

Romsk inkludering

Årsrapport 2024

Länsstyrelsen
Stockholm

Titel: Romsk inkludering : Årsrapport 2024
Författare: Länsstyrelsen Stockholm, enheten för nationella minoriteter
ISBN: 978-91-7937-347-4
Rapportnummer: 2025:12
Diarienummer: 6932–2024
Utgivningsår: 2025
Omslagsbild: Rebecca Elfart

Förord

Länsstyrelsen Stockholm har under 2024 haft i uppdrag att främja samverkan, följa upp och genomföra insatser inom ramen för strategin för romsk inkludering. Uppdraget är en fortsättning på tidigare regeringsuppdrag som myndigheten haft sedan 2012 och detta är myndighetens trettonde årsrapport.

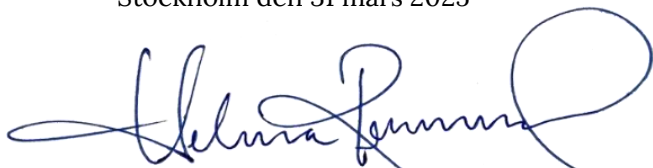
I årets rapport redovisar vi främst verksamhetsområdet kultur och språk. Vi belyser också strategins övriga verksamhetsområden samt diskriminering och antiziganism och dess konsekvenser. Rapporten innehåller även en sammanställning av statsbidragsredovisningar som inkommit från kommuner till myndigheten till och med den 31 december 2024.

I rapporten lämnas rekommendationer till regeringen för att stärka möjligheterna att uppnå målen i strategin för romsk inkludering. Länsstyrelsen bedömer att ett omtag är nödvändigt och föreslår bland annat att en handlingsplan tas fram.

Representanter för den romska minoriteten har bidragit med synpunkter och förslag under rapportskrivandet.

Vi vill tacka de elever, vårdnadshavare, modersmåls lärare och enhetschefer som deltog i intervjustudien om modersmål som är ett av underlagen till denna rapport.

Stockholm den 31 mars 2025

Helena Remnerud,
tillförordnad länsöverdirektör

Innehåll

FÖRORD	3
SAMMANFATTNING	6
Kommuner och regioners arbete med romsk inkludering	6
Verksamhetsområdet kultur och språk.....	6
Övriga verksamhetsområden	8
Diskriminering och antiziganism	9
Statsbidrag till kommuner.....	10
Rekommendationer till regeringen.....	10
INLEDNING	12
Uppdraget	13
Metod och genomförande	13
Rapportens disposition	15
SAMMANFATTANDE ANALYS OCH ÅTGÄRDSFÖRSLAG	16
För att nå målet med strategin krävs långsiktigt och strategiskt arbete	17
Permanent finansiering till kommuner är nödvändig	19
Romer behöver bättre förutsättningar att utkräva sina rättigheter	20
Tillsyn kan främja arbetet med romsk inkludering	22
För att bevara och främja romani chib krävs fortsatta satsningar.....	23
Romers möjlighet att utöva och ta del av kultur behöver utökas	26
Arbetet mot diskriminering och antiziganism behöver stärkas	27
KOMMUNER OCH REGIONERS ARBETE MED ROMSK INKLUDERING	30
Flertalet förvaltningsmyndigheter som arbetar med strategin ingår också i ett förvaltningsområde.....	32
Fler genomför samråd med romska organisationer och företrädare	32
Kommuner och regioner som arbetar med strategin har mål och riktlinjer för det minoritetspolitiska arbetet.....	33
Utmaningar och framgångsfaktorer	34
Genomförda insatser	35
VERKSAMHETSOMRÅDET KULTUR OCH SPRÅK	36
Inledning och bakgrund	36
Många arbetar för att skydda och främja språk och kultur – men få erbjuder modersmålsundervisning	38
Nationella myndigheters arbete för att bevara och utveckla romani chib och romsk kultur.....	41

Perspektiv på hinder och möjligheter för fler elever att delta i modersmålsundervisning	53
Sändningar på romani chib i public service	62
Otrygghet hindrar kulturutövningen för romer	64
ÖVRIGA VERKSAMHETSOMRÅDEN	67
Utbildning.....	67
Arbete	69
Hälsa	70
Social omsorg och trygghet.....	72
Civilsamhällets organisering	73
Bostad.....	74
ANTIZIGANISM STÅR I VÄGEN FÖR INKLUDERING.....	76
Arbetet mot antiziganism i kommunerna	77
Handlingsplanen mot rasism och hatbrott har få direkta insatser mot antiziganism	80
Fortsatt få anmälningar och stort mörkertal	82
LÄNSSTYRELSEN FRÄMJAR SAMVERKAN OCH SPRIDER KUNSKAP OM ROMSK INKLUDERING	85
Nätverksträffar för kommuner och regioner inspirerar till nya samarbeten	85
Kunskaps spridning i olika kanaler och ett nytt kunskapsstöd	86
Samråd och dialog med den nationella minoriteten romer	89
STATSBIDRAG TILL KOMMUNER MÖJLIGGÖR FÖR FLER ATT ARBETA MED ROMSK INKLUDERING	90
Genomförande och resultat av avslutade insatser	91
KÄLLFÖRTECKNING.....	97
BILAGA 1. METOD OCH GENOMFÖRANDE	107
BILAGA 2. INTERVJUGUIDE	112
BILAGA 3. STATSBIDRAG TILL KOMMUNER FÖR ATT FRÄMJA ROMSK INKLUDERING, BEVILJADE INSATSER	116
BILAGA 4. ENKÄT TILL KOMMUNER OCH REGIONER	119

Sammanfattning

Sedan 2012 har Länsstyrelsen Stockholm årligen redovisat sitt uppdrag att främja samverkan, följa upp och genomföra insatser inom strategin för romsk inkludering. Detta är myndighetens trettonde årsrapport.

I årets rapport redovisar vi främst verksamhetsområdet kultur och språk. Vi berör också strategins övriga verksamhetsområden samt diskriminering och antiziganism och dess konsekvenser. Rapporten innehåller även en sammanställning av de statsbidragsredovisningar från kommuner som inkommit till myndigheten till och med den 31 december 2024.

Kommuner och regioners arbete med romsk inkludering

Arbetet med romsk inkludering i kommuner och regioner är fortsatt lågt prioriterat, trots en viss ökning sedan 2022. Många uppger att de saknar kännedom om en lokal romsk befolkning eller har svårt att identifiera målgruppen, vilket försvårar arbetet. Utöver detta är brist på ekonomiska resurser, personal och kunskap om den nationella minoriteten hinder som påverkar insatserna. Samtidigt framgår det att kommuner och regioner som ingår i ett förvaltningsområde oftare arbetar aktivt med romsk inkludering. Detta tyder på att redan etablerade strukturer och resurser inom minoritetsarbetet bidrar till en mer systematisk och långsiktig hantering av frågor som rör romsk inkludering.

Verksamhetsområdet kultur och språk

Trots vissa framgångar inom språk- och kulturfrämjande insatser krävs krafttag för att förbättra modersmålsundervisningen, säkerställa långsiktig finansiering och stärka språkbärarnas möjlighet att föra språket vidare. Kulturen och språket är centrala för romers identitet. Trots Sveriges internationella åtaganden kvarstår brister i hur romers rättigheter tillämpas i praktiken. Det finns fortsatt stora utmaningar i att bevara och utveckla romani chib och romsk kultur. Tillgången till undervisning i romani chib är fortsatt begränsad, och många elever får undervisning i en varietet som de själva inte talar. Kommunernas information om rätten till modersmålsundervisning är ofta bristfällig eller felaktig, vilket ytterligare försvårar för de elever som vill läsa sitt modersmål. Dessutom är bristen på utbildade modersmåls lärare ett omfattande problem som gör att många elever inte kan få den undervisning de har rätt till. I Länsstyrelsens intervjuer med unga

romska språkbärare påtalas vikten av att bevara och främja sitt språk. De beskriver hur det hänger samman med möjligheten att vara stolt över sin identitet. En elev säger att ”det är viktigt att veta var man kommer ifrån, om man tappar språket tappar man något av det viktigaste man har”. Såväl de unga romska språkbärarna som deras vårdnadshavare och modersmåls lärare beskriver förväntningar på skyldighetsbärare att göra större ansträngningar för att lösa hinder som idag gör att tillgången till sitt språk är begränsad.

Länge har initiativ som handlar om att främja romers rättigheter och möjligheter varit projektbaserade. I och med inrättande av Språkcentrum romska och resursbiblioteket för romani chib finns en ny grund att stå på. Språkrevitalisering sker, men verksamheterna behöver långsiktiga förutsättningar att fördjupa och bredda det pågående arbetet. Samtliga varieteter inom romani chib riskerar att minska i antalet talare, medan finsk och svensk romani beskrivs som allvarligt hotade. Resursbiblioteket har bland annat fortsatt fokusera på inköp och katalogisering. Resultatet av det arbetet är den ökade tillgången till medier av och om romer och på romani chib, och i förlängningen till den romska kulturen.

Tillgången till högre utbildning inom romani chib ligger på samma nivå som föregående år, vilket innebär att antalet kurser vid universitet och högskolor är lågt. Södertörns högskola har planerat för en förskollärautbildning med inriktning på nationella minoriteter och romani chib, med målsättningen att stärka språkutvecklingen hos yngre barn. Inom folkbildningen har i stället antalet kurser ökat och dessa har spelat en viktig roll i att stärka möjligheten att utveckla språkkunskaper hos personer som av olika anledningar inte söker sig till högskola eller universitet. Folkbildningsrådet beskriver i slutredovisningen av sitt uppdrag att finansieringen framöver är osäker, vilket medför risker för verksamheten.

Initiativ och satsningar som stärker den romska identiteten och kulturen är viktiga. Kulturrådet har fördelat medel till läs- och litteraturfrämjande insatser, men resurserna är begränsade och olika typer av kulturutövare har olika behov. Vissa befinner sig i en etablerande fas och vissa behöver stöd för att utvecklas och professionaliseras.

Romska kulturutövare upplever att deras språk och kultur osynliggörs och efterlyser mer stöd från kommunerna. De vill se fler kulturverksamheter som synliggör romsk historia och traditioner samt bättre möjligheter att bevara och utveckla romani chib genom lokala initiativ. Många upplever att det är svårt att få finansiering och att romsk kultur sällan inkluderas i kommunala kulturprogram.

Public service-bolagens verksamhet kan ge synlighet åt romani chib och romsk kultur. De har också en viktig roll i att rapportera om olika

sammanhang som berör romer. Utbudet är också betydelsefullt i förhållande till språkens revitalisering och utifrån ett folkbildningsperspektiv. Dessvärre ligger antalet sändningstimmar inom romani chib på ungefär samma nivåer som 2019 och i utbud riktat till barn och unga ses en negativ utveckling senaste åren särskilt inom SVT.

Övriga verksamhetsområden

Årets rapport visar att det funnits få uppdrag inom ramen för strategin, inom verksamhetsområdena utbildning, arbete, hälsa, social omsorg och trygghet. Det har inte funnits några uppdrag inom området bostad.

Skolverket och Socialstyrelsen har utvecklat brobyggartutbildningar för personer med romsk språk- och kulturkompetens. Socialstyrelsens utbildning fokuserade på socialtjänsten och åtta personer deltog, utvärderingar visar att den gav värdefull kunskap. Skolverkets lärarassistentutbildning syftade till att stärka brobyggarnas pedagogiska kompetens, men inga anmälningar gjordes. Kommuner angav ekonomiska utmaningar och hög arbetsbelastning som skäl till att de avstod. Socialstyrelsen konstaterar att brobyggare kan vara ett viktigt verktyg för romsk inkludering, men att deras arbete behöver vara långsiktigt och förankrat i kommunernas verksamheter.

Arbetsförmedlingen har ett pågående uppdrag som bygger vidare på tidigare regeringsinitiativ. För att möjliggöra uppföljning och utvärdering inom området arbete har myndigheten fått i uppdrag att ta fram indikatorer för att mäta utvecklingen.

Socialstyrelsen har genomfört kompetenshöjande insatser och spridit stödmaterial om nationella minoriteters rättigheter och språk. Insatserna har riktats till beslutsfattare och professioner inom hälso- och sjukvård, socialtjänst och äldreomsorg. Materialet omfattar ett särskilt stödmaterial för romsk inkludering. Socialstyrelsen har även tagit fram utbildningsmaterialet "Rasism och bemötande i vården", som belyser strukturell rasism inom vården, och inkluderar ett case om en romsk familj.

Folkhälsomyndigheten har identifierat att romer generellt har sämre hälsa än övriga befolkningen, med kortare livslängd och en hög upplevd grad av diskriminering. Det saknas systematisk uppföljning av romers hälsosituation, och myndigheten föreslår en återkommande intervju-baserad enkätundersökning för att samla in bättre data. Historiska erfarenheter av registrering skapar dock en oro för deltagande, vilket kräver anpassade metoder och förtroendebyggande insatser.

Romska organisationer arbetar aktivt med utbildning, arbetsmarknadsinsatser och språkutveckling, men upplever att kortsiktiga statsbidrag försvårar långsiktigt arbete. Samråd är centrala för minoritetspolitiken, men unga romer hindras ofta från att delta eftersom möten många gånger sker under skoltid. Organisationerna ser också budgetnedskärningar som ett hot mot framgångar inom romsk inkludering.

Diskriminering och antiziganism

Antiziganism är ett av de största hindren för romers tillgång till lika rättigheter och möjligheter i samhället. Diskriminering, fördomar och bristande tillit till myndigheter gör att många romer döljer sin identitet, vilket kan leda till social exkludering, minoritetsstress och generationsöverskridande trauman. Detta påverkar romers hälsa, utbildning, arbetsmöjligheter och tillgång till samhällstjänster.

Många kommuner ser antiziganism som en barriär för inkludering. Romska barn utsätts för diskriminering i skolan och känner sig ofta osynliggjorda. Vår enkätundersökning visar exempelvis att få kommuner anger aktiva åtgärder som ett strukturerat sätt att arbeta förebyggande i skolan mot kränkande behandling. Forum för levande historia beskriver att det saknas kunskap om romers historia och kultur, och att skolorna inte gör tillräckligt för att motverka antiziganism. Även i medier framställs romer ofta ensidigt och negativt, vilket förstärker stereotyper och påverkar allmänhetens bild av minoriteten.

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) har haft i uppdrag att genomföra insatser för att förebygga och motverka antiziganism, med särskilt fokus på unga romer. MUCF beskriver att insatserna på kort sikt resulterat i viss ökad medvetenhet hos beslutsfattare och tjänstepersoner som fått en djupare förståelse för antiziganismens konsekvenser och hur de kan agera för att motverka den. Myndigheten beskriver att insatsen stärkt unga romska företrädares egenmakt genom att de själva fått möjlighet att skildra hur de påverkas av antiziganism. Likt flertalet andra myndigheter beskriver MUCF behovet av långsiktig finansiering för att kunna fortsätta med dessa insatser.

Den nya nationella handlingsplanen mot rasism och hatbrott inkluderar få specifika insatser mot antiziganism, och romers utsatthet riskerar att förbises. Antalet diskrimineringsanmälningar från romer är fortsatt lågt, vilket pekar på ett betydande mörkertal. Bristande tilltro till rättsväsendet bidrar fortsatt till att få romer anmäler diskriminering eller hatbrott.

Statsbidrag till kommuner

Kommunerna framhåller de bidragsfinansierade insatserna som betydelsefulla för att främja romsk inkludering och öka kommunernas förmåga att arbeta med dessa frågor. Genom olika aktiviteter som kunskapshöjande insatser, stöd för utbildning och arbete, samt kulturella evenemang, har flera positiva effekter noterats. Bland annat ökad medvetenhet och delaktighet, både bland romer och majoritetsbefolkningen. Insatserna har också skapat flertalet mervärden, såsom starkare nätverk, förbättrad samverkan mellan aktörer och ökad synlighet för romsk kultur och historia.

Samtidigt rapporterar kommunerna om utmaningar som korta projektter, bristande resurser och svårigheter att nå målgruppen. Antiziganism lyfts som en grundläggande utmaning som påverkar romers möjligheter i samhället och visar på behovet av långsiktigt arbete för att motverka fördomar och skapa likvärdiga förutsättningar. För att uppnå långsiktiga effekter betonas vikten av fortsatt finansiering, stärkt samarbete och ökat nationellt stöd, samt att frågor om minoritetsstress, generationsöverskridande trauman och inkludering i skolan prioriteras. Kommunerna ser också ett behov av att säkerställa att framstegen från insatserna integreras i ordinarie verksamhet för att skapa hållbara förbättringar.

Rekommendationer till regeringen

Länsstyrelsen lämnar följande förslag till regeringen, för att stärka möjligheterna att nå målen med strategin:

- » Att regeringen tar fram en handlingsplan som konkretiserar strategin för romsk inkludering samt pekar ut de myndigheter som har ett strategiskt och särskilt operativt ansvar för att strategins mål ska uppnås.
- » Att regeringen långsiktigt fastställer finansieringen för Länsstyrelsen Stockholms uppdrag till minst 2,5 miljoner kronor årligen.
- » Att statsbidraget till kommuner för att främja romsk inkludering bör permanentas, åtminstone så länge strategin för romsk inkludering gäller, det vill säga till 2032. Regeringen bör se över möjligheten att utforma statsbidraget på ett sätt som möjliggör för kommunerna att arbeta långsiktigt likt det bidrag som finns för kommuner som ingår i förvaltningsområden.
- » Att statsbidraget till riksorganisationer eller organisationer av riksintresse, enligt förordning 2005:765 säkerställs långsiktigt motsvarande minst 13 miljoner kronor årligen.

- » Att utformningen av förordning 2005:765 om statsbidrag för nationella minoriteter justeras.
- » Att regeringen beslutar om att införa en samlad informationsportal för statsbidrag som även omfattar civilsamhällesorganisationer.
- » Att regeringen utreder möjligheten att införa tillsyn av minoritetslagen, i syfte att stärka förverkligande av de lagstadgade rättigheterna.
- » Att regeringen ger Statens skolinspektion ett särskilt uppdrag att granska rätten till modersmålsundervisning på nationella minoritetsspråk.
- » Att regeringen tar initiativ till ett modersmålslyft i romani chib.
- » Att regeringen avsätter utökade medel till Statens kulturråd och Institutet för språk och folkminnen för att främja romska språk- och kulturbärare.
- » Att åtgärder inom ramen för handlingsplanen mot rasism och hatbrott i högre utsträckning inkluderar den nationella minoriteten romer.
- » Att regeringen utreder möjligheterna att uppta språk som diskrimineringsgrund i diskrimineringslagen.
- » Att Diskrimineringsombudsmannen får ett uppdrag att genomföra ett kunskapslyft om diskriminering mot nationella minoriteter för skolhuvudmän och skolpersonal.

Inledning

År 2012 beslutade regeringen om en strategi för romsk inkludering för åren 2012–2032.¹ Strategin är en förstärkning av minoritetspolitiken och utgår från de mänskliga rättigheterna, med särskild betoning på principen om icke-diskriminering. Målgruppen är framför allt de romer som befinner sig i ett socialt och ekonomiskt utanförskap och är utsatta för diskriminering.

I oktober 2020 antog även Europeiska kommissionen en förstärkt övergripande strategi för romers jämlikhet, inkludering och delaktighet. Strategin klargör att romer bör ha möjlighet att nå sin fulla potential och engagera sig i det politiska, sociala, ekonomiska och kulturella livet, och den sträcker sig till 2030. Samtliga EU-länder ska, vartannat år, bland annat redogöra för sina åtgärder för att främja jämlikhet, inkludering och delaktighet och använda de indikatorer som strategin omfattar. Kommissionen har sedan tidigare uppmuntrat medlemsländerna att utforma sina strategier mer ambitiöst, inklusive att avsätta nödvändiga resurser. I kommissionens uppföljningsrapport från 2024 beskrivs utvecklingen i medlemsländerna, inklusive Sverige².

Den svenska strategin har identifierat verksamhetsområden som ligger i linje med den europeiska strategin. Strategin för romsk inkludering innehåller mål och åtgärder inom verksamhetsområdena utbildning, arbete, bostad, hälsa, social omsorg och trygghet, kultur och språk och civilsamhällets organisering. Det övergripande målet för strategin är att den rom som fyller 20 år 2032 ska ha likvärdiga möjligheter i livet som en person som inte är rom.

Av strategin framgår att romers deltagande och inflytande genomgående ska säkerställas i arbetet med strategin. Insatserna ska ingå i myndigheternas och kommunernas ordinarie verksamhet.

¹ Kulturdepartementet. *En samordnad och långsiktig strategi för romsk inkludering 2012–2032*, Skr.2011/12:56. (2012).

² Europarådet. *Report from the commission to the European parliament, the council, the european economic and social committee and the committee of the regions*. (2024).

Uppdraget

Enligt Länsstyrelsen Stockholms regleringsbrevsuppdrag för 2024³ ska myndigheten:

- Främja samverkan, följa upp och genomföra insatser inom ramen för den samordnande och långsiktiga strategin för romsk inkludering.
- Stödja kommuner, som bedriver eller avser att bedriva ett arbete inom området, samt sprida kunskap om strategin.
- Integrera ett jämställdhetsperspektiv i arbetet.

Uppdraget är en fortsättning på de tidigare uppdrag Länsstyrelsen haft sedan 2012.

I uppdraget ingår att fördela och hantera statsbidrag enligt förordning (2022:259) om statsbidrag till kommuner för att främja romsk inkludering.

Länsstyrelsen Stockholm har också, tillsammans med Sametinget, i uppdrag att årligen redovisa utvecklingen inom det minoritetspolitiska området. Redovisningen utgår från de tre delområdena; diskriminering och utsatthet, inflytande och delaktighet samt språk och kulturell identitet. Uppdraget berör alla fem minoriteter, och därmed också romer. Uppdraget redovisades den 31 mars 2025.⁴

Metod och genomförande

Länsstyrelsen följer upp verksamhetsområdena i strategin med ett visst intervall⁵. Med den utgångspunkten har årets rapport ett särskilt fokus på kultur och språk.

Denna rapport bygger på ett statistiskt och kvalitativt underlag som bland annat inhämtats från olika myndigheter⁶. Underlagen knyter an till de verksamhetsområden som beskrivs i strategin. En del av underlagen utgår från myndigheters redovisningar av uppdrag och andra har tagits fram på förfrågan. Redogörelse av arbetet mot diskriminering,

³ Finansdepartementet. *Regleringsbrev för budgetåret 2025 avseende länsstyrelserna*. Regeringsbeslut Fi2020/00591 m.fl.

⁴ Länsstyrelsen Stockholm, Sametinget. *Nationella minoriteter och minoritetsspråk, Minoritetspolitikens utveckling år 2024*. (2025).

⁵ Länsstyrelsen Stockholm beskriver i årsrapporten för 2021 förslag till ett uppföljningssystem. Systemet implementerades första gången i årsrapporten för 2022.

⁶ Inom kultur och språk har underlaget inhämtats från Folkbildningsrådet, Institutet för språk och folkminnen, Kungliga biblioteket, Socialstyrelsen, Statens kulturråd, Statens skolverk, Södertörns högskola och Universitet- och högskolerådet samt Public service-bolagen. Inom övriga områden Arbetsförmedlingen, Boverket och Folkhälsomyndigheten.

antiziganism och hatbrott mot romer utgår bland annat från statistik från Diskrimineringsombudsmannen och Brottsförebyggande rådet samt Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågors redovisning av sitt uppdrag om att motverka antiziganism.

Därutöver ingår:

- En enkätundersökning till kommuner och regioner inom ramen för minoritetspolitiken, med tillägg av frågor rörande romsk inkludering.
- En intervjustudie om modersmål med elever, vårdnadshavare, modersmåls lärare och chefer för språkcentrum i tre kommuner.
- En kvalitativ fördjupningsstudie om nationella minoriteters möjlighet att ta del av och utöva kultur utförd av Ramboll, på uppdrag av Länsstyrelsen Stockholm och Sametinget.
- Redovisning av statsbidraget till kommuner för att främja romsk inkludering.

En viktig del av Länsstyrelsen Stockholms arbete är att dela erfarenheter med berörda och att insatser och förslag är förankrade. Det förutsätter ett systematiskt arbete för inhämtning av synpunkter och att beakta dem där det är möjligt. I uppföljningsprocessen för minoritetspolitikens utveckling har en gemensam referensgrupp bildats, bestående av representanter från judiska, romska, sverigefinska och tornedalska organisationer. Utöver detta har särskild tid avsatts för arbetet med årsrapporten för romsk inkludering, där de romska företrädarna i referensgruppen deltagit och bidragit med sina perspektiv.⁷

Den nationella minoriteten romer är en heterogen grupp och det finns flera olika varieteter inom romani chib, och benämningar av dessa. I denna rapport används de benämningar som Institutet för språk och folkminnen använder samt de som respektive grupp föredrar att Länsstyrelsen Stockholm använder. Dessa är arli, lovari, kelderash, finsk romani (även kallad kaleromani) och svensk romani (även kallad resanderomani).⁸ Dessa är de fem mest förekommande varieteterna, men vi är medvetna om att det finns fler varieteter som talas i Sverige, bland annat gurbeti, polsk romani och bugurdzi.

⁷ Deltagande romska organisationer: Frantzwagner Sällskapet - Sinti Kettanepa, Fusion, Internationella Romska Evangeliska Missionen (IREM), Riksorganisationen Romer i Sverige, Romano Pasos Research centre, Trajosko Drom

⁸ Institutet för språk och folkminnen *Romska språket*. (2024).

Rapportens disposition

Rapporten inleds med ett sammanfattande analyskapitel, som innehåller huvudsakliga slutsatser och rekommendationer till regeringen. Därefter redovisas den övergripande utvecklingen på kommunal och regional nivå. Verksamhetsområdet kultur och språk redovisas sen, följt av resterande verksamhetsområden. Antiziganism har ett eget avsnitt eftersom detta är en utsatthet som påverkar romers levnadsvillkor inom samtliga verksamhetsområden. Avslutningsvis redogörs för Länsstyrelsen Stockholms egna insatser samt för hur kommunerna arbetat utifrån fördelat statsbidrag.

Utförligare beskrivning av metod och genomförande, enkätfrågor, intervjufrågor samt en sammanställning av beviljade statsbidrag 2024, ingår som bilagor till rapporten.

Sammanfattande analys och åtgärdsförslag

I det här avsnittet presenterar vi den samlade bedömning av de redovisade verksamhetsområdena inom strategin, med fokus på de behov av särskilda åtgärder som har identifierats. Åtgärdsförslagen syftar till att skapa bättre förutsättningar för att stärka möjligheterna att nå målen i strategin och tillgodose romers rättigheter.

Strategin för romsk inkludering togs fram för att sluta välfärdsgapet mellan den romska minoriteten och den övriga befolkningen. Syftet var att ta ett helhetsgrepp om de utmaningar som de romer som lever i ett socioekonomiskt utanförskap kan uppleva. Årsrapporten visar att många romer fortfarande har utmaningar på de områden som strategin omfattar. Mer än hälften av tiden för strategin har passerat och det finns idag inga konkreta tecken på att samtliga romer som är 20 år 2032 kommer ha likvärdiga möjligheter i livet som den som inte är rom.

Samtidigt har ett flertal myndigheter genomfört en rad insatser bland annat inom ramen för handlingsprogrammet för bevarande och främjande av de nationella minoritetsspråken⁹ samt inom åtgärdsprogrammet mot antiziganism¹⁰. Enligt myndigheter som Länsstyrelsen Stockholm haft dialog med har insatserna exempelvis möjliggjort nya och fler arenor att utveckla sitt minoritetsspråk och sina kulturella uttryck. Romer själva beskriver att ett större utbud inom till exempel public service som synliggör positiva bilder, bidragit till större trygghet. Nya institutioner har etablerats såsom Språkcentrum romska och resursbiblioteket för romani chib, vilket kan bidra till långsiktiga förutsättningar för språkbärare att bevara sitt språk. Inte minst bidrar fasta institutioner till att statusen för romani chib höjs.

I årets rapport framgår dock också att såväl myndigheter som språkbärare själva beskriver hur svårt det är att bevara och revitalisera de olika varieteterna inom romani chib. Institutet för språk och folkminnen uppmärksammar åter igen att finsk romani och svensk romani är starkt hotade¹¹. Om varieteterna försvinner är det en

⁹ Kulturdepartementet. *Handlingsprogram för bevarande och främjande av de nationella minoritetsspråken*. (2022)

¹⁰ Arbetsmarknadsdepartementet. *Åtgärdsprogram mot antiziganism*. (2022).

¹¹ Institutet för språk och folkminnen. *Åtgärder för nationella minoriteter 2024. Redovisning av anslag 7:1 anslagsposter 6 och 16*. (2025)

oåterkallelig förlust för Sveriges kulturarv.

Länsstyrelsens intervjuer med unga romska språkbärare visar också att tillgången till rätten till sitt modersmål är begränsad.

Ett antal romska kulturutövare som bidragit med sina erfarenheter och perspektiv beskriver stora brister i kulturutbud, stöd från kommuner och möjligheter att känna sig trygg som kulturutövare.

Det är långt ifrån alla romer i Sverige som har behov av särskilda insatser för att åtnjuta samma möjligheter i livet som andra medborgare. Den romska minoriteten är mångfacetterad och som rapporten visar ser behoven olika ut. Likt tidigare rapporter visar denna att det finns romer som inte har tillgång till samma grundläggande rättigheter för att få ett gott liv som den övriga befolkningen. Hat, hot, diskriminering och olika former av utsatthet beskrivs fortsatt som en del av den romska vardagen.

För att Sverige ska leva upp till sina internationella åtaganden krävs långsiktiga, kraftfulla och träffsäkra politiska satsningar inom strategins samtliga delar. Strategin för romsk inkludering är ett viktigt komplement till den nationella minoritetspolitiken men regeringen behöver ta ett nytt samlat grepp som inger realistiska möjligheter att nå målen i strategin för romsk inkludering.

För att nå målet med strategin krävs långsiktigt och strategiskt arbete

Förstärkningen av arbetet med att främja romsk inkludering har gett vissa resultat, samtidigt som utveckling inom vissa områden backar. Exempelvis ser vi i årets rapport att många myndigheter ger förutsättningar för språkfrämjande aktiviteter samtidigt som antalet elever som deltar i modersmålsundervisning i romani chib minskar. Åtgärdsprogrammet mot antiziganism och handlingsprogrammet för bevarande och främjande av minoritetsspråk har delvis inneburit ett samlat grepp inom några områden och därmed viss långsiktighet. För att inte tappa fart och kunna ta vidare insikter som gjorts under 2022–2024 krävs fortsatta satsningar. Inom arbetet mot rasism har en ny plan tagits fram, men någon fortsättning på handlingsprogrammet för bevarande och främjande av minoritetsspråk har inte aviserats. Handlingsprogrammet har bidragit till insatser som stärker romani chib. När programmet nu löpt ut riskerar också det påbörjade arbetet tappa fart.

Regeringen har de senaste åren gett få uppdrag inom ramen för strategin. Uppdrag har främst förekommit inom kultur och språk. Enstaka uppdrag har funnits inom verksamhetsområdena utbildning, arbete, hälsa, social omsorg och trygghet. Det har inte funnits några

uppdrag inom området bostad. Insatser som genomförts har bidragit till positiva resultat, exempelvis Socialstyrelsens brobygggarutbildning även om antalet deltagare i insatsen varit lågt. Förhoppningen är också att de kunskapshöjande insatser som genomförts inom flera av verksamhetsområdena bidragit till att öka medvetenheten och minska fördomar om romer. Det går dock inte att följa upp om fler romer kommer i arbete, om fler romska barn går ut skolan med godkända betyg eller om hälsosituationen för romer har förbättrats.

Regeringens styrning av förvaltningsmyndigheter är avgörande för verksamhetens kvalitet.¹² Statskontoret har tidigare framhållit att en kortsiktig styrning av tvärssektoriella frågor gör det svårt för myndigheterna att planera sin verksamhet, upparbeta kunskap och etablera samverkan med de aktörer som de behöver samarbeta med.¹³ Länsstyrelsen bedömer att detta i högsta grad även gäller för arbetet med romsk inkludering.

Under 2025 är det planerat att Europeiska kommissionen ska följa upp den europeiska strategin för romers jämlikhet, inkludering och delaktighet. Utifrån att den svenska strategin har löpt på mer än halvvägs och stora utmaningar kvarstår, föreslår Länsstyrelsen ett omtag.

Länsstyrelsen noterar att tvärssektoriella områden som styrs genom bland annat strategier, exempelvis hbtqi-personers rättigheter och möjligheter och arbetet med att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor åtföljs av mer konkreta planer och program.¹⁴ I de fall en strategi innehåller övergripande mål eller sträcker sig över en lång tidsperiod kan en handlingsplan eller åtgärdsplan möjliggöra effektivare styrning. Strategin för romsk inkludering sträcker sig över en längre period än många andra av regeringens strategier och vi bedömer därmed att det är tid att förtydliga styrningen och tydligare än tidigare peka ut strategiskt viktiga myndigheter. Dessa myndigheter, inkluderat Länsstyrelsen Stockholm, behöver ges de finansiella förutsättningar som krävs för att kunna genomföra de insatser och förändringar som de anser nödvändiga för uppdraget.

Utgångspunkten för en handlingsplan för strategin bör vara att definiera uppföljningsbara mål för de verksamhetsområden som beskrivs i strategin samt att säkerställa långsiktig styrning och finansiering till

¹² SoU 2020:27. Högre växel i minoritetspolitiken – Stärkt samordning och uppföljning.

¹³ Statskontoret. Regeringens styrning i tvärssektoriella frågor – en studie om erfarenheter och utvecklingsmöjligheter. (2022).

¹⁴ Arbetsmarknadsdepartementet. Handlingsplan för hbtqi-personers lika rättigheter och möjligheter. (2022); Arbetsmarknadsdepartementet, Socialdepartementet. En nationell strategi för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor. Utdrag ur Skr. 2016/17:10.

särskilt strategiska och operativa myndigheter. Handlingsplanen bör tas fram i nära dialog med den romska minoritetens företrädare.

Vi föreslår därför:

Att regeringen tar fram en handlingsplan som konkretiserar strategin för romsk inkludering samt pekar ut de myndigheter¹⁵ som har ett strategiskt och särskilt operativt ansvar för att strategins mål ska uppnås. För att möjliggöra ett strategiskt arbete behöver dessa myndigheter ges långsiktiga uppdrag som är resurssatta och har redovisningskrav. Arbetet med handlingsplanen bör samordnas och följas upp av Länsstyrelsen Stockholm.

Att regeringen långsiktigt fastställer finansieringen för Länsstyrelsen Stockholms uppdrag till minst 2,5 miljoner kronor årligen.

Länsstyrelsen Stockholm har i uppdrag att främja samverkan, följa upp och genomföra insatser inom ramen för strategin för romsk inkludering. För att myndigheten ska ha förutsättningar att tillmötesgå de behov som finns samt genomföra nödvändiga insatser, krävs en långsiktig finansiering på minst 2,5 miljoner kronor årligen.

Permanent finansiering till kommuner är nödvändig

Statsbidraget som kommuner har kunnat söka under åren 2022–2024 har möjliggjort många värdefulla insatser och projekt för att främja romsk inkludering. Dock skapar statsbidragets tillfälliga utformning en osäkerhet för kommunerna, då avsaknaden av långsiktig finansiering försvårar möjligheten att planera hållbart och strategiskt. Kommuner påtalar även utmaningen med att genom kortsiktigt stöd nå upp till förordningens mål om att bidra till långsiktiga effekter. Många kommuner har tidigare uppgett att resursbrist är den främsta anledningen till att insatser har prioriterats ned eller avslutats. Även i underlagen till årets rapport nämns resursbrist som en av de främsta utmaningarna i arbetet med strategin. Länsstyrelsen har i flera tidigare rapporter påtalat att kortsiktiga uppdrag försvårar strategins genomförande och riskerar att minska förtroendet mellan den romska minoriteten och majoritetssamhället.

¹⁵ I Länsstyrelsens förslag till uppföljningssystem beskrivs Arbetsförmedlingen, Boverket, Folkhälsomyndigheten, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, Socialstyrelsen och Statens skolverk som särskilt viktiga myndigheter.

Vi ser fortsatt att det är relativt få kommuner som arbetar med romsk inkludering. Några uttrycker även att de nyligen påbörjat arbetet trots att strategin pågått länge. Stadig finansiering för arbetet kan sänka tröskeln för mindre kommuner att arbeta med romers rättigheter och möjligheter så som beskrivs i strategin.

Vi föreslår därför:

Att statsbidraget till kommuner för att främja romsk inkludering bör permanentas, åtminstone så länge strategin för romsk inkludering gäller, det vill säga till 2032. Regeringen bör se över möjligheten att utforma statsbidraget på ett sätt som möjliggör för kommunerna att arbeta långsiktigt likt det bidrag som finns för kommuner som ingår i förvaltningsområden. Stabil och varaktig finansiering ger bättre förutsättningar att planera för ett hållbart arbete där romsk inkludering kan implementeras i ordinarie strukturer. Detta var även regeringens ambition med strategin vid dess införande, det vill säga att arbetet skulle bedrivas i ordinarie verksamheter och strukturer och inte vara projektorienterat.

Romer behöver bättre förutsättningar att utkräva sina rättigheter

Nationella minoritetens egenmakt är central i ramkonventionens bestämmelser och i svensk minoritetspolitik. Romer ska ges möjligheter och förutsättningar att bidra till och påverka beslut i frågor som berör dem. Minoritetspolitiken och strategin för romsk inkludering ska genomföras tillsammans med den romska minoriteten.

Det romska civilsamhället är betydelsefullt av flera skäl. Det utgör bland annat en ovärderlig kanal för myndigheter att nå ut med riktad information till romer samtidigt som det bidrar med kunskap genom de röstbärande aktörer som organisationerna representerar. Utan ett starkt romskt civilsamhälle blir de offentliga kontaktvägarna till minoriteten begränsade, vilket försvårar reellt och effektivt arbete inom strategins verksamhetsområden.

Av rapporten framkommer att det finns en hög efterfrågan på den romska minoritetens expertis och deltagande i samråd och andra sammanhang hos myndigheter och kommuner. Under samråd och i dialoger med flera organisationers företrädare beskrivs svårigheter i att möta den efterfrågan som finns. Viljan är stor att både bedriva relevant verksamhet för de målgrupper de identifierat och bidra med sin kunskap i de många sammanhang denna efterfrågas. För att stärka

organisationernas kapacitet och främja bland annat ungas organisering krävs ekonomiska förutsättningar och stöd för organisationsutveckling.

När regeringens särskilda satsning inom minoritetspolitiken nu löpt ut är statsbidragets nivå otillräcklig. Statsbidraget är dessutom utformat på ett sätt som innebär att andelen medel per organisation blir lägre när fler beviljas bidrag, vilket ytterligare försvårar för de nationella minoriteterna att organisera sig. Uppföljningen pekar på behov av en grundlig genomgång av förordningen om statsbidrag för nationella minoriteter. Bland annat behövs en översyn av skrivningar kring bidragets syfte, bidragsformer, definitioner och förutsättningar för bidraget.

Statskontoret presenterade 2024 på regeringens uppdrag en analys av möjligheterna att inrätta en samlad informationsportal för riktade statsbidrag till kommun och region.¹⁶ I förslagets remissförfarande framför bland annat Länsstyrelsen Stockholm¹⁷ och Brottsförebyggande rådet¹⁸ att en sådan informationsportal även bör omfatta bidrag till civilsamhällesorganisationer. Vi bedömer att en informationsportal om statsbidrag skulle ge en överblick på regional, lokal och nationell nivå som idag saknas. Detta skulle vara resurseffektivt för både romska organisationer och förvaltningsmyndigheter. Det är viktigt att portalen blir sökbar så att det på ett överskådligt sätt går att se vilka bidrag som omfattar romer.

Vi föreslår därför:

Att statsbidraget till riksorganisationer eller organisationer av riksintresse, enligt förordning 2005:765 säkerställs långsiktigt till minst 13 miljoner kronor årligen. Att säkerställa ett långsiktigt bidrag är avgörande för att säkerställa möjligheter till delaktighet och inflytande. En stabil och förutsägbar finansiering skulle stärka romers möjlighet att organisera sig, påverka politiska beslut och bedriva verksamhet. Det är därför nödvändigt att statsbidraget är på en nivå som möjliggör detta.

Att utformningen av förordning 2005:765 om statsbidrag för nationella minoriteter justeras. Justeringen bör föregås av en grundlig analys av förordningen som helhet. Vi har identifierat behov av att justera paragrafer som rör bidragets syfte, bidragsformer, definitioner och

¹⁶ Statskontoret. Enklare att överblicka riktade statsbidrag. Statskontorets förslag till en samlad informationsportal. (Statskontoret 2024:9). (2024).

¹⁷ Länsstyrelsen Stockholm. Remiss om enklare att överblicka riktade statsbidrag - Statskontorets förslag till en samlad informationsportal (Statskontoret 2024:9). (2024).

¹⁸ Brottsförebyggande rådet. Remissyttrande över Enklare att överblicka riktade statsbidrag - Statskontoret förslag till en samlad informationsportal (Statskontoret 2024:9). (2024).

förutsättningar för bidrag.

Att regeringen beslutar om att införa en samlad informationsportal för statsbidrag som även omfattar civilsamhällesorganisationer. De nationella minoriteterna betonar att det är svårt att få överblick av vilka bidrag som finns att söka och att det är resurskrävande att söka, administrera och redovisa bidrag. Samtidigt utgör statsbidrag en förutsättning för de nationella minoriteterna att bygga sin egenmakt. Regeringen har tagit initiativ till en informationsportal för statsbidrag till kommuner och regioner. Vi bedömer att en sådan informationsportal även bör omfatta de bidrag som riktar sig till civilsamhället.

Tillsyn kan främja arbetet med romsk inkludering

Det är 25 år sedan Sverige ratificerade Europarådets ramkonvention om skydd för nationella minoriteter och den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk. Trots ett kvarts sekel av minoritetspolitik visar uppföljningarna återkommande på stora brister i hur förvaltningsmyndigheter tillgodoser nationella minoriteters rättigheter. I lag förblir stärkta rättigheter alltför ofta oförverkligade i praktiken. Det handlar till exempel om rätten till inflytande i frågor som berör nationella minoriteter och rätten till modersmålsundervisning.

Flertalet kommuner som uppger att de arbetar med romsk inkludering anger också att de har mål och riktlinjer för arbetet med minoritetspolitiken. Att införa tillsyn över hur kommuner lever upp till minoritetslagen skulle därför med stor sannolikhet även främja kommunernas arbete med strategin för romsk inkludering.

Denna rapport visar även att Skolverket och huvudmän gjort flera insatser efter Skolinspektionens tillsyn av rätten till modersmålsundervisning i nationella minoritetsspråk i årskurserna 7–9, vilket är positivt. Samtidigt visar samtal med respondenter och genomgång av ett urval av kommunernas information på området att det finns brister. Regeringen skriver i handlingsprogrammet för bevarande och främjande av nationella minoritetsspråk att Skolinspektionen har en viktig roll i att följa upp minoritetsrättigheter inom utbildningsväsendet. Regeringen anger också att särskilda uppdrag till myndigheten ska övervägas vid behov.

Vi föreslår därför:

Att regeringen utreder möjligheten att införa tillsyn av minoritetslagen, i syfte att stärka förverkligande av de lagstadgade rättigheterna. Vilka delar av lagen som är lämpliga för tillsyn behöver utredas vidare. Vår initiala bedömning är att tillsyn vore möjligt kopplat till kravet att förvaltningsmyndigheter ska ge de nationella minoriteterna inflytande i frågor som berör dem, och kravet att kommuner och regioner ska anta mål och riktlinjer för sitt minoritetspolitiska arbete.

Att regeringen ger Statens skolinspektion ett särskilt uppdrag att granska rätten till modersmålsundervisning på nationella minoritetsspråk. Uppföljningen visar på brister i hur modersmålsundervisning på romani chib tillhandahålls. Det finns därmed behov av att regeringen ger Statens skolinspektion ett särskilt uppdrag att granska detta. Statens skolinspektion bör utföra tillsyn kring huruvida huvudmännen fullgör sina skyldigheter att erbjuda respektive anordna modersmålsundervisning i romani chib för elever som har rätt till sådan undervisning. I granskningen behöver de olika språkliga varieteterna ingå.

För att bevara och främja romani chib krävs fortsatta satsningar

Att bevara och främja romani chib som minoritetsspråk är grundläggande utifrån såväl ett rättighetsperspektiv som utifrån att språket är en central del av en persons identitet och kultur. De nationella minoriteterna har även rätt att bevara och utveckla sitt språk enligt nationell lagstiftning.

I sitt handlingsprogram för bevarande och främjande av de nationella minoritetsspråken¹⁹ genomförde regeringen en rad satsningar för att bevara och främja de nationella minoritetsspråken. Vår uppföljning visar att handlingsprogrammet har lett till positiva resultat, men att betydande arbete kvarstår för att nå programmets mål. Årets rapport redogör för fortsatt stora utmaningar i arbetet med att bevara och revitalisera de olika varieteterna inom romani chib.

Av Skolverkets uppföljning framgår att andelen berättigade elever som

¹⁹ Kulturdepartementet. *Handlingsprogram för bevarande och främjande av de nationella minoritetsspråken*. (2022).

deltar i modersmålsundervisning har minskat sedan 2019²⁰. I Länsstyrelsens intervjustudie framgår även att unga språkbärare själva beskriver utmaningar med att få tillgång till sitt språk som en del av modersmålsundervisningen i skolan. Vårdnadshavare beskriver vidare att det är svårt att kräva av kommunen att man ska få undervisning i rätt varietet inom romani chib. Några unga språkbärare berättar att de ges undervisning i fel varietet, vilket försvårar samtal i hemmet. Att förväntas delta i undervisning på en annan varietet bygger ofta på okunskap om att det finns olika varieteter, men kan i förlängningen leda till att eleven upplever det som kränkande behandling.²¹

Det finns exempel där skolhuvudmannen inte lyckas identifiera en lämplig modersmålslärare och inte heller har möjlighet att erbjuda fjärrundervisning. Konsekvensen blir att den elev som vill fördjupa och utveckla sina kunskaper i sitt minoritetsspråk nekas den rätten. Att det inte ställs högre krav på skyldighetsbärare kan i förlängningen leda till att romani chib eller vissa varieteter förvinner.

Fjärrundervisning kan vara en lösning, men få känner till hur man går till väga för att få tillgång till fjärrundervisning och hur undervisningen är tänkt att genomföras.

En del respondenter lyfter att ett hinder för deltagande i modersmålsundervisning är att undervisningen erbjuds utanför skoltid, och på så sätt konkurrerar både med fritidsaktiviteter och annat skolarbete. Samtidigt finns idag möjlighet att läsa modersmål som språkval, men eftersom det kan påverka slutbetyget negativt är det få som nyttjar den möjligheten. Flera utredningar konstaterar att antalet undervisningstimmar som erbjuds inom modersmålsundervisningen i dagsläget är för få för att främja en god språkutveckling. Med tanke på den betydelse unga språkbärare tillskriver sitt minoritetsspråk finns det stor potential i att samarbeta med dem för att identifiera fler vägar att stärka och tillgodose rätten till sitt språk. Exempelvis visar Folkbildningsrådets rapport på ett relativt stort intresse för de studiecirkel och kurser som utformats utifrån deltagarnas behov.²² Att inkludera modersmålsundervisning i nationella minoritetsspråk i skolans reguljära timplaner kan också bidra till bättre förutsättningar för planeringen av modersmålsundervisning.

För att stärka tillgången till romers rättigheter och arbeta i linje med

²⁰ Statens skolverk. *Nationella minoritetsspråk Läsåret 2023/24. Finska, jiddisch, meänkieli, romani chib och samiska.* (2024).

²¹ SFS 2010:800. *Skollag*, 6 kap. paragraf 3.

²² Folkbildningsrådet. *Insatser för stärkande av nationella minoritetsspråk 2024.* Rapport till Länsstyrelsen Stockholm. (2025).

strategin för romsk inkludering krävs ett nytt samlat grepp för att stärka romani chib som minoritetsspråk. Det finns betydande strukturella och praktiska hinder som innebär att rättigheten till sitt modersmål inte tillgodoses i praktiken.

Länsstyrelsen föreslår att regeringen tar initiativ till ett modersmålslyft. Arbetet med modersmålslyftet bör vara i linje med tidigare målsättning i handlingsprogrammet för bevarande och främjande av minoritetsspråk såsom att skapa en sammanhängande utbildningskedja för nationella minoritetsspråk. Arbetet behöver även utgå från lärdomar från handlingsprogrammet samt Riksrevisionens pågående granskning. I arbetet bör berörda myndigheter, aktörer inom grund- och gymnasieskolan, unga och äldre romska språkbärare inom varje varietet samt unga och äldre romer som förlorat sitt språk och vill återta det, inkluderas.

Vi anser att arbetet bland annat bör inkludera:

- Att modersmålsundervisning i nationella minoritetsspråk inkluderas i skolans reguljära timplaner med en fastställd minsta garanterad undervisningstid.
- Utveckling av relevanta läromedel, såväl fysiska som digitala på varje varietet.
- Åtgärder för att modersmålsläraryrket ska bli mer hållbart och attraktivt som karriärval.
- Kunskaphöjande insatser om den särskilda rättigheten till modersmål för minoritetsspråk.
- En förstärkning och utveckling av fjärrundervisning.
- En konkret plan med incitament för att möjliggöra för fler översättare inom romani chib och de olika varieteterna.

Vi föreslår därför:

Att regeringen tar initiativ till ett modersmålslyft i romani chib. Detta skulle med fördel kunna inkluderas i ett fortsatt handlingsprogram för bevarande och främjande av de nationella minoritetsspråken eller i en mer konkret handlingsplan knuten till strategin för romsk inkludering. Ett modersmålslyft skulle inte bara bidra till att stärka romani chib utan också säkerställa att minoritetens rättigheter upprätthålls i praktiken. Insatserna kan skapa bättre förutsättningar för unga romska språkbärare, stärka läraryrkets attraktionskraft och säkerställa att undervisningen speglar elevernas behov.

Romers möjlighet att utöva och ta del av kultur behöver utökas

Länsstyrelsen Stockholm ser en viss positiv utveckling när det gäller satsningar på litteratur och kulturella uttryck för den nationella minoriteten romer. Kulturrådet och Institutet för språk och folkminnen (Isof) har genom projektbidrag till civilsamhället främjat romani chib och olika kulturella uttryck. Båda myndigheterna redovisar att ansökningarna vida överstiger tillgängliga medel. Kulturrådet beskriver hur projekten har skapat möjligheter för romer att skriva på sitt minoritetsspråk och dela berättelser om minoritetserfarenheter mellan generationer, vilket i sin tur har bidragit till en stärkt känsla av egenmakt.²³ Isof har finansierat projekt som möjliggör revitalisering av finsk romani och svensk romani. Projekten väver samman kulturella och språkliga aktiviteter och har resulterat i ett ökat intresse för språken, ökade språkkunskaper och en växande stolthet över identiteten som nationell minoritet.²⁴

Samtidigt beskriver exempelvis Kulturrådet i sitt budgetunderlag att det krävs en förstärkning för att kunna arbeta vidare med de ambitioner som minoritetslagen och strategin för romsk inkludering omfattar. Kulturrådet har två aspekter i fokus för att uppnå nödvändig långsiktighet och kontinuitet. Dessa är att stärka de nationella minoriteternas kulturella infrastrukturer och att förbättra möjligheterna för de nationella minoriteternas kulturverksamheter att professionaliseras.

Vår enkätundersökning visar att den romska minoritetens delaktighet och inflytande inom kommunernas/regionernas arbete är högre inom språk- och kultursektorn, jämfört med andra verksamhetsområden. Skillnaderna är dock stora mellan verksamheter i och utanför förvaltningsområde där utbudet av kulturella aktiviteter är större inom förvaltningsområdena. Endast två av tio kommuner/regioner har ett kulturutbud på romani chib/för romer. Undersökningen visar även på mycket begränsade möjligheter att utöva sin kultur och en bristfällig tillgång till utbud som främjar och synliggör den romska minoritetens kultur och språk. Allt fler kommuner har de senaste åren uppmärksammat romernas internationella dag den 8 april och lyfter det som en viktig händelse. Samtidigt beskriver få ett aktivt arbete som handlar om att skapa förutsättningar för lokala kulturutövare att

²³ Statens kulturråd. *Litteratur och läsfrämjande åtgärder för de nationella minoritetsspråken 2022–2024. Slutredovisning av regeringsuppdrag.* (2025).

²⁴ Institutet för språk och folkminnen, *Åtgärder för nationella minoriteter 2024. Redovisning av anslag 7:1 anslagsposter 6 och 16.* (2025).

utveckla konstnärliga och kreativa uttryck. Den romska minoritetens möjlighet att skapa kultur bygger på att det finns ett lokalt och nationella stöd.

Vi ser att det krävs särskilt riktade åtgärder för att möjliggöra för den nationella minoriteten romer att utöva och utveckla sin kultur. Det handlar både om att ge bättre förutsättningar för det kulturskapande som sker inom det romska civilsamhället, för enskilda romska kulturutövare och för att stärka kommuners och regioners arbete med att synliggöra romsk kultur. Regeringen har gett Statens kulturråd i uppdrag att lämna förslag om hur myndighetens arbete och samverkan inom kultursamverkans modellen kan vidareutvecklas och hur kommunernas roll, ansvar och betydelse inom modellen kan öka.²⁵ Vi understryker vikten av att vid en eventuell ny modell för kultursamverkan i högre grad beakta romers rättigheter och kommuner och regioners skyldigheter att skydda och främja de nationella minoritetsspråken och kulturerna.

Vi föreslår därför:

Att regeringen avsätter utökade medel till Statens kulturråd och Institutet för språk och folkminnen (Isof) för att främja romska språk- och kulturbärare. Kulturrådet och Isof anger i sitt budgetunderlag 2026–2028²⁶ att det finns behov av fortsatt och förstärkt finansiering till myndigheternas uppdrag att fördela bidrag till nationella minoriteters kultur, och till litteratur- och läsfrämjande åtgärder på nationella minoritetsspråk samt till revitaliseringsinsatser riktade till föreningslivet. Det behövs även finansiering för att ge stöd till och främja olika typer av kulturutövare. Insatser som stödjer revitalisering utifrån respektive varietets behov behöver tas i beaktande vid fördelning av medel.

Arbetet mot diskriminering och antiziganism behöver stärkas

Som framkommer i denna och flera tidigare rapporter och utredningar finns det en oro bland många romer att vara öppen med sin identitet som rom. Många romer döljer sin identitet för att undvika fördomar,

²⁵ Kulturdepartementet. Uppdrag till Statens kulturråd om kultursamverkansmodellen. Regeringsbeslut Ku2025/00053.

²⁶ Institutet för språk och folkminnen. Budgetunderlag 2026–2028. (2025); Statens kulturråd. Budgetunderlag 2026–2028. (2025).

diskriminering, trakasserier och våld.

I Länsstyrelsens rapport *Stolt men ofta otrygg*²⁷ beskriver unga romer att de ofta blir dåligt behandlade på grund av sin romska identitet. Samtidigt framgår av vår enkätundersökning till kommuner och regioner, att få kommuner arbetar med aktiva åtgärder kopplat till nationella minoriteter. Samhällets skyldighetsbärare är ansvariga för att förebygga och motverka förekomsten av diskriminering. I det arbetet spelar kommunerna en viktig roll, inte minst skolans huvudmän och personal.

Länsstyrelsen har tidigare föreslagit att arbetet med aktiva åtgärder kan vara ett av flera tillvägagångssätt för att motverka utsatthet bland barn och unga. Ett systematiskt arbete med aktiva åtgärder kan bidra till att minska riskerna för förekomsten av antiziganism och andra former av rasism i skolan.

Den nationella handlingsplanen mot rasism och hatbrott lyfter fram romer som en särskilt utsatt grupp. Handlingsplanen innehåller flera generella insatser men få som är direkt riktade mot romer och antiziganism. Vi bedömer att det krävs fler insatser som är direkt anpassade för att förebygga och motverka antiziganism. Antiziganismen, med sin historiska kontinuitet och strukturella barriärer, har bidragit till en låg tillit till myndigheter inom den romska befolkningen. För att motverka detta krävs riktade insatser som adresserar just dessa aspekter. Vi ser även att romer oftast skildras negativt i mediala sammanhang, detta förstärker stereotyper och bidrar till rasism både i fysiska och digitala miljöer. I handlingsprogrammet beskrivs ett par åtgärder som syftar till att förebygga och motarbeta rasism i digitala miljöer. Men mer kunskap behövs om situationen för romer för att utarbeta mer träffsäkra och effektiva åtgärder.

När rätten att tala och utveckla sitt nationella minoritetsspråk inte tillgodoses upplevs det som diskriminering bland de nationella minoriteterna. Diskrimineringsombudsmannen (DO) har i många år framfört kritik mot att de språkliga rättigheterna inte går att utkräva, och är positiv till en utredning om språk som diskrimineringsgrund. En sådan utredning stöds även av Institutet för språk och folkminnen. Europarådets ministerkommitté för den europeiska språkstadgan och den rådgivande kommittén för ramkonventionen uppmanar återkommande Sverige att införa språk som diskrimineringsgrund i lagstiftningen.

²⁷ Länsstyrelsen Stockholm. *Stolt men ofta otrygg, En undersökning om unga romers upplevelser av trygghet och tillgång till sina rättigheter.* (2021).

DO föreslår i sin rapport om Förekomst av diskriminering 2024²⁸ att regeringen beslutar om att genomföra ett kunskapslyft om diskriminering för skolhuvudmän och skolpersonal. Det förebyggande arbetet är en viktig del för att var och en ska kunna vara öppen med sin identitet. DO föreslår bland annat att kunskapslyftet bör ha särskilt fokus på arbetet med aktiva åtgärder. Länsstyrelsen bedömer att ett sådant kunskapslyft behövs, och skulle vilja lägga till kunskapshöjande insatser som innebär att fler skolhuvudmän inkluderar nationella minoriteter i sitt arbete med förebyggande åtgärder.

Vi föreslår därför:

Att åtgärder inom ramen för handlingsplanen mot rasism och hatbrott i högre utsträckning inkluderar den nationella minoriteten romer. Vi bedömer att detta är särskilt angeläget för insatser som riktar sig mot regioner och kommuner, samt insatser riktade till skolhuvudmän och personal inom skolan. Det finns även behov av ytterligare kartläggningar för att kunna skapa mer träffsäkra insatser som förebygger antiziganism.

Att regeringen utreder möjligheterna att uppta språk som diskrimineringsgrund i diskrimineringslagen. Genom att införa språk som en självständig diskrimineringsgrund i diskrimineringslagen, bedömer vi att de nationella minoriteterna får ett starkare skydd mot diskriminering. Även om språk kan ha en indirekt koppling till etnicitet som diskrimineringsgrund, saknas en analys av den kopplingen i svensk rätt. I till exempel Norges diskrimineringslag, anges språk som en del av begreppet etnicitet.²⁹

Att Diskrimineringsombudsmannen inom ramen för handlingsplanen mot rasism får ett uppdrag att genomföra ett kunskapslyft om diskriminering för skolhuvudmän och skolpersonal. Ett sådant kunskapslyft skulle komplettera mer generella kunskapshöjande insatser. Det föreslagna uppdraget utgår från skolans lagstadgade ansvar att arbeta med aktiva åtgärder, vilket är en viktig pusselbit i skolornas förebyggande arbete mot kränkande behandling. DO:s förslag handlar om att arbeta med ökad kunskap kopplat till aktiva åtgärder. Vi bedömer att detta behövs, men vill betona att kunskapslyftet även behöver inkludera samtliga nationella minoriteter.

²⁸ Diskrimineringsombudsmannen. *Förekomst av diskriminering 2024*. (2024).

²⁹ LOV-2017-06-16-51 (ändrad t.o.m. LOV-2021-06-11-77 fra 01.01.2022) kap 2 §6: "Med etnisitet menes blant annet nasjonal opprinnelse, avstamning, hudfarge og språk."

Kommuner och regioners arbete med romsk inkludering

Kommuner och regioner har lagstadgade skyldigheter i förhållande till minoritetspolitiken, men de har också övergripande skyldigheter som syftar till att säkerställa att de integrerar och efterlever bestämmelserna i lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk (minoritetslagen).³⁰ Länsstyrelsen Stockholm och Sametinget följer bland annat upp utvecklingen genom enkätundersökningar till kommuner och regioner. Resultatet från årets undersökning beskrivs utförligt i uppföljningen av minoritetspolitikens utveckling.³¹ I detta avsnitt redogör Länsstyrelsen för kommuner och regioners arbete som har bäring på arbetet med romers rättigheter samt med romsk inkludering.

Enkäten som skickades till kommuner och regioner innehöll, i likhet med tidigare år, specifika frågor med koppling till det lokala och regionala arbetet för romsk inkludering. Totalt svarade 193 kommuner och regioner på enkäten. Av dessa ingår 98 i förvaltningsområde för finska, meänkieli eller samiska. Resterande 95 respondenter är kommuner och regioner utanför förvaltningsområde. År 2022 besvarades enkäten av 209 kommuner och regioner, varav 93 tillhörde ett förvaltningsområde.

Under 2024 uppger 28 kommuner och fem regioner att de arbetar med romsk inkludering vilket visar att frågan fortsatt är lågt prioriterad i landets kommuner och regioner. Samtidigt har antalet kommuner och regioner som bedriver arbete för romsk inkludering ökat från 2022, då antalet var 23.

Under 2024 är tre kommuner och tre regioner nytillkomna om man ser till tidsperioden från 2020–2024. En kommun som uppgett att de arbetar med romsk inkludering redovisar inga pågående insatser. Vidare har två kommuner, som i enkäten angett att de inte arbetar med strategin, pågående insatser genom statsbidrag för att främja romsk inkludering. En av dessa kommuner beskriver att de befinner sig i en uppstartsfas och genomför en behovsinventering.

³⁰ SFS 2009:724. Lag om nationella minoriteter och minoritetsspråk.

³¹ Länsstyrelsen Stockholm, Sametinget. Nationella minoriteter och minoritetsspråk, Minoritetspolitikens utveckling år 2024. (2025).

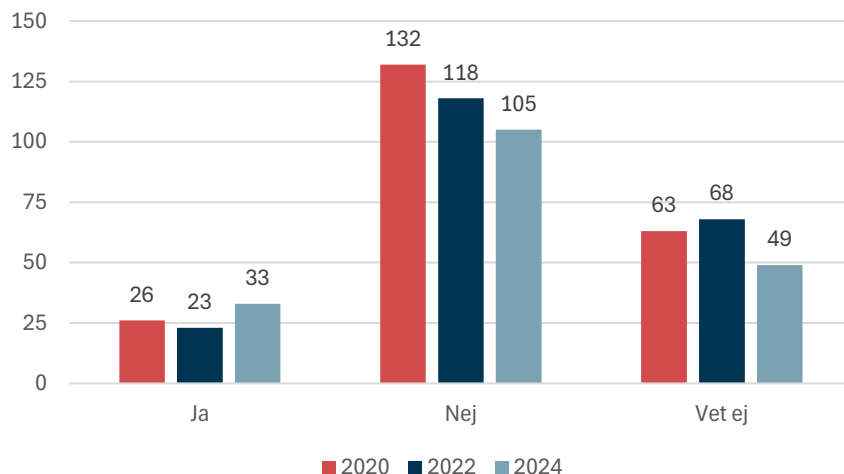

Diagram 1. Antal kommuner och regioner som arbetar med romsk inkludering. Källa: Länsstyrelsen Stockholms och Sametingets enkät.

Totalt 26 procent av de svarande, vilket motsvarar 49 kommuner och regioner, uppger att de inte vet om kommunen/regionen arbetar med strategin för romsk inkluderingen. Detta tyder på att arbetet är svagt förankrat eller otydligt kommunicerat inom kommunerna/regionerna.

Den främsta anledningen till att kommuner och regioner inte arbetar med romsk inkludering uppges vara att de saknar kännedom om en lokal romsk befolkning, och att de har försökt att nå romska grupper men utan framgång. Andra återkommande orsaker är brist på personal och ekonomiska resurser för att bedriva ett riktat arbete inom området. Dessutom framhålls att det finns en generell kunskapsbrist i kommunen/regionen om de behov som finns. Dessa anledningar är i stort sett desamma som angavs i föregående undersökning från 2022, vilket tyder på att de strukturella hindren i arbetet kvarstår.

Flertalet förvaltningsmyndigheter som arbetar med strategin ingår också i ett förvaltningsområde

Enkätsvaren bekräftar likt tidigare år att majoriteten av de kommuner och regioner som arbetar med romsk inkludering också ingår i ett förvaltningsområde. Detta tyder på att redan etablerade strukturer och resurser inom minoritetsarbetet bidrar till en mer systematisk och långsiktig hantering av frågor som rör romsk inkludering. Som framgår av diagrammet nedan ingår 70 procent av de kommuner och regioner som uppger att de arbetar med romsk inkludering i ett förvaltningsområde. Detta motsvarar 19 av totalt 28 kommuner och fyra av totalt fem regioner.

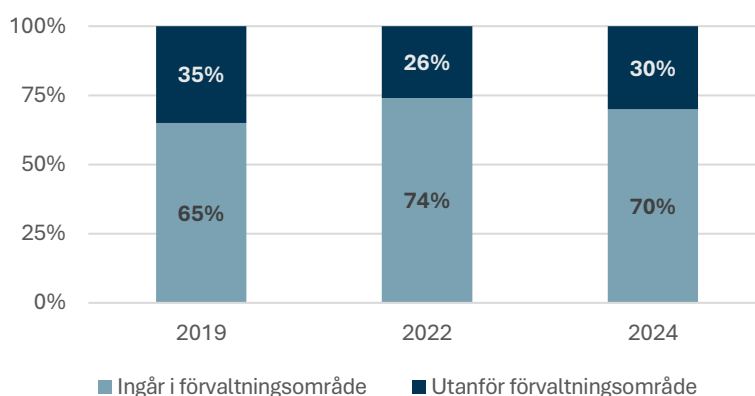

Diagram 2. Kommuner och regioner som arbetar med romsk inkludering i och utanför förvaltningsområde. Källa: Länsstyrelsen Stockholms och Sametingets enkät.

Fler genomför samråd med romska organisationer och företrädare

Mellan 2020 och 2024 har andelen kommuner och regioner som genomför samråd med romer inom arbetet för romsk inkludering ökat med 28 procent. Totalt omfattar detta 19 kommuner och 3 regioner. Övriga kommuner och regioner anger att samråd inte har ägt rum med undantag för en kommun som uppger att de saknar information om samrådets genomförande.

Det finns flera skäl till att samråd inte sker. Vissa uppger att deras arbete med romsk inkludering är relativt nytt och att de ännu inte etablerat kontakt med den lokala romska minoriteten. Andra framhåller att de i

stället för formella samråd har genomfört informella möten och dialoger med enskilda romska företrädare

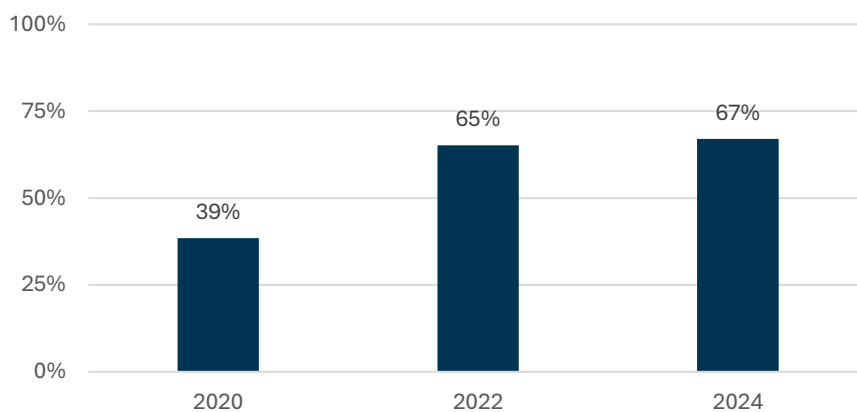

Diagram 3. Andel kommuner och regioner som arbetar med romsk inkludering som genomfört samråd om romsk inkludering. Källa: Länsstyrelsen Stockholms och Sametingets enkät.

I enkäten fick även samtliga respondenter en fråga om huruvida de genomför strukturerade samråd med nationella minoriteter. Under 2024 svarade 45 procent av de tillfrågade ja på denna fråga. Av dessa uppger 31 procent att deras samråd inkluderat den romska minoriteten, vilket motsvarar totalt 27 kommuner och regioner.

Kommuner och regioner som arbetar med strategin har mål och riktlinjer för det minoritetspolitiska arbetet

I enkäten ställdes en fråga om hur kommuner och regioner styr arbetet med romsk inkludering. De svarande har angett flera olika styrningssätt, där vissa kombineras. Det vanligaste är att man integrerar arbetet i kommunens/regionens arbete med nationella minoriteter och i arbetet med mänskliga rättigheter. Flera uppger också att de bedriver tidsbegränsade projekt. Detta speglar att majoriteten som uppger att de arbetar med romsk inkluderingen har pågående statsbidrag som är tidsbegränsade. Några anger att de har en särskild handlingsplan, verksamhetsplan eller annan verksamhetsövergripande planering för arbetet.

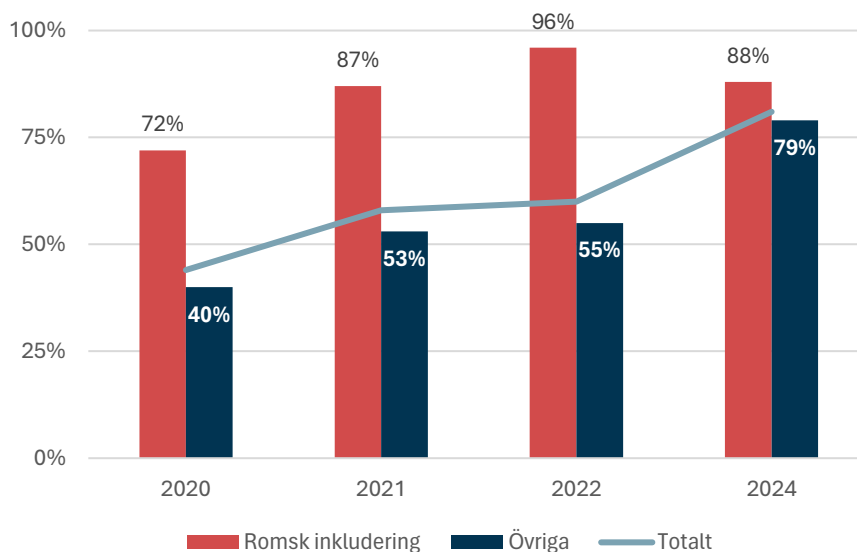

Diagram 4. Andel kommuner och regioner med mål och riktlinjer för sitt minoritetspolitiska arbete. Källa: Länsstyrelsen Stockholms och Sametingets enkät.

Det är 29 kommuner och regioner som arbetar med romsk inkludering som har mål och riktlinjer för det minoritetspolitiska arbetet. Det är färre än 2022 men det är en ökning i förhållande till 2020.

Utmaningar och framgångsfaktorer

Kommunerna och regionerna fick frågor om vilka utmaningar och framgångsfaktorer som finns i arbetet med romsk inkludering. Bland de utmaningar som identifierats är de tre vanligaste brist på personal med kunskap om romskt språk och kultur, otillräcklig kunskap om romsk inkludering inom den egna verksamheten samt svårigheter att hitta företrädare för den romska minoriteten. Därutöver uppger ungefär hälften av de svarande att brist på ekonomiska resurser utgör en betydande utmaning.

Den främsta framgångsfaktorn som nämns är samarbetet med den romska minoriteten, både genom strukturerade samråd och löpande dialog. Även utvecklingen av interna strukturer och arbetsmodeller ses som en viktig framgång. Exempel på detta inkluderar intern samverkan mellan olika förvaltningar, framtagandet av handlingsplaner och skapandet av stabila strukturer där nationella minoritetsfrågor integreras i den ordinarie verksamheten. Andra framgångsfaktorer som nämns är rekrytering av kompetent personal, ofta med relevanta språkkunskaper samt att olika insatser, aktiviteter och framtagande av material har bidragit till synliggörande av minoriteten och ökad status

för minoritetsspråken. Dessutom betonas vikten av samverkan med andra kommuner, regioner, länsstyrelser och civilsamhällesorganisationer.

Genomförda insatser

I enkäten fanns också en fråga om vilka resultat som arbetet i kommuner och regioner har lett till, särskilt med avseende att stärka romers levnadsvillkor. Många av svaren fokuserade på de insatser som har genomförts, snarare än på konkreta resultat av dessa insatser. En del angav att det utifrån befintligt underlag inte går att dra säkra slutsatser om hur insatserna har bidragit till ökad romsk inkludering, bland annat eftersom statistik som samlas in på etnisk grund inte används i Sverige.

Av de resultat som beskrivs så anger flertalet kommuner och regioner att arbetet har resulterat i aktiviteter som synliggjort romskt kulturarv. Många angav också att samarbetet med romer har förstärkts, genom till exempel strukturerade samråd och att romer har inflytande över vilka aktiviteter som genomförs inom arbetet med romsk inkludering. Flera uppger att arbetet har förbättrats internt genom nya handlingsplaner, kunskapshöjande insatser och anställning av kompetent personal som brobyggare. Resultaten som beskrivs speglar det som kommunerna och regionerna också lyfter som framgångsfaktorer.

Enkäten inkluderade även frågor gällande vilka av strategins områden kommunen/regionen har insatser i, inom vilka områden man bedömer att man uppnår resultat och vart man ser behov som inte tillgodoses. De flesta kommuner och regioner arbetar med insatser som spänner över flera verksamhetsområden. Flest insatser sker inom kultur och språk och inom utbildning. Inom dessa bedömer man också att insatserna resulterar i förbättringar av romers levnadsvillkor. Kommunerna och regionerna beskriver samtidigt att det finns behov som inte tillgodoses inom samtliga områden i strategin.

Verksamhetsområdet kultur och språk

Inledning och bakgrund

Kultur och språk utgör en viktig del av en människas identitet och är en central förutsättning för samhällets utveckling och sammanhållning. I regeringens strategi för romsk inkludering framgår att romers kultur och språk ska synliggöras, bevaras och utvecklas i enlighet med den nationella minoritetspolitiken.³²

Vår nationella minoritetspolitik fastställer att de nationella minoritetsspråken, som utgör en del av det svenska kulturarvet, ska kunna bevaras och utvecklas som levande språk i Sverige. Det innebär att de nationella minoriteterna ska ges möjligheter att tillägna sig, bruka och utveckla sitt modersmål och utveckla en kulturell identitet. De nationella minoriteterna ska också kunna överföra sitt minoritetsspråk och sin kultur till nästa generation.³³

Sveriges internationella åtaganden i ramkonventionen om skydd för nationella minoriteter tydliggör att det offentliga har skyldigheter att skapa lämpliga förutsättningar som gör det möjligt för nationella minoriteter att uttrycka, bevara och utveckla sin etniska, kulturella, språkliga och religiösa identitet.³⁴ I den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk har Sverige förbundit sig att skydda och främja de nationella minoritetsspråken så att de hålls levande.³⁵

Verksamhetsområdet kultur och språk omfattar många olika delar. För uppföljningen av kultur och språk används några av de indikatorer som är framtagna för uppföljning av delområdet språk och kulturell identitet inom ramen för minoritetspolitiken, men med särskilt fokus på romsk kultur och romani chib. Indikatorerna som används inom detta avsnitt är:

- Modersmålsundervisning i romani chib inom skolväsendet.
- Högre utbildning på respektive minoritetsspråk och om de nationella minoriteternas kultur.

³² Kulturdepartementet. *En samordnad och långsiktig strategi för romsk inkludering 2012–2032*. (2012).

³³ SFS 2009:724. *Lag om nationella minoriteter och minoritetsspråk*.

³⁴ SÖ 2000:2. *Ramkonvention om skydd för nationella minoriteter*.

³⁵ SÖ 2000:3 *Europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk*.

- Sändningstimmar på minoritetsspråk i public service.
- Kulturaktiviteter på nationella minoritetsspråk eller för nationella minoriteter.

Rapporten beskriver utvecklingen kopplat till de fyra indikatorerna ovan, men ger också en bild av förutsättningarna och möjligheter att utveckla en språklig och kulturell identitet för romer idag. Sedan 2019 gäller i lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk att barns utveckling av en kulturell identitet och användning av det egna minoritetsspråket ska främjas särskilt. Även i barnkonventionen betonas särskilt rättigheterna för barn som tillhör en minoritet.³⁶ Anledningen är att barn som tillhör en minoritet i högre grad utsätts för diskriminering på olika sätt. Det kan till exempel handla om att barn från minoritetsgrupper eller urfolk inte får den modersmålsundervisning de har rätt till. För att synliggöra rättighetsbärarnas perspektiv och kunskaper om frågan om modersmål har vi genomfört intervjuer med elever som deltar i modersmålsundervisning och elever som inte deltar.

Europarådets granskning har vid upprepade tillfällen lämnat rekommendationer till Sverige att göra större ansträngningar som kan göra verklighet av de åtaganden som språkstadgan, ramkonventionen för nationella minoriteter och strategin för romsk inkludering innefattar³⁷. I februari 2024 publicerade Europarådet sitt femte yttrande om hur Sverige lever upp till sina åtagande enligt ramkonventionen.³⁸ Rapporten innehåller rekommendationer till regeringen om hur den kan ta ansvar för att förbättra situationen i landet. Rekommendationer som denna rapport relaterar till handlar bland annat om:

- Att det ser olika ut i landets kommuner kring hur väl man arbetar för att ge stöd för minoritetsspråken att bevaras och utvecklas.
- Att det krävs ytterligare ansträngningar för att romer ska ha jämlik tillgång till sina rättigheter och att minoriteten själv vill kunna dra nytta av systemet med förvaltningsområden.
- Att olika insatser behövs för att öka tillgången till modersmålsundervisning som håller hög kvalitet.

³⁶ SFS 2018:1197 om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter, artikel 30.

³⁷ SÖ 2000:2. Ramkonvention om skydd för nationella minoriteter samt SÖ 2000:3 Europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk.

³⁸ Europarådet. Femte yttrandet om Sverige, sammanfattning. Rådgivande kommittén för ramkonventionen för skydd av nationella minoriteter. (2023).

Rekommendationerna om insatser för att öka tillgång till modersmålsundervisning är återkommande. Europarådet har framfört rekommendationer på området i sitt tredje, fjärde och femte yttrande.³⁹

Många arbetar för att skydda och främja språk och kultur – men få erbjuder modersmålsundervisning

I enkätundersökningen som Länsstyrelsen Stockholm och Sametinget genomfört svarade 33 kommuner och regioner att de arbetar med romsk inkludering. Av dessa har 88 procent arbetat för att skydda och främja de nationella minoritetsspråken och kulturerna.

Av undersökningen framgår också att det finns ett kulturutbud i ungefär två av tio av de totalt antal svarande kommunerna och regionerna. Utbudet är generellt högre i kommuner och regioner som ingår i ett förvaltningsområde. Det är inga större förändringar jämfört med enkätundersökningen 2022. Om man tittar på hur utbudet är fördelat per målgrupp så är det relativt jämnt fördelat per kön.

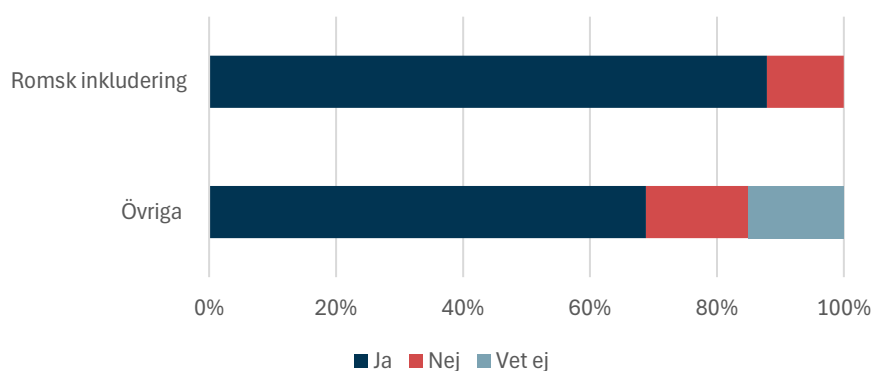

Diagram 5. Andel kommuner och regioner som har arbetat för att skydda och främja språk och kultur 2023–2024. Källa: Länsstyrelsen Stockholms och Sametingets enkät.

³⁹ Europarådet. *Tredje och fjärde yttrandet om Sverige*, Rådgivande kommittén för ramkonventionen för skydd av nationella minoriteter. (2012 samt 2017).

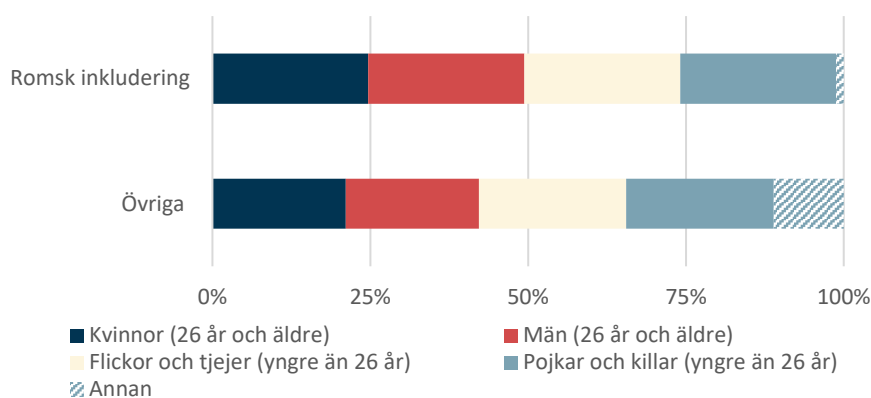

Diagram 6. Målgrupp för utbud av kultur och språkaktiviteter på romani chib/riktat till romer. Källa: Länsstyrelsen Stockholms och Sametingets enkät.

I enkätsvaren framgår att det främst är inom området kultur och språk som de nationella minoriteternas inflytande har påverkat beslut eller inriktning. Det framgår att 92 procent av de kommuner och regioner som arbetar med romsk inkludering anger att de nationella minoriteternas inflytande har påverkat beslut eller inriktning inom kultur och/eller språk.

Kommunerna tillfrågades om hur många minuter per vecka som de erbjuder modersmålsundervisning i respektive minoritetsspråk. Svaren visar att det är mest vanligt att erbjuda 40–60 minuter per vecka för romani chib. Det framgår också att över hälften av kommunerna som arbetar med romsk inkludering inte har någon undervisning eller inte vet hur många minuter per vecka man erbjuder modersmålsundervisning på romani chib. Bland de kommuner som inte arbetar aktivt med romsk inkludering uppger 80 procent att de antingen inte erbjuder någon undervisning eller inte vet om de erbjuder undervisning i romani chib. Detta trots att utveckling i sitt minoritetsspråk, enligt de intervjuer vi genomfört, beskrivs som en av de viktigaste insatserna för att behålla en romsk identitet.

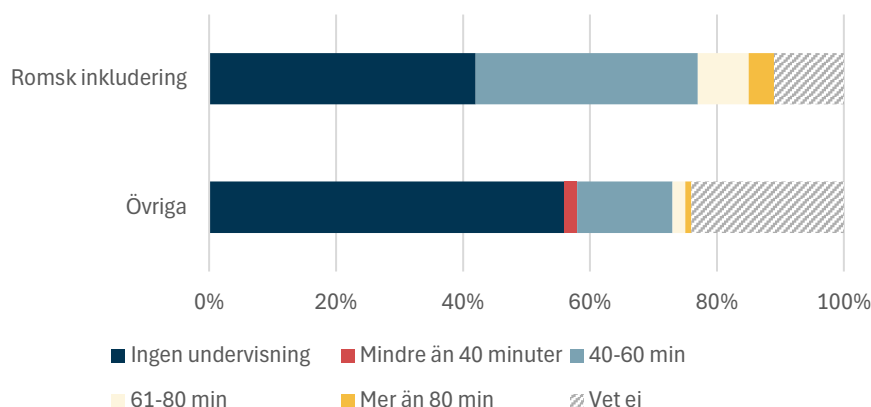

Diagram 7. Undervisningstid för modersmålsundervisning i romani chib, antal minuter i veckan. Källa: Länsstyrelsen Stockholms och Sametingets enkät.

Enligt Skolverkets statistik som visar antal elever per kommun som är berättigade respektive deltar i modersmålsundervisning finns det elever i 60 kommuner som är berättigade att studera romani chib som modersmål. I 16 av dessa kommuner bedrivs undervisning i språket.⁴⁰

Skolinspektionens granskning från 2019 påvisade ett behov av korrekt information om rätten och tillgången till modersmålsundervisning i kommunernas regi.⁴¹ Med anledning av att respondenter i Länsstyrelsens intervjuer beskrivit brister vad gäller information om modersmålsundervisning har Länsstyrelsen gjort en övergripande genomgång av kommuners webbplatser för att få en överblick. Genomgången omfattade de kommuner som enligt Skolverkets statistik erbjuder modersmål i romani chib. Vi undersökte hur kommunerna informerade om rätten till modersmål, om det fanns en ansökningsblankett, hur den var utformad samt om de tillhandahöll information om fjärrundervisning.

Av 18 kommuner som erbjuder modersmålsundervisning var det endast två som tydligt nämnde fjärrundervisning som ett alternativ. På tolv kommuners webbplatser var det lätt att hitta till och öppna blanketten för ansökan till modersmålsundervisning. Ett par kommuner hänvisade till deras e-tjänster, som vi inte kunde ta del av och vars innehåll vi därför inte kunde bedöma. Sju kommuner hade helt korrekt information och flertalet utgick från Skolverkets mall. Flera kommuner kommunicerade fortfarande felaktig information, såsom att det krävs

⁴⁰ Statens Skolverk. *Antal elever berättigade till samt som deltog i modersmålsundervisning i romani chib läsåret 2023/24, bearbetning per kommun.* Dnr 6932-2024-3.

⁴¹ Skolinspektionen. *Rätten till modersmålsundervisning i nationella minoritetsspråk i årskurserna 7-9 – en tematisk tillsyn.* (2019).

minst fem elever för att kunna erbjudas modersmålsundervisning, att man inte kan läsa mer än ett språk som modersmål eller att språket måste vara elevens dagliga umgängesspråk i hemmet. I några kommuner saknades helt information om de nationella minoritetsspråken.

Skolverkets initiativ till en mall som kan användas av respektive kommun beskrivs i Länsstyrelsens intervjuer med modersmåls lärare och enhetschefer för språkcentrum som värdefull och har bidragit till mer korrekt information. Samtidigt visar intervjuerna sammantaget att det fortsatt finns en stor okunskap om rätten till modersmål och att rätt information och blanketter inte når fram till vårdnadshavare och elever.

Nationella myndigheters arbete för att bevara och utveckla romani chib och romsk kultur

Revitalisering – nu mer än ett teoretiskt begrepp

Regeringen beslutade i december 2021 att ge Institutet för språk och folkminnen (Isof) i uppdrag att ansvara för att inrätta ett språkcentrum för romani chib under perioden 2022–2024.⁴² Språkcentrum har bland annat i uppdrag att aktivt främja och stimulera ökad användning av de nationella minoritetsspråken i samhället, utveckla metoder för att stärka enskildas förutsättningar att bruka och återta språken samt sprida kunskap om revitalisering. Språkcentrums arbete ska utgå från språkbärarnas behov av revitaliseringsinsatser och ske i dialog med språkbärarna. Den målgrupp som samtliga språkcentrum lyfter fram som den mest prioriterade ur ett revitaliseringsperspektiv är barn och unga.

I slutredovisningen av uppdraget framgår att en behovsinventering genomfördes i uppstarten av Språkcentrum romska.⁴³ Ur den framkom ett stort behov av både sakkunskap och metodstöd hos såväl språkbärare som hos aktörer inom den offentliga sektorn som vill initiera revitaliseringsinsatser.

En viktig aspekt som påverkat arbetet enligt språkbärare, är att en del romer fortfarande är tveksamma till att engagera sig för språk och kultur, eftersom de inte vill vara öppna med sin romska identitet.

⁴² Kulturdepartementet. Uppdrag till Institutet för språk och folkminnen att ansvara för språkcentrum för finska, jiddisch, meänkieli och romani chib, Ku2021/02483.

⁴³ Isof använder benämningen romska medan Länsstyrelsen använder benämningarna romani chib och romani i övriga delar av rapporten.

Rädslan för att mötas av antiziganism och negativa attityder fortsätter att hämma språkbärare och begränsar möjligheterna att stärka romani chib.

Trots detta har Språkcentrum romska bedrivit ett utåtriktat arbete med kunskapspridning, samverkan med berörda aktörer och genomfört ett flertal projekt och aktiviteter. Som exempel på några projekt och aktiviteter kan nämnas att de inrättade ett ungdomsråd i syfte att få tillgång till ungdomars perspektiv på arbetet med att stärka och revitalisera romani chib. Rådet bestod av sex ungdomar från olika romska grupper i Sverige för att diskutera vilka aktiviteter och metoder som skulle kunna skapa engagemang för språket och kulturen hos ungdomar. Under verksamhetsfasen (2023–2024) deltog ungdomsrådet i en rad olika aktiviteter såsom Kulturfestivalen i Stockholm, en inspirationsdag om romani chib och i planeringen av en utställning på Sveriges museum om Förintelsen. Enligt Isof har ungdomsrådet bidragit med perspektiv och idéer som haft stor inverkan på språkcentrums arbete och ungdomsrådet har engagerat unga romer i språkligt och kulturellt arbete.

Ett annat betydelsefullt projekt har varit att inventera behov via intervjuer och genomföra insatser för varieteter som är starkt hotade. Prioriterade målgrupper har varit språkbärare i finsk romani och svensk romani. Genom inventeringen har behov, idéer och önskemål om språkstärkande insatser från språkbärare i de två varieteterna samlats in. Inventeringen visade att många av de intervjuade, även de som inte talar språket, tycker att språket är viktigt för identiteten och tillhörigheten till gruppen. Många uttryckte en sorg över att inte ha lärt sig språket som barn och menade att detta har påverkat deras självbild negativt. De ungdomar som intervjuades ansåg att det var viktigt att bygga en stabil grund och att kunna tala sin egen varietet först, innan man utforskar andra romska varieteter och kulturer.⁴⁴

De förslag till språkstärkande insatser som togs upp av de intervjuade inbegriper språkkurser och språkläger men också kulturella aktiviteter som skriververkstäder, musik, teater, film och rollspel. Även andra kreativa områden som matlagning, hantverk och pyssel med fokus på romani chib och den romska kulturen togs upp som förslag. Ytterligare språkstärkande insatser som föreslogs var olika digitala initiativ via poddar och sociala medier. Resultatet av behovsinventeringen visar att det finns en stark vilja hos språkbärarna att återta sitt språk, vilket i sig

⁴⁴ Institutet för språk och folkminnen. *Att följa de nationella minoritetsspråken - Förslag till indikatorer för att långsiktigt följa utvecklingen för finska, jiddisch, meänkieli och romska (Ku 2021/02483). (2024).*

utgör en nödvändig grund för framtida revitaliseringsarbete.

Ett ytterligare exempel på revitaliserande projekt är ”Kelderash med de allra yngsta”. Projektet har utformats utifrån ett behov hos romska föräldrar som har vittnat om att det saknas sånger, lekar, rim och ramsor på romani chib som passar små barn. Utmaningen att hitta sådant material blir ännu svårare för föräldrar som inte själva har kelderash som sitt starkaste språk. Därför har Språkcentrum romska tagit fram ett läsfrämjande webbmaterial för barn i åldern 0–3 år på kelderash. Materialet vänder sig till romska föräldrar som inte själva har romani chib som sitt starkaste språk och som vill ha stöd i att prata varieteteten med små barn i hemmet.

Ökad gemenskap och nya språkarenor för språkbärare

Genom förordningen om statsbidrag för åtgärder till stöd för de nationella minoritetsspråken⁴⁵ har Institutet för språk och folkminnen (Isof) beviljat medel till tio projekt som syftar till att främja romani chib. 16 organisationer lämnade behöriga ansökningar i den ordinarie utlysningen. I Isof:s redovisning av statsbidraget framgår att de beviljade organisationerna fått del av 17 procent av det totala anslaget. År 2023 beviljades 13 organisationer medel. Andelen av det totala anslaget var då 28 procent.⁴⁶ Organisationer som arbetar med språkrevitalisering inom romani chib har därmed fått längre andel av medlen samt lägre summa jämfört med tidigare år. Isof:s motivering är att de sedan två år tillbaka infört ett bedömningssystem som synliggjort att flera av de romska organisationernas ansökningar inte håller tillräckligt hög kvalitet i relation till övriga ansökningar. Projektens genomförbarhet har varit svåra att bedöma, då verksamhet och budget inte har varit tillräckligt detaljerat eller realistiskt beskrivit.

Projekt som beviljats medel för insatser som främjar romani chib innefattar bland annat träffar för barn och unga där de får möjlighet att uttrycka sig själva genom skrivande och berättelser, samt möjlighet att utforska sin kreativitet. Projekten innefattar även språkbud⁴⁷ samt insatser som syftar till att stärka unga föräldrar så att de kan revitalisera språket gemensamt med sina barn och föra språket vidare.

⁴⁵ SFS 2010:21 Förordning om statsbidrag för insatser till stöd för de nationella minoritetsspråken.

⁴⁶ Institutet för språk och folkminnen., *Åtgärder för Nationella minoriteter, Redovisning av anslag 7:1 anslagsposter 6 och 16. (2024)*

⁴⁷ Språkbud definieras enligt Isof som intensiv exponering under en viss tid för ett språk i en miljö där i huvudsak detta språk används, och där syftet är att lära sig eller att utveckla språket.

Isof beskriver att de genomförda projekten bidragit till ökad gemenskap och nya språkarenor för språkbärare. Myndighetens analys av projekten visar att det är svårare att nå unga samtidigt som insatser riktade till familjer fungerar bättre.

Flera organisationer beskriver att insatserna knutna till språkutveckling stärker den egna tryggheten och ger ökad stolthet över sin identitet som rom.⁴⁸

Isof konstaterar att genom olika läsprojekt, romskt fika och utåtriktade aktiviteter för olika romska målgrupper förstår och relaterar allt fler till vad revitalisering rent konkret kan vara. Revitalisering sker inte endast genom utbildning utan även till stor del i språkbärarnas vardag. Isof beskriver i sin rapport att arbetet bara börjat och att mycket arbete återstår för att stärka språkets roll som en viktig del av vår gemensamma historia och samtid.

Få studenter deltar i undervisning på högre nivå i ämnen som romani chib och romsk kultur

UHR tar varje år fram statistik för utbildningar med koppling till Sveriges nationella minoriteter och nationella minoritetsspråk på universitet och högskolor i Sverige. UHR rapporterar hur stort kursutbudet är samt hur många som har sökt och antagits till kurserna. Utbildningar i finska/finsk kultur, jiddisch/judaistik samt samiska/samisk kultur stod för merparten av utbudet. Kurser i romani chib/romsk kultur utgör 5 procent av utbudet, vilket är samma nivå som föregående år. Kursutbudet inkluderade bland annat grunder i romani chib, romers rättigheter och nutida situation, kritiska romska studier samt antiziganism i relation till andra former av rasism. Ämnet kritiska romska studier vid Södertörns högskola innefattar kurser i romani chib, om språkets sammanhang och om förutsättningar som har betydelse för att stärka revitalisering av språket.⁴⁹

Utbudet av kurser på romani chib och romsk kultur har genomgående legat på en låg nivå. Under 2023 fanns det nio kurser i romani chib och romsk kultur och under 2024 genomfördes åtta kurser i romani chib och romsk kultur. Samtliga kurser var på grundnivå, och omfattade 7,5 hp.

Under 2024 antogs 50 personer till kurser inom romani chib och romsk kultur, vilket är i nivå med antalet antagna 2023 som då var 48 personer.

⁴⁸ Institutet för språk och folkminnen, *Åtgärder för Nationella minoriteter, Redovisning av anslag 7:1 anslagposter 6 och 16.* (2024).

⁴⁹ Universitet- och högskolerådet. *Utbildningar i de nationella minoritetsspråken och kulturerna.* (2024).

Statistiken visar att antalet studenter som har antagits till kurser på romani chib och romsk kultur är likt föregående år konsekvent lägre än för den judiska, sverigefinska och samiska minoriteten. Könsfördelningen bland de antagna är ojämn, 72 procent är kvinnor.⁵⁰

Sammanfattningsvis visar årets statistik ingen större skillnad i antal kurser och antal antagna jämfört med föregående år. Däremot var det 127 antagna elever år 2022, och 114 antagna elever 2020, vilket visar på en nedgång i ett något längre perspektiv.

Förskollärarytbildning med inriktning på romani chib är på gång

I Södertörns slutredovisning av regeringsuppdraget för att stärka och utveckla arbetet med revitalisering och bevarandet av romani chib beskriver högskolan att man genomfört insatser inom högskolans tre bärande verksamhetsområden; utbildning, forskning och samverkan. Inom området utbildning har behov som handlar om att stödja språkutveckling i de tidiga åldrarna identifierats. Under åren 2022–2024 har högskolan tydligare identifierat behovet av en utbildning som ger stöd till språkutveckling och kunskap om de nationella minoriteterna för de minsta barnen och deras pedagoger. Det har länge funnit behov av en lärarutbildning som riktar sig till romska språkbärare, detta är nu en väg framåt. Under hösten 2024 har en utbildningsplan och kursplaner för förskollärarytbildningen interkulturell profil, inriktning nationella minoriteter och romani chib tagits fram. Södertörns högskola planerar för att kunna starta utbildningen höstterminen 2025.⁵¹

Samtal mellan forskare och experter kring minoritetsspråk och revitalisering av romani chib har genomförts för att kunna diskutera frågor relevanta för både forskning och utbildning relaterat till regeringsuppdraget. Ett arbete pågår för att etablera och samordna ett vetenskapligt nätverk kring revitalisering av romani chib.

Södertörns högskola, Skolverket och Institutet för språk och folkminnen har tillsammans identifierat och synliggjort vad varje myndighet redan gör, planerar att göra och vad som kan göras gemensamt för att stärka befintliga modersmåls lärare i romani chib samt öka antalet lärare i språket. Som en tydlig framgångsfaktor beskriver Södertörns högskola betydelsen av medarbetare som har nätverk inom den romska minoriteten och som har romsk språk- och kulturkompetens. I

⁵⁰ Ibid

⁵¹ Södertörns högskola. *Slutredovisning av regeringsuppdrag för att stärka och utveckla arbetet med revitalisering och bevarandet av romani chib* KU2022/00584. (2025).

rapporten nämns att dessa medarbetares arbete varit en förutsättning för att skapa ett hållbart samarbete med olika romska organisationer och språkbärare.

Inom akademien är språket romani chib fortfarande ett nytt ämnesområde i jämförelse med andra språk. För att fortsätta bygga kompetens och kapacitet krävs fortsatt samverkan internt och externt samt rekrytering av språkkunniga inom och utanför akademien. Södertörns högskola framhåller betydelsen av att bidra till ökat antal språklärare i romani chib och bidra till att vetenskapligt underbygga utbildning på alla nivåer.

De beskriver samtidigt att det behöver finnas öronmärkta medel för revitalisering av romani chib. För att parallellt bygga ut och bedriva utbildning i språket romani chib och driva det vetenskapliga arbetet om revitalisering krävs långsiktig finansiering.

Ökat deltagande inom folkbildningen

Som en del av regeringens handlingsprogram för bevarande och främjande av nationella minoritetsspråk gavs Folkbildningsrådet i uppdrag⁵² att fördela medel till insatser under perioden 2022–2024. Folkbildningsrådet har beskrivit i sina rapporter 2023⁵³ och 2024⁵⁴ hur satsningen har bidragit till nya initiativ för de nationella minoritetsspråkens revitalisering.

Folkbildningsrådet beskriver att efterfrågan på projektmedel successivt har ökat till nivåer över tillgängliga medel, samtidigt som antalet deltagare har ökat. För 2023 genomfördes 19 enspråkiga kurser varav sex av dessa kurser omfattade romani chib. Under 2024 genomfördes 21 språkcirkel-/kurser knutna till romani chib, varav nio var på fortsättningsnivå. Sammantaget redogör Folkbildningsrådet för 44 deltagare på grundnivå och 159 deltagare på fortsättningsnivå inom romani chib.

Utifrån det utbud som utformats och det ökade antalet deltagare bedöms folkbildningsaktörer utgöra en viktig motor i revitaliseringsarbetet. Mångkulturella finska folkhögskolan, Södra folkhögskolan och Bilda har ett växande antal deltagare i kurser i romani chib. Satsningen har även resulterat i ett romskt folkbildningsnätverk som samarbetar för

⁵² Kulturdepartementet. *Handlingsprogram för bevarande och främjande av de nationella minoritetsspråken* (2022)

⁵³ Folkbildningsrådet. *Insatser för stärkande av nationella minoritetsspråk 2023, redovisning av anslag 7:1 anslagspost 18.* (2024)

⁵⁴ Folkbildningsrådet. *Insatser för stärkande av nationella minoritetsspråk 2024, redovisning av anslag 7:1 anslagspost 18.* (2025)

att främja romsk folkbildning.

Folkbildningsrådet beskriver vidare att folkbildningens språkkurser gör det möjligt att anpassa undervisningen efter deltagarnas behov och förutsättningar på ett sätt som den formella vuxenutbildningen saknar. På så sätt bedömer man att man når fler deltagare och andra målgrupper.

Folkbildningsrådet beskriver i sin rapport att de extra resurserna som erhöles under 2022–2024 medförde att folkhögskolor och studieförbund vågade erbjuda kurser trots osäkerhet kring storleken på deltagarunderlaget och den ekonomiska bärkraften i kurser med en, relativt sett, smal och tidigare delvis okänd målgrupp. Samtidigt som den riktade satsningen upphör pågår stora nedskärningar inom studieförbundens ordinarie verksamhet till följd av minskade statsbidrag. Inom folkhögskolan har antalet studieplatser minskat till följd av det ansträngda ekonomiska läget. Samtliga projektägare rapporterar emellertid att de avser att fortsätta verksamhet med nationella minoriteter i någon form även efter att projektstödet upphört. Flera av dessa hade ingen verksamhet med nationella minoriteter före satsningen inleddes och övriga har expanderat tidigare verksamhet. Mindre resurser kommer emellertid att påverka omfattningen och utformningen av verksamheten.⁵⁵

Resursbibliotek för romani chib

Kungliga biblioteket (KB) fick i december 2020 i uppdrag att genomföra en satsning på de nationella minoriteternas bibliotek som resursbibliotek för respektive språkgrupp och för landets kommuner.⁵⁶ KB inrättade 2023 ett resursbibliotek för romani chib i Malmö.

Ett resursbibliotek är ett nationellt uppdrag och ska fungera bland annat som fack och forskningsbibliotek för det romska kulturarvet, språk, traditioner, forskning och skönlitteratur. Under 2023–2024 har arbetet varit under uppbyggnad.

Resursbiblioteket har arbetat med en katalogisering och utveckling av nya ämnesord, en ny romsk bibliografi i Libris, inköp av medier av och om romer och på romani chib samt produktion av informationsfilmer på romani chib om bibliotek. Samlingen syftar till att skapa en samling av både bredd och djup, som innehåller medier på samtliga varieteter av

⁵⁵Folkbildningsrådet. Insatser för stärkande av nationella minoritetsspråk 2023, redovisning av anslag 7:1 anslagspost 18. (2024).

⁵⁶Kulturdepartementet. Uppdrag till Kungl. biblioteket om nationella minoriteters bibliotek, Ku2020/02691.

romani chib som är i bruk i Sverige. På grund av en begränsad utgivning är samlingen idag ojämnt fördelad mellan vissa varieteter. Resursbiblioteket avser att följa hur medierna används och vidareutveckla verksamheten.⁵⁷

Inom ramen för resursbibliotekets arbete har biblioteken i Malmö i samarbete med Biblioteket Play och Stockholms Stadsbibliotek under året producerat tre filmade sagor på romani. Sagorna har lästs in på svenska, kelderash och Arli. Boken som valdes var *Camping & kurragömma*, av Salto Marin som var översatt till flera varieteter på romani. Filmerna kommer att marknadsföras och spridas via olika kanaler.

Enligt KB har etableringen och utvecklingen av resursbiblioteket för romani chib tagit längre tid än planerat.⁵⁸ Framåt planerar de för programverksamhet som belyser romsk litteratur och romska språkfrågor. Resursbiblioteket planerar också nationella samarbeten, såsom träffar i Malmö för de romska läsambassaderna i landet.

Stärkt egenmakt genom läs- och litteraturfrämjande insatser

I instruktionen för Statens kulturråd (Kulturrådet) framgår att myndigheten ska främja nationella minoriteters och urfolket samernas kultur samt verka för kulturens överlevnad och utveckling.⁵⁹ Kulturrådet har haft ett särskilt uppdrag att under 2022–2024 arbeta med litteratur- och läsfrämjande åtgärder för de nationella minoritetsspråken.⁶⁰ Kärnan i uppdraget var att främja utgivning och spridning av litteratur på de nationella minoritetsspråken och att genomföra läsfrämjande insatser.

En del av Kulturrådets definition av betydelsen av läs- och litteraturfrämjande åtgärder handlar om att de tar bort hinder för läsning och öppnar vägar till litteratur, bidrar till att människor kan utveckla alla sina språk, främjar skrivande för den enskilde och stärker läsarens självförtroende.

I myndighetens slutredovisning av ovan nämnda uppdrag lyfter myndigheten fram några resultat från de fyrtio läs- och litteraturfrämjande projekt som delfinansierats genom uppdraget.

⁵⁷ Kungliga biblioteket. *Verksamhetsberättelse Resursbiblioteket för romani chib*. (2025). Dnr 2023–1237.

⁵⁸ Kungliga biblioteket. Information från KB, dnr 2024–980 samt *Verksamhetsberättelse Resursbiblioteket för romani chib*, dnr 2023–1237.

⁵⁹ SFS 2012:515 *Förordning med instruktion för Statens kulturråd*.

⁶⁰ Kulturdepartementet. *Uppdrag till Statens kulturråd att främja de nationella minoritetsspråken*, Ku2022/0058.

Exempelvis beskriver de ”hur känslan av egenmakt stärkts av möjligheten att uttrycka sig och skriva på sitt minoritetsspråk, vikten av att dela berättelser om minoritetserfarenheter mellan generationer och att synliggöra olika erfarenheter av rasism och diskriminering”⁶¹.

Liknande resonemang har även lyfts av romer som Länsstyrelsen träffat i samband med intervjuerna som genomförts om modersmål. Unga romer och deras föräldrar beskriver att insatser som rör kultur och språk ger möjlighet att utforska och bli trygg i sin identitet som rom.

”Språket för mig är ju en del av mig själv, som jag liksom ser mig själv igenom. Och genom språket ser jag också min identitet, vilket är att jag är rom.”

Kulturrådet fördelar statsbidrag för läs- och litteraturfrämjande insatser. Bidraget riktar sig till aktörer inom det fria kulturlivet, som föreningar, ideella organisationer och företag. Från och med hösten 2024 har även kommuner och regioner kunnat ansöka.

Barn och unga har varit en prioriterad målgrupp. Av de projektredovisningar som hittills inkommit framgår att det främst är äldre barn som tagit del av projekten. Under uppdragets genomförande har myndigheten identifierat ett behov av fortsatt riktade insatser mot barn och unga, särskilt yngre barn.⁶²

Ett exempel på projekt är ett som riktat sig till barn och deras släktingar. Projektet ”sätta ord på!” riktade sig initialt till unga romer mellan 13–18 år, men har under arbetets gång inkluderat äldre generationer i skivrarworkshops. På initiativ av målgruppen har projektet bland annat utvidgats till en grupp med unga romska mammor (15–26 år). Mammorna har arbetat med att ta fram egna muntliga berättelser om att bryta mot begränsande normer men även om diskriminering man mött i mödravården och på barnavårdscentralen.

Gemensamt för flera av projekten Kulturrådet ger stöd till är att kultur och språk går hand i hand, exempelvis genom metoder som språklekar, språkcirkus, högläsning och muntligt berättande.

Betydelsen av en infrastruktur för romani chib och romsk kultur

Kulturrådet beskriver avsaknad av stabil finansiering som ett av de främsta hindren. Detta försvårar bland annat för aktörer som genomför

⁶¹ Statens kulturråd. *Litteratur och läsfrämjande åtgärder för de nationella minoritetsspråken 2022–2024. Slutredovisning av regeringsuppdrag. (2025).*

⁶² Ibid.

läs- och litteraturfrämjande åtgärder att etablera sig och utvecklas. Ytterligare hinder är att insatser är ojämnt fördelade över landet, vilket gör att språkbärare har ojämn tillgång till sina rättigheter.

Kulturrådet identifierar möjligheter med stöd till ”infrastrukturberande aktörer som bottnar i de nationella minoriteternas kultur”.⁶³ Alltså nyckelaktörer som kan vara stödjande och främjande för att etablera, behålla och utveckla insatser. När det gäller de romska kulturaktörerna som får medel är de ofta några enskilda kulturutövare som är företrädare och som talar en särskild romsk varietet eller tillhör en av de flera olika romska grupperna. Det behöver finnas utrymme för en mångfald av uttryck, men det kan även vara ett hinder att det inte finns starka och samlande romska kulturinstitutioner likt Tjallegoahte-författarcentrum eller J! - Institutionen för judisk kultur. I Kulturrådets redovisning betonar myndigheten att det i hög grad saknas en stabil infrastruktur för minoritetsspråken. I dialog med Kulturrådet nämner de att en av trösklarna för de romska organisationerna är bristen på medfinansiering från kommunerna och regionerna, vilket är ett krav enligt den förordning som styr Kulturrådets bidragsgivning. I något fall ger kommuner stöd genom att medfinansiera en verksamhetslokal vilket kan underlätta för romska kulturaktörer att uppfylla kraven för statsbidraget. Detta kan också innebära att nationella minoriteter som omfattas av ett förvaltningsområde har bättre förutsättningar att få stöd eftersom kommunerna inom förvaltningsområden kan vara mer angelägna att bidra med medfinansiering.

Blanketter och läslistor som praktiskt stöd till skolor

Statens skolverk (Skolverket) har enligt myndighetens instruktion ett samlat ansvar för frågor om de nationella minoriteterna och de nationella minoritetsspråken inom ramen för sitt verksamhetsområde, vilket innefattar att verka samlande, stödjande och pådrivande.⁶⁴ Enligt instruktionen ska Skolverket bidra till att ge nationella minoriteter möjlighet att ta del av sina rättigheter inom skolväsendet. Skolverket har under året redovisat ett par olika rapporter som beskriver myndighetens insatser och statistik. Rapporten ”Nationella minoriteter och minoritetsspråk i Skolverkets verksamhet 2024” beskriver ett par insatser som är särskilt relevanta i ljuset av arbetet med strategin för romsk inkludering.

Skolverket beskriver i rapporten det gemensamma uppdraget med Kulturrådet att ta fram läslistor som stöd för förskollärare och lärare i

⁶³ Ibid.

⁶⁴ SFS 2015:1047. Förordning med instruktion för Statens skolverk.

undervisningen. I läslistorna finns två verk om unga romer och ett verk med alla fem minoritetsspråk. Detta kan underlätta för lärare att hitta sätt att prata om den romska minoriteten på sätt som passar olika åldrar.

I rapporten gör Skolverket en kort redogörelse från deras samråd med de nationella minoriteterna under hösten. För ökad samordning bjöd berörda skolmyndigheter⁶⁵ in till gemensamt samråd. De romska deltagarna framförde att det är viktigt att ta hänsyn till att romerna består av många olika grupper, som talar olika varieteter av romani chib och har olika livssituationer. I arbetet med språkrevitalisering är det viktigt att utgå från språkbärarnas perspektiv och önskemål. Det finns en erfarenhet av att de mest vitala språken stöttas men att det även är viktigt att fokusera på de varieteter som riskerar att försvinna.

Att öka kunskapen om de olika varieteternas förutsättningar har påtalats även i Länsstyrelsens dialog med den romska minoriteten. Det finns en önskan om att synliggöra varieteter i statistiken och på så sätt visa på behovet av olika typer av satsningar beroende på respektive varietets behov. Skolverket har påtalat att de inte redogör samlat för statistik per varietet på grund av att alla huvudmän inte rapporterar in detta.

Skolverket beskriver utvecklingen av dokumentmallar för att underlätta för huvudmän och rektorer att informera elever och vårdnadshavare om rätten till modersmålsundervisning samt för att inhämta information om vilka elever som önskar ta del av modersmålsundervisning. Mallen för grundskolan och motsvarande skolformer publicerades den 18 september 2023 och har från det datumet fram till den 20 januari 2025 laddats ned totalt 2 081 gånger. Mallen för gymnasieskolan och den anpassade gymnasieskolan har laddats ned 402 gånger.

Utifrån Länsstyrelsen egen genomgång av hur kommunerna informerar, finns fortsatt ett stort behov för att säkerställa likvärdig information.

Nationella minoriteten romer har lägst andel elever som läser modersmål

Många faktorer påverkar möjligheterna att anordna modersmålsundervisning och intresset att delta. Några år den senaste tioårsperioden har antalet elever som läser romani chib legat relativt stabilt, men de senaste fem åren har en succesiv minskning skett. Detta trots att rätten till modersmålsundervisning har stärkts för de nationella minoriteterna sedan 2015, då även elever utan grundläggande kunskaper

⁶⁵ Skolmyndigheterna är Skolverket, Skolinspektionen, Specialpedagogiska skolmyndigheten, Skolforskningsinstitutet och Sameskolstyrelsen.

i språket fick rätt till undervisning.

Skolverkets rapport om statistik om modersmålsundervisning i grundskolan visar att av alla nationella minoriteter är det romer som har lägst andel elever som läser modersmål. Under perioden 2023/24 var 2 323 elever berättigade⁶⁶ undervisning i romani chib, vilket är 50 elever färre än föregående år. 539 elever, det vill säga 23 procent av de berättigade, deltar i modersmålsundervisning på romani chib. Motsvarande siffra för finska är 54 procent, för samiska 55 procent, meänkieli 44 procent och jiddisch 88 procent.⁶⁷

Antalet elever som läser romani chib har minskat med 194 elever sedan 2015, vilket innebär en minskning på 26 procent. Om minskningen fortsätter i liknande takt kommer det knappt att finnas några elever som deltar i modersmålsundervisning på romani chib om 10–15 år.

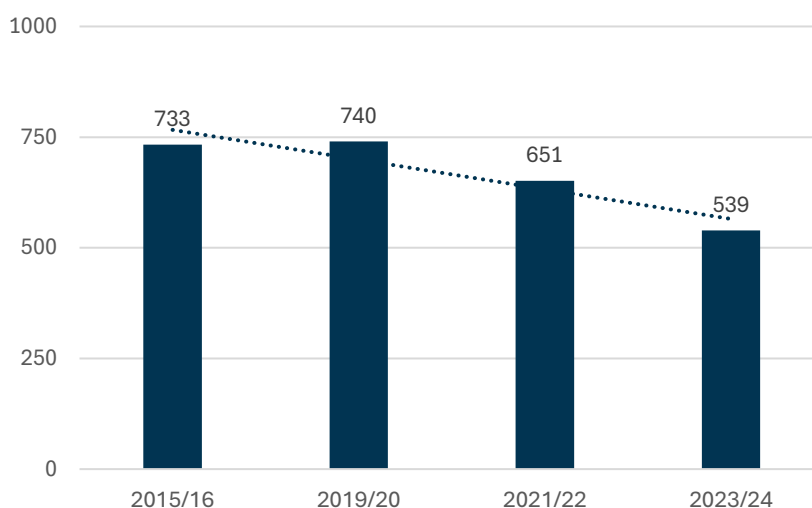

Diagram 8. Antal elever som deltar i modersmålsundervisning i romani chib över tid. Källa: Skolverket

⁶⁶ Kännedom om antalet elever som är berättigade modersmålsundervisning uppkommer vanligen genom att vårdnadshavare fyller i uppgifter om förekomst av annat modersmål på en blankett till skolan eller genom att det kommer in en ansökan om modersmålsundervisning till skolan. Detta innebär att statistiken inte redovisar det totala antalet berättigade elever utan enbart antalet berättigade elever som skolorna har kännedom om.

⁶⁷ Statens skolverk, *Nationella minoritetsspråk Läsåret 2023/24 - Finska, jiddisch, meänkieli, romani chib och samiska*. (2023:3512)

Läsåret 2022/23 var det 27 avgångselever i gymnasieskolan som fick betyg i romani chib som modersmål. Antal elever som gick ut gymnasieskolan med betyg i ämnet har varierat över tid, men ökat jämfört med tidigare år. Statistik för senaste läsåret är ännu inte tillgänglig.

Skolverkets statistik visar även andel elever i grundskolan som läser romani chib som första- eller andraspråk. Runt 90 procent har läst romani chib som förstaspråk läsåret 23/24.

Antalet modersmållärare har minskat över tid. Lsåret 2015/2016 fanns det 44 grundskolelärare i romani chib och läsåret 2023/2024 var antalet lärare 30 (omräknad till helhetstjänster var antalet 25 respektive 13). Antalet lärare på gymnasiet som undervisar i romani chib har minskat marginellt under samma period från 2,2 till 0,9 heltidstjänster.

Svårigheter att stärka tillgången till modersmållärare i samtliga varieteter har varit ett problem länge. Europarådets expertkommitté uppmanade bland annat i sin rapport 2011 de svenska myndigheterna att i samarbete med romska språkbärare hitta innovativa lösningar på bristen på romanilärare och upprepade därmed kravet från tredje övervakningsomgången.⁶⁸ I Europarådets tredje yttrande framförde kommittén att det fanns påtagliga hinder för att få undervisning i och på minoritetsspråk och ett akut behov av riktade insatser. Särskilt med tanke på att många som arbetar som minoritetsspråklärare närmade sig pensionsåldern⁶⁹. Detta är fortsatt högst angeläget.

Perspektiv på hinder och möjligheter för fler elever att delta i modersmålsundervisning

För att fördjupa kunskapen och förståelsen kring varför allt färre elever läser romani chib har Länsstyrelsen Stockholm genomfört intervjuer med elever som har rätt till undervisning i romani chib, deras vårdnadshavare, modersmållärare och chefer för språkcentrum i tre kommuner. Nedan beskriver vi respondenternas perspektiv.

Elever som idag har möjlighet att delta i modersmålsundervisning ser ett stort värde i att läsa romani chib, både för språkets bevarande och som

⁶⁸ Europarådet. *Report of the Committee of Experts on the application of the Charter in Sweden*, punkt 124–128. (2011).

⁶⁹ Europarådet. *Tredje yttrandet om Sverige, sammanfattning*. Rådgivande kommittén för ramkonventionen för skydd av nationella minoriteter. (2012).

en del av att få ett erkännande för hela sin identitet. De flesta uppskattar undervisningen men lyfter fram utmaningar som bristande information, för små undervisningsgrupper, sena lektioner och trötthet efter skoldagen. För att fler ska läsa romani chib föreslår de bättre schemaläggning, mer resurser, ökad synlighet av minoritetsspråk i skolan och möjligheter att få utveckla sitt språk tillsammans med andra. Flera elever beskriver på olika sätt betydelsen av modersmålsundervisningen som ett socialt sammanhang där man möter andra som delar ens språk men också att man vill prata om kultur och traditioner i relation till att vara ung. Trots att språket är viktigt för dem, ser få en framtid där de använder det professionellt. Samtidigt väcker möjligheten att läsa språket på högre nivå ett visst intresse, vilket visar att en bättre etablerad modersmålsundervisning kan spela en avgörande roll för språkets framtid.

Eleverna som idag inte deltar i modersmålsundervisning resonerar likt de som deltar i modersmålsundervisningen när det gäller värdet och betydelsen av att få bevara och utveckla sitt och sina språk. De som haft modersmålsundervisning men slutat anger att skälen varit att de fått undervisning på fel varietet, att det varit för liten grupp samt att undervisningen krockar med andra intressen eller höga krav i skolan. De som aldrig läst modersmål önskar att de hade fått möjligheten.

Gemensamt för elever som deltar och inte deltar i modersmålsundervisningen är deras insikt om att språket är hotat och att det har en stor betydelse i deras liv. Eleverna vill bevara språket men är oroliga för att det håller på att försvinna. Som en elev uttrycker det: "Barn ska inte tappa sitt språk för att vi inte får hjälp och lärare. Det är väldigt synd om vi tappar det." Men det finns också hoppfulla perspektiv. Några elever som läser romani chib på gymnasiet uttrycker nyfikenhet kring att läsa språket på högre nivå och en kan tänka sig att jobba extra som modersmålslärare.

Modersmålet stärker barnens identitet och självkänsla

Modersmålslärare i romani chib beskriver en rad utmaningar i undervisningen, samtidigt som de ser ett stort värde i sitt arbete. De beskriver hur undervisningen spelar en viktig roll för att stärka elevernas identitet och språkförmåga, men också hur bristen på resurser, läromedel och stöd från skolor och kommuner påverkar deras arbete negativt.

I en kommun beskriver en modersmålslärare som arbetat i 20 år hur relevantalet sjunkit kraftigt. "Jag har gått från att undervisa över 200 elever till endast 31 elever." Läraren menar att modersmålsundervisningen spelar en central roll för barns identitet och att han har

löpande kontakt med föräldrar för att stärka elevernas engagemang. Samtidigt beskriver han att arbetet sker i en uppförsbacke och uttrycker att skolorna inte prioriterar modersmålsundervisning samt att konkurrensen med andra ämnen och aktiviteter gör att intresset försvagas. Han säger att: "Skolor ser inte alltid värdet i modersmål, och eleverna känner det."

Föräldrar i de tre olika kommunerna uttrycker en stark gemensam vilja att deras barn ska få tillgång till modersmålsundervisning i romani chib, men de möter också stora hinder. De beskriver brist på lärare, undervisning på fel varietet, bristfällig information och svårigheter att ansöka om modersmål. De upplever att modersmål inte prioriteras i skolan och uttrycker en oro över att barnen riskerar att tappa språket. Trots detta finns ett engagemang och en tydlig uppfattning om att modersmålet är avgörande för att bevara den romska identiteten och kulturen.

Föräldrarna beskriver att möjligheten att lära sig romani chib stärker barnens identitet och självkänsla. En förälder beskriver det som en självklar rättighet: "Varför ska vi lära oss engelska och andra språk men inte vårt eget språk? Det är vår identitet, vår kultur." En annan förälder uttrycker att språket binder samman generationer: "Vi har äldre släktingar som inte kan svenska. Hur ska våra barn kunna prata med dem om de inte lär sig sitt modersmål?" I en kommun ser en förälder en stor risk i att barnen tappar språket: "Förr pratade vi alltid romani, men idag är det svenska som dominerar. Barnen behöver få mer kontakt med sitt språk."

Föräldrarna ser inte bara modersmålet som en del av identiteten – de ser det också som en möjlighet för barnen att stärka sina framtida chanser i skolan och arbetslivet.

Även eleverna själva uttrycker att romani chib är en viktig del av deras identitet, oavsett om de läser modersmål eller inte. I en kommun berättar en elev att språket knyter henne an till äldre generationer och traditioner: "Det är tradition, viktigt och unikt, för få talar romanes."

Modersmålslärarna i de tre kommuner vi intervjuat ser sitt arbete som avgörande för att bevara romani chib och stärka elevernas identitet. Bättre information till föräldrar och elever, enklare ansökningsprocesser, mer resurser och en ökad status för modersmålsundervisning lyfts samstämmigt från samtliga respondenter. Trots svårigheterna är de fast beslutna att fortsätta sitt arbete, eftersom de vet hur viktigt det är för elevernas självkänsla och framtid. Som en lärare uttrycker det: "Modersmålsundervisning är mer än språk. Det handlar om identitet, stolthet och att ge våra barn en röst."

Att inte ha tillgång till sitt minoritetsspråk

I en kommun intervjuades tre syskon, varav den äldsta system hade läst romani chib tidigare i en annan kommun medan de två yngre aldrig haft modersmålsundervisning. Hon säger: "Det har alltid varit intressant att lära mig romani chib. Det har förbättrat min stavning och mitt uttal. Jag önskar att mina syskon fick samma möjlighet."

Den yngre system uttrycker frustration över att det inte finns lärare i deras varietet: "Jag skulle vilja läsa romani chib i skolan för att faktiskt kunna prata med min familj."

Flera elever har slutat eftersom de fått undervisning på en annan varietet än de talar hemma. En elev berättar: "Jag slutade för att läraren använde polska ord, medan vi pratar serbisk romani hemma." En annan elev delar upplevelsen: "Vi fick frågan 'Vill du ha hemspråk på romani?', men när undervisningen började förstod vi inte vad de sa." En förälder berättar att det i deras kommun saknas lärare i rätt varietet: "Min son ville läsa lovari, men vi fick besked att det inte fanns någon lärare."

Bristen på lärare med kunskaper i den varietet som barnen pratar hemma väcker frustration bland föräldrarna. En förälder menar att skolorna saknar kunskap om språken, vilket leder till att barn får undervisning i fel varietet: "Det är okunskap i skolorna. De vet inte att det finns olika dialekter."

I en av kommunerna intervjuas sex elever som aldrig läst modersmål, men flera av dem vill gärna göra det. En elev säger: "Det är viktigt att veta var man kommer ifrån. Om man tappar språket tappar man något av det viktigaste man har."

I en kommun lyfter en elev vikten av att bevara språket eftersom så få talar det: "Det är ett vackert språk, men om vi inte lär oss det kommer det försvinna."

Vissa elever som inte läser modersmål beskriver hur de håller på att tappa språket. En yngre elev beskriver utmaningen: "Jag förstår vad de säger, men jag kan inte riktigt uttrycka mig tillbaka."

Bristande information

En återkommande utmaning är att elever och föräldrar inte får tillräckligt med information om att de har rätt att läsa modersmål. Några föräldrar beskriver också ansökningsprocessen som krånglig.

En förälder fick information via romska organisationer, inte från skolan: "Jag fick veta att vi hade rätt till modersmål genom ett möte med romska minoriteter. Skolan informerade oss inte." I en annan kommun har en romsk organisation startat ett initiativ för att hjälpa föräldrar att ansöka om modersmål: "Jag kontaktade andra föräldrar, berättade om deras

rättigheter och hjälpte dem att lämna in ansökningar. Det var så vi fick i gång undervisningen.”

Även modersmåslärarna och eleverna menar att skolorna måste bli bättre på att informera om rätten till modersmålsundervisning. En lärare säger: ”Om man vet att det finns romska elever borde man vända sig direkt till dem och informera.” Hon menar också att ansökningsprocessen borde förenklas: ”Det är svårt för många föräldrar att ansöka digitalt. Man borde alltid kunna fylla i en pappersblankett.” Flera elever uttrycker en frustration över att inte ha fått korrekt information om sina rättigheter. En elev säger: ”Jag trodde att man behövde vara fem elever för att få läsa, men det räcker ju med en.” En annan elev säger: ”Skolan borde ta mer ansvar för att informera. Jag kände inte ens till att jag har rätt att läsa modersmål.”

Flera av kommunerna inser att det finns brister i informationen och har tagit steg för att åtgärda detta. En av kommunerna arbetar aktivt med att synas på skolor och informera rektorer: ”Språkcentrum samverkar med grundskole- och utbildningsförvaltningen och romska aktörer för att sprida information.” Men en chef ser fortfarande brister i kommunikationen: ”Vi kan bara arbeta med de elever som anmält sig. Här måste skolorna bli bättre på att informera.” I en av kommunerna är processen för ansökan förenklad, men chefen menar att vissa föräldrar fortfarande inte söker.

Undervisningen i romani chib har potential

Eleverna är överens om att modersmålsundervisningen oftast är givande. Den gör att de lär sig grammatik, att tala mer formellt och får insikter om sin kultur. Undervisningen kan göra det enklare att kommunicera med äldre släktingar. En elev berättar: ”Vi har mer gemenskap om vi går i samma modersmål. Vi kan hjälpa varandra med läxor och känner oss bekväma.” Flera elever uppger att de skulle vara mer motiverade att läsa modersmål om de hade fler klasskamrater. En elev säger: ”Det är inte roligt att gå om man inte har andra att gå med. Vi var 7-8 förut i gruppen, det kändes som en riktig klass.” En annan elev berättar att trygghet spelar roll: ”Mina föräldrar känner vår lärare, så de känner sig trygga med att vi går på modersmål.”

Flera lyfter fram att undervisningen också stärker deras kunskap om sina rättigheter. En elev säger: ”I skolan pratar vi lite om barnkonventionen, men på modersmål kan vi verkligen fördjupa oss i den.” Samtliga elever som intervjuats tycker det är viktigt med inslag som lekar och aktiviteter: ”Vi leker hänga gubben med ord på romani, det gör det roligare att lära sig.”

Alla intervjuade elever som tar del av modersmålsundervisning talar romani chib hemma, men de blandar ofta med svenska. En gymnasieelev säger: "För mig är det typ hela tiden. Jag kan prata en mening på romani, men om jag inte kan ett ord på vårt språk säger jag det på svenska."

En förälder betonar vikten av att modersmålet lärs ut i skolan, inte bara i hemmet: "Vi kan prata hemma, men det blir på en annan nivå. I skolan lär sig barnen att läsa och skriva. Det är där de får en riktig förståelse för språket."

Få läroböcker till eleverna

Bristen på standardiserade läromedel på romani chib är en stor utmaning. Olika lärare tar sig an detta på olika sätt. En lärare beskriver att: "Vi måste skapa allt material själva, och det tar tid. Det finns inga färdiga läroböcker." En annan säger att "Vi får tips från andra lärare och sedan skapar vi material tillsammans, men det är svårt." En tredje lärare beskriver att hon ofta letar efter material på nätet och säger: "Det finns en del att hitta som andra modersmållärare har skapat och lagt ut, men det finns inga riktiga böcker."

Eleverna efterfrågar fler läroböcker och digitala resurser på rätt varietet. En elev säger: "Vill man söka på något på internet så finns det nästan ingenting på vår varietet." Ett par elever föreslår fler filmer och serier på romani: "Vi tittar på SVT och använder undertext för att lära oss nya ord."

Undervisning som del av skoldagen

Vanligtvis förläggs modersmålsundervisningen på eftermiddagen, vilket påverkar elevernas ork och motivation: "Idag har vi lektion sent efter skolan, eleverna är hungriga och trötta. Det påverkar lektionen." En elev föreslår: "Vi borde ha lektionen under håltimmar i stället, då skulle fler komma."

I en kommun har vissa skolor börjat med modersmålsundervisning på morgonen: "På vissa skolor har vi 80 minuters undervisning när andra elever har sovmorgon. Det fungerar bättre", säger modersmålläraren. Samtidigt uttrycker eleverna i samma kommun att de tycker det är jobbigt att ha lektionen tidigt på morgonen: "Vi har modersmål på måndag morgon när alla andra har sovmorgon, vi är så trötta."

Flera elever och lärare menar att undervisningen borde integreras i skoldagen. En elev föreslår: "Modersmål kunde vara som ett vanligt språkval. Då skulle fler läsa det." En av lärarna påpekar att modersmål borde ses som lika viktigt som andra språk: "Varför kan inte romani chib vara en del av den vanliga skoldagen, precis som franska och tyska?"

Ett annat hinder är att undervisningen för vissa sker i centrala grupper i stället för på elevernas egna skolor: "På högstadiet och gymnasiet måste elever förflytta sig till en central skola, vilket gör det svårare att delta."

I en av de större kommunerna har antalet elever legat stabilt runt 50 elever de senaste åren, men chefen ser en utmaning i att inte fler söker sig till undervisningen: ”Vi vet att vi inte når alla. Många orkar inte läsa 80 minuter extra efter skolan, särskilt när det konkurrerar med andra aktiviteter.”

Europarådet har i sitt tredje yttrande uppmanat Sverige att följa upp ”faktorer som bidrar till att minoritetsspråkundervisningen inte är lockande för eleverna, till exempel att undervisningen sker efter ordinarie skoltid och att minoritetsspråk inte har samma meritvärde vid ansökan till universitet och högskolor, måste överbryggas”⁷⁰.

Fjärrundervisning kan vara en del av lösningen

Samtidigt som fjärrundervisning skulle kunna vara en del av lösningen, är det en undervisningsform som det råder viss oenighet om. Cheferna i de tre kommunerna ser fjärrundervisning som en lösning. Men de inser att det krävs mer information till såväl vårdnadshavare och elever om att det finns, hur det är tänkt att fungera och vilka möjligheter som undervisningsformen erbjuder. En lärare föreslår att fjärrundervisning kan vara en lösning för att nå fler elever: ”Ju mer vi kan erbjuda desto bättre. Många barn kan inte ta sig till skolorna själva, särskilt när det är mörkt.” En elev tycker att fjärrundervisning kan vara en lösning: ”Det hade varit en bra idé, särskilt för oss som inte har lärare i vår dialekt.”

Samtidigt lyfter cheferna att det finns flera utmaningar. Det upplevs komplicerat att anordna fjärrundervisning. En kommun utreder möjligheten att införa fjärrundervisning: ”Vi behöver leva upp till de krav och lagar som finns innan vi kan organisera det.” En annan kommun testade fjärrundervisning under pandemin och ser potential: ”Jag tror att fjärrundervisning kommer bli mer aktuellt i framtiden.” Men hon konstaterar att det är en utmaning att föräldrar inte tycker att fjärrundervisning håller samma kvalitet som klassrumsundervisning: ”Det faller ofta på att föräldrar inte tycker att det är en bra lösning.”

Många av föräldrarna är skeptiska till fjärrundervisning. En förälder uttrycker sin ståndpunkt: ”Fjärrundervisning hjälper ingenting. Jag vill inte ha det för mina barn.” En annan förälder påpekar att barnen redan tillbringar mycket tid framför skärmar och har svårt att koncentrera sig digitalt: ”Vi försöker få barnen att minska sin skärmtid, och nu ska vi be dem sitta framför en skärm och lära sig språk?”

⁷⁰ Europarådet. *Tredje yttrandet om Sverige*, sammanfattning. Rådgivande kommittén för ramkonventionen för skydd av nationella minoriteter. (2012).

En förälder ser dock en möjlig lösning om det görs på rätt sätt: ”Om det finns en vuxen pedagog i klassrummet som kan hjälpa barnen, då kanske det skulle fungera bättre.”

Förutsättningar för modersmållärare

Huvudmannen är skyldig att anordna modersmålsundervisning i romani chib om det finns lämplig lärare⁷¹. Flera vårdnadshavare uttrycker frustration kring vad ”lämplig” innebär. De bedömer att det finns språkbärare som skulle kunna vara lämpliga lärare, som sökt tjänster men inte anställts. Konsekvenserna har blivit att barnen inte får tillgång till sin rätt till modersmålsundervisning.

Samtliga vuxna respondenter nämner bristen på utbildade lärare som en utmaning. En lärare berättar att kommunen annonserade efter en ny modersmållärare under hennes tjänstledighet, men: ”De som sökte hade inte den utbildning som krävdes.” I en annan kommun försökte man rekrytera en lärare i Arli men fick inga sökande: ”Arli-gruppen menar att vi har för höga krav, att vi aldrig kommer hitta en lärare.” Samtidigt försvarar chefen kraven: ”Om man ska arbeta som modersmållärare ska man kunna läsa läroplanen, omsätta den och sätta betyg.”

I en kommun har enhetschefen anställt två lärare utan formell lärarutbildning, men med hög motivation och erfarenhet: ”Vi vill hålla kvaliteten hög och har satsat på intern kompetensutveckling.” Hon betonar att tjänsterna ofta har låg tjänstegrad och därför svåra att göra attraktiva: ”En anledning till att vi inte hittar fler lärare är att tjänsterna är så små. Det är helt enkelt inte attraktivt.” Enhetscheferna lyfter att det krävs bättre arbetsvillkor och bredare rekryteringsinsatser för att nå modersmållärare som kan de varieteter som efterfrågas. Som en enhetschef uttrycker det: ”Man får hoppas när det gäller de här utmaningarna att vi får hjälp uppifrån. Det behövs fler satsningar på inspiration och kompetensutveckling för lärarna.”

Lärarna i en annan kommun menar att det är svårt att rekrytera nya lärare eftersom många romer inte ser läraryrket som ett alternativ: ”Man tänker inte i banorna att man ska jobba på sitt modersmål, när man växer upp och det är så skambelagt”. Två lärare i en av kommunerna lyfter vikten av att lyfta fram romska förebilder för att öka intresset för utbildning: ”Det finns romer som är utbildade och kan bli det de vill. Vi försöker visa elever att deras framtid inte är begränsad.”

⁷¹ SFS 2011:185, 5 kap, paragraf 10.

En av kommunen har inte behövt rekrytera nya lärare på länge, men chefen påpekar att om en ny varietet efterfrågas annonserar de först efter fler elever och sedan efter en lärare.

Det ser olika ut i de kommuner vi intervjuat, det vill säga man utgår ifrån lokala behov och förutsättningar. Respondenterna vittnar om att man som språkbärare inte vet vilka krav som ställs vid rekrytering av modersmåslärare. Liknande kritik har framförts av Europarådets expertkommitté som i sitt tredje och fjärde yttrande rekommenderat Sverige att upphäva kravet om att man som kommun bara är skyldig att anordna modersmålsundervisning i ett språk om det finns en lämplig lärare. Kommittén skriver att denna bestämmelse fortsätter vara ett hinder för tillgången till modersmålsundervisning, främst för att den fortfarande ofta åberopas för att försvara avslag på begäran om modersmålsundervisning.⁷² Detta är också något som framkommer i våra samtal med såväl vårdnadshavare som de som är ansvariga för att anordna modersmålsundervisning.

Ytterligare hinder som framkommer enligt modersmåslärarna själva är att tjänsterna ofta innefattar en väldigt låg tjänstegrad och att det inte alltid går att kombinera uppdraget med andra arbeten. Det kan leda till att tjänster utformas på ett mindre attraktivt sätt. I samtal med en modersmåslärare framkommer det att man kan ha så många som 14 skolor att täcka under en vecka, vilket kan påverka såväl arbetsmiljö som kvalitet på undervisning. I det femte yttrandet framför europarådets expertkommitté att det är så få lärare i romani chib att det är omöjligt att möta efterfrågan⁷³.

Tankarna framåt

Ingen av de intervjuade eleverna planerar att använda romani chib i sitt framtida yrke, men vissa tror att det kan vara en fördel i vissa sammanhang. En elev säger: ”Jag vill bli socialpedagog, så kanske jag kommer använda språket där.”

Få känner till att romani chib kan studeras på universitetet. När en elev i Göteborg fick höra det svarade hon: ”Man kan ju testa.”

För att skapa incitament för fler romska ungdomar att föra vidare olika varieteter av romani chib är språkets status viktig. Såväl UHR som

⁷² Europarådet. *Tredje och fjärde yttrandet om Sverige*, Rådgivande kommittén för ramkonventionen för skydd av nationella minoriteter. (2012 samt 2017).

⁷³ Europarådet. *femte yttrandet om Sverige, sammanfattning*. Rådgivande kommittén för ramkonventionen för skydd av nationella minoriteter. (2024).

Södertörns högskola lyfter detta i sina rapporter⁷⁴. För att öka statusen för romani chib är fortsatt stöd till lärosäten viktigt för att uppmuntra studenter till högre studier i romani chib och möjliggöra för forskning. Det är även viktigt att möjliggöra insatser redan i förskolan och på så sätt arbeta aktivt för en sammanhållen utbildningskedja.

Vi kan också konstatera att för att stärka ställningen för romani chib krävs en högre ambitionsnivå än hittills. Fler lärare i romani chib och dess olika varieteter är en nyckel för att bevara och främja språket.

Sändningar på romani chib i public service

En viktig del i att ge romani chib synlighet och status, samt stärka och uppmuntra språkanvändningen, är att språket får utrymme i public service. I sändningstillstånden för public service-bolagen, Sveriges Radio (SR), Sveriges Television (SVT) och Utbildningsradion (UR), anges att förstasändningar på vart och ett av de nationella minoritetsspråken ska öka under tillståndsperioden 2020–2025, jämfört med 2019. Bolagen ska även ta hänsyn till de språkliga behoven hos barn och unga som tillhör språkliga eller etniska minoritetsgrupper. Bolagen redovisar siffror över antal sända timmar på de respektive minoritetsspråken i sin årliga redovisning till Granskningsnämnden vid Myndigheten för press, radio och tv. Nedan redovisas totalt antal sända timmar per språk och år sedan 2019.

Tabell 1.

Antal timmar som SR sänt på de olika nationella minoritetsspråken 2019–2024

SR	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Romani chib	444	446	444	443	443	446
Finska	7 502	7 495	7 477	7 504	7 494	7 449
Jiddisch	7	9	9	13	13	13
Meänkieli	1 107	1 123	1 118	1 117	1 139	1 188
Samiska	1 428	1 432	1 428	1 447	1 469	1 468
Totalt	10 488	10 505	10 476	10 524	10 559	10 564

⁷⁴ Södertörns högskola. Slutredovisning av regeringsuppdrag för att stärka och utveckla arbetet med revitalisering och bevarandet av romani chib KU2022/00584. (2025).

Tabell 2.

Antal timmar som SVT sänt på de olika nationella minoritetsspråken 2019–2024

SVT	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Romani chib	76	85	77	87	100	78
Finska	377	467	407	482	462	435
Jiddisch	3	5	10	7	8	21
Meänkieli	62	66	66	66	67	75
Samiska	162	175	150	174	172	172
Totalt	680	798	710	816	809	781

Tabell 3.

Antal timmar som UR sänt på de olika nationella minoritetsspråken 2019–2024

UR	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Romani chib	20	22	19	23	23	24
Finska	42	46	53	63	44	55
Jiddisch	3	5	16	7	11	7
Meänkieli	19	19	18	20	21	22
Samiska	21	21	20	23	24	23
Totalt	105	112	125	137	123	131

Alla bolagen har ökat sina totala sändningstimmar på minoritetsspråken sedan 2019 och Sveriges Radio står för det sammantaget mest omfattande utbudet. Vad gäller romani chib har antal sända timmar legat på ungefär samma nivå sedan 2019 i SR och har ökat något i UR. I SVT var det en större ökning med 24 timmar fram till 2023. Men under 2024 har siffran sjunkit och är ungefär samma nivå som 2019. Enligt SVT kan variationerna motiveras av praktiska eller publicistiska skäl. Det kan exempelvis vara så att inplanerade program behöver skjutas på till året efter.

I Länsstyrelsens yttrande över Remiss om betänkandet – Ansvar och oberoende – public service i oroliga tider (SOU 2024:34) av 2023 års parlamentariska public service-kommitté⁷⁵ påtalade vi bristen på utbud

⁷⁵ Länsstyrelsen Stockholm. Remiss om betänkandet – Ansvar och oberoende – public service i oroliga tider (SOU 2024:34) av 2023 års parlamentariska public service-kommitté. (2024).

för unga nationella minoriteter. I redovisningarna för 2024 noterar vi att sändningar inom SVT på romani chib för barn och unga har fortsatt minska senaste åren. Inom Sveriges Radio ökade sändningstimmarna i romani chib för barn (upp till 12 år), medan de minskade för ungdomar (13–19 år). Inom UR fluktuerar antalet sändningstimmar från år till år. Skillnaden i ökning för en målgrupp motsvarar ungefär minskningen för den andra. Riktade insatser för romer och framför allt den yngre generationen behövs inom public service.

Otrygghet hindrar kulturutövningen för romer

Upplevelser av att utöva sin kultur

Länsstyrelsen Stockholm och Sametinget har genomfört en fördjupningsstudie som undersökte nationella minoriteters möjlighet att ta del av och utöva sin kultur. Studien publiceras i sin helhet i samband med att denna rapport redovisas.⁷⁶ Undersökningen bygger på en enkätundersökning riktad till kulturutövare som identifierar sig som nationella minoriteter samt två fokusgruppsintervjuer med deltagare från samma målgrupp. Enkäten bygger på svar från 164 personer, varav 8 procent av de svarande identifierade sig som romer. 76 procent av de svarande är kvinnor och majoriteten är 26 år och äldre.

Undersökningen visar att den nationella minoritetskulturen och språket är centralt för respondenterna. Kulturen beskrivs som en del av den egna identiteten, samtidigt som den också utgör en källa till samhörighet inom minoriteten. I kulturutövandet skapas trygga rum där individer kan vara sig själva. Några beskriver utövandet av kultur som ett sätt att motverka osynliggörande, marginalisering och rasism.

I likhet med vad som framgår från enkätundersökningen till kommuner och regioner visar studien att nationella minoriteter som bor i kommuner som ingår i förvaltningsområde upplever större möjligheter att ta del av och utöva sin kultur. Det finns också tydliga skillnader mellan de olika nationella minoriteternas upplevelse.

Tillgång till kulturutbud är ytterst begränsat enligt de respondenter som identifierar sig som romer, endast 23 procent upplever att det finns ett kulturutbud som synliggör eller främjar deras minoritetsspråk eller kultur. Noterbart är att inga romer anger att de själva har möjlighet att

⁷⁶ Ramboll. *Fördjupning av minoritetspolitikens delområde språk och kulturell identitet 2024*. (2025).

utöva kultur som synliggör eller främjar det nationella minoritetsspråket eller kulturen. På frågan om de känner sig bekväma/trygga med att vara öppna med sin identitet som nationell minoritet i sitt kulturutövande svarade mer än hälften av de romska respondenterna att de inte var trygga. 55 procent uppgav att de inte var trygga, 27 procent ganska trygga och 18 procent helt trygga.

I fokusgrupperna framkommer att kulturutbud för nationella minoriteter i kommunerna saknas eller är otillräckligt. Kommunernas kunskap om de nationella minoriteternas rättigheter, språk och kultur upplevs som bristfällig, och frågan har låg prioritering. Det kulturutbud som finns anordnas sällan av kommunerna själva – i stället är det eldsjälar och föreningar som utgör den drivande kraften. I vissa fall stöttar kommunerna dessa aktörer, men det gäller inte överallt och stödet upplevs vara bristfälligt och inkonsekvent. De romska respondenterna beskriver att de upplever att deras kultur osynliggörs.

De respondenter som ingår i undersökningen pekar på att kommuner inte lever upp till sitt ansvar och att det får konsekvenser för romers tillgång till kultur och möjligheter att bli stärkta i sin identitet som romer. Enigheten är stor kring att kommunerna har en avgörande roll som möjliggörare – det anses särskilt viktigt att kommunen tillhandahåller ekonomiskt stöd, lokaler och mötesplatser.

Finansiella förutsättningar för att främja kulturutövning

Statsbidraget till kommuner och regioner inom förvaltningsområde är troligen en stor anledning till att samer, sverigefinnar och tornedalingar har mer positiva erfarenheter av möjligheten att utöva kultur samt att dessa kommuner har ett högre kulturutbud. Enligt de sammanställningar som görs årligen lägger dessa kommuner ungefär en fjärdedel av sitt bidrag (ca 20 miljoner kronor totalt) på aktiviteter inom språk och kultur. För aktiviteter inom romsk kultur krävs att kommunen finansiera detta med egna medel alternativt söker bidrag. Flera kommuner har sökt och beviljats medel inom det statsbidrag som Länsstyrelsen handlägger (förordning (2022:259)). Anslagstilldelningen för det statsbidraget var 2024 drygt 8,5 miljoner kronor och är för 2025, 6 miljoner kronor. För kommande ansökningsperiod är kultur och språk inte ett av de prioriterade områdena enligt revideringen av aktuell förordning.

Söktrycket på statsbidrag är högt. Både Länsstyrelsen och Kulturrådet får in ansökningar som överskrider tillgängliga medel. Kulturrådets statsbidrag omfattar alla nationella minoriteter samt bidrag inom kultursamverkansmodellen. I sitt budgetunderlag för 2026–2028 föreslår Kulturrådet ökade medel till bidraget för läs- och litteraturfrämjande insatser. Myndigheten föreslår även en förstärkning av medlen i

kultursamverkansmodellen. I modellen fördelas bidrag till regionerna utifrån deras regionala kulturplaner.⁷⁷ I september 2023 överlämnades betänkandet av Kultursamverkansutredningen.⁷⁸

Utredningen redovisar flera statliga myndigheter som hanterar bidrag inom kultursektorn. Det framgår dock att det saknas en samlad översikt över hur medel fördelas till det fria kulturlivet på kommunal, regional och nationell nivå. Det är även oklart hur stor andel av kultursamverkansmodellens medel som går till att främja minoritetskultur.

Kulturrådet fick i januari 2025 i uppdrag, att med utgångspunkt i utredningen och de synpunkter som lämnats vid remitteringen av förslaget, se över hur myndighetens arbete och samverkan inom kultursamverkansmodellen kan vidareutvecklas samt hur kommunernas roll, ansvar och betydelse inom modellen kan öka. Uppdraget ska redovisas den 15 oktober 2025⁷⁹.

⁷⁷ Statens kulturråd. *Budgetunderlag 2026–2028, (2025)*.

⁷⁸ SOU 2023:58. *Betänkande av Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun*.

⁷⁹ Kulturdepartementet. *Uppdrag till Statens kulturråd om kultursamverkansmodellen*. Ku2025/00053.

Övriga verksamhetsområden

Utbildning

Mellan 2022 och 2024 hade Skolverket och Socialstyrelsen i uppdrag att utveckla och tillgängliggöra en utbildning för personer med romsk språk- och kulturkompetens.⁸⁰ Myndigheterna utvecklade två brobygggarutbildningar. En med inriktning mot socialtjänsten, som Socialstyrelsen ansvarade för, och en mot skolan, som Skolverket ansvarade för.

Utbildningarna utformades för att möta de behov som tidigare identifierats och erbjöds till kommuner med befintliga brobyggare samt till de som övervägde att anställa. Myndigheterna bekostade utbildningsplatserna, och Skolverket erbjöd även ersättning för lön. Inför utformningen genomfördes intervjuer med brobyggare och deras chefer, samråd med minoritetens representanter samt analyser av tidigare utvärderingar. Det framkom att det både fanns ett intresse och ett behov av utbildningen. Särskilt inom områden som relevant lagstiftning, socialtjänstens arbete, samtalsmetodik och förståelsen för brobyggarens dubbla roll, att vara både tjänsteperson och en del av den romska minoriteten.

Socialstyrelsen genomförde utbildningen i samarbete med Södertörns högskola. Utbildningen riktade sig till personer med romsk språk- och kulturkompetens som hade eller skulle få en anställning som brobyggare under utbildningstiden. Även chefer, arbetsledare och andra nyckelpersoner i kommuner med brobyggare kunde delta i vissa delar av utbildningen. Utbildningen omfattade tre terminer och gav kursintyg. Totalt deltog åtta personer i utbildningens första och sista termin, under termin två deltog ytterligare tre personer utifrån den utvidgade målgruppen. Utvärderingar visade att utbildningen gav värdefull kunskap om socialtjänsten samt konkreta verktyg för att stärka brobyggarnas arbete. Samtidigt uttryckte vissa deltagare en önskan om tydligare koppling till den romska gruppen.

Skolverket planerade en utbildning till lärarassistent med syfte att stärka

⁸⁰ Kulturdepartementet. Uppdrag till Socialstyrelsen och Skolverket att ta fram och tillgängliggöra en utbildning för brobyggare med romsk språk- och kulturkompetens. Ku2022/00786

brobyggarnas pedagogiska kompetens och öka deras anställningsbarhet inom skolan. Utbildningen skulle genomföras vid folkhögskolor och erbjuda en bred pedagogisk grund som komplement till brobyggarnas språk- och kulturkompetens. Trots att kommunerna bedömde utbildningen som relevant anmälde ingen till utbildningen. Flera kommuner uppgav att ett ansträngt ekonomiskt läge och hög arbetsbelastning gjorde det svårt att prioritera utbildningen, även när ersättning för löner erbjöds. Dessutom hade många kommuner tvingats säga upp personal inom skolan, vilket ytterligare minskade möjligheten att ta emot erbjudandet.

Socialstyrelsens utbildning genomfördes på kvartsfart, vilket gjorde det möjligt för deltagarna att arbeta samtidigt. Skolverkets lärarassistentutbildning var däremot på heltid och krävde studieuppehåll. Två brobyggare från skolans verksamhet valde därför Socialstyrelsens utbildning. En chef förklarade att detta berodde på att man ville undvika att brobyggaren skulle behöva ta en paus från arbetet och riskera att förlora viktiga nätverk och relationer.

Erfarenheterna från uppdraget visar att det finns ett fortsatt behov av att stärka och utveckla kompetensen hos brobyggare inom olika verksamhetsområden. Socialstyrelsen konstaterar att brobyggare kan vara ett viktigt verktyg för romsk inkludering, men att deras arbete behöver vara långsiktigt och förankrat i kommunernas verksamheter. Samtidigt visar Skolverkets erfarenheter att det är svårt att få deltagare till denna typ av utbildning, även om innehållet anses relevant av kommunerna.

Myndigheternas analys av brobyggjarverksamhetens betydelse är att den sträcker sig bortom enskilda utbildningar och projekt. För att skapa ett långsiktigt arbete krävs tillsvidareanställningar för brobyggare men av de åtta deltagarna i utbildningen var endast en person tillsvidareanställd medan övriga var visstidsanställda. Visstidsanställningar skapar osäkerhet och försvårar långsiktig planering och tillitsskapande. Även om projekt kan lägga grunden för fortsatt verksamhet, tar relationsskapande tid. Det framgår också att kunskap om romers historiska och nutida situation hos ledning och tjänstepersoner är avgörande för att bygga långsiktig tillit och förbättra arbetet med romsk inkludering. Myndigheterna konstaterar att utan statliga medel kommer efterfrågan på brobyggjarutbildningar att vara fortsatt låg, då antalet brobyggartjänster nationellt är få.

Det finns behov av att stärka brobyggande funktioner inte bara inom skolan och socialtjänsten, utan även inom hälso- och sjukvården. Många romer riskerar ohälsa på grund av ojämlika livsvillkor, och vissa regioner har uttryckt intresse för att använda brobyggare eller liknande funktioner för att nå ut med hälsoinformation.

I uppdraget ingick även att undersöka möjligheter för brobyggare att vidareutbilda sig på eftergymnasial nivå. Då gruppens utbildningsbakgrund och behov varierar bedömdes det inte finnas förutsättningar att föreslå en specifik förberedande utbildning. I stället lyfter rapporten befintliga alternativ som Komvux och folkhögskolor. För att fler romer ska kunna ta del av dessa möjligheter föreslås informationsinsatser till romska medborgarkontor, center och civilsamhällesorganisationer. Genom ökad kunskap kan dessa aktörer ge bättre vägledning, stärka tilliten och motivera fler till vidare studier på eftergymnasial nivå.⁸¹

Arbete

För att följa utvecklingen inom arbetsmarknadsområdet inom ramen för strategin tar Länsstyrelsen vanligtvis del av Arbetsförmedlingens årliga redovisning. I Arbetsförmedlingens nuvarande uppdrag framgår dock att redovisningen ska lämnas in samtidigt som denna rapport, vilket innebär att den inte har kunnat inkluderas i denna årsrapport.

I februari 2024 fick Arbetsförmedlingen ett ettårigt uppdrag, till skillnad från tidigare då uppdragen varit treåriga.⁸² Uppdraget bygger vidare på tidigare regeringsinitiativ i syfte att utveckla de aktiviteter som genomfördes under den föregående uppdragsperioden. För att möjliggöra uppföljning och utvärdering av insatserna har myndigheten fått i uppdrag att ta fram indikatorer för att mäta utvecklingen.

Länsstyrelsen har i de senaste årsrapporterna föreslagit att Arbetsförmedlingen och andra relevanta myndigheter inom strategins olika verksamhetsområden ska få i uppdrag att ta fram indikatorer. Vi ser därför särskilt positivt på att detta nu inkluderas i Arbetsförmedlingens uppdrag.

Arbetsförmedlingen har även genomfört samråd med representanter för den romska minoriteten. Mötesanteckningar⁸³ som vi har tagit del av visar att dessa har framfört flera förslag på hur myndigheten kan förbättra sin kommunikation och nå ut till arbets sökande romer. De föreslår bland annat att Arbetsförmedlingen ska skapa en samarbetsstruktur med föreningar för att sprida information, besöka romska föreningar samt använda brobyggare för att stärka dialogen med romska arbetssökande.

⁸¹ Socialstyrelsen och Skolverket. *Uppdrag att ta fram och tillgängliggöra en utbildning för brobyggare med romsk språk- och kulturkompetens. Slutredovisning. (2025)*

⁸² Kulturdepartementet. *Uppdrag till Arbetsförmedlingen avseende regeringens strategi för romsk inkludering. Ku2024/00156*

⁸³ Dnr Af-2024/0045 6974

Vidare betonas vikten av att Arbetsförmedlingen samverkar med de kommuner som arbetar med den romska strategin och att ett nätverk etableras där även Diskrimineringsombudsmannen och olika romska föreningar inkluderas. För att detta arbete ska vara framgångsrikt behöver samarbetet vara kontinuerligt, bygga på en strukturerad modell och utformas på ett sätt som skapar förtroende. Det krävs också en tydlig uppföljning för att säkerställa att informationen når fram till målgruppen och leder till faktiska förbättringar.

Hälsa

Folkhälsomyndigheten fick i september 2021 i uppdrag⁸⁴ att utveckla kunskapen om hälsosituationen bland de nationella minoriteterna. Syftet var att kartlägga hälsosituationen och föreslå metoder för långsiktig och systematisk uppföljning. Uppdraget är en del av Sveriges åtaganden enligt Europarådets minoritetskonventioner och Agenda 2030. På EU-nivå finns även en rekommendation för perioden 2020–2030, om romers jämlikhet, inkludering och delaktighet, vilken ställer krav på återkommande uppföljning av romers hälsa.

I slutredovisningen från september 2024⁸⁵ presenterar Folkhälsomyndigheten förslag på metoder för hur en uppföljning av hälsan bland de nationella minoriteterna kan genomföras över tid. Det konstateras att det saknas systematisk uppföljning av hälsoläget för de nationella minoriteterna och att det finns betydande kunskapsluckor, särskilt vad gäller detaljerade och kontinuerliga hälsodata.

Befintliga kunskapsunderlag visar att romer generellt har sämre fysisk och psykisk hälsa än övriga befolkningen. Kortare livslängd är en av de identifierade hälsoutmaningarna, dessutom upplever de betydande diskriminering. De flesta studier som ligger till grund för dessa slutsatser har genomförts i en europeisk kontext, medan svenska studier är få. Minoriteten har själva identifierat sociala faktorer som utanförskap, ojämlika livsvillkor och dåliga levnadsvanor som betydande faktorer för ohälsa.

Folkhälsomyndigheten bedömer att en regelbundet återkommande intervjubaserad enkätundersökning är den mest effektiva metoden för att följa upp romers hälsa. Undersökningen ska bygga på den nationella

⁸⁴ Socialdepartementet. *Uppdrag till Folkhälsomyndigheten att genomföra insatser för att stärka och utveckla kunskapen om hälsosituationen bland de nationella minoriteterna och urfolket samerna*. S2021/06169 (delvis)

⁸⁵ Folkhälsomyndigheten. *Folkhälsomyndighetens återrapportering av regeringsuppdrag*. (2024). Ärendenummer 03622–2021.

folkhälsoenkäten Hälsa på lika villkor (HLV) men kompletteras med specifika frågor anpassade för den romska minoriteten.

Den nuvarande HLV-enkäten innehåller få frågor som specifikt mäter viktiga aspekter för nationella minoriteter, såsom diskriminering. För att stärka enkäten behövs tillägsfrågor som riktar sig mot områden såsom diskriminering, hot, hat, våld, psykisk hälsa och minoritetsstress. Vid utvecklingen av dessa frågor beskriver myndigheten möjligheter att inhämta erfarenheter från våra grannländer och EU:s byrå för grundläggande rättigheter (FRA). Myndigheten föreslår att studien genomförs av en extern part, till exempel forskare eller opinionsinstitut, i nära samarbete med Folkhälsomyndigheten och i samråd med FRA.

Länsstyrelsen ser positivt på Folkhälsomyndighetens förslag. Kunskapen om romers hälsosituation i Sverige är idag mycket begränsad, och befintliga data är ofta fragmenterade eller baserad på internationella studier. En återkommande hälsoundersökning enligt Folkhälsomyndighetens förslag skulle bidra till att säkerställa att politiska beslut och folkhälsoinsatser grundas på faktiska behov vilket i sin tur kan förbättra hälsovillkoren för den romska minoriteten.

Som Folkhälsomyndigheten också lyfter finns dock flera utmaningar att ta hänsyn till som kan försvåra datainsamlingen. Historiska erfarenheter av registrering och diskriminering har skapat en oro hos den nationella minoriteten romer för hur insamlad information används, vilket kan minska benägenheten att delta i en undersökning. En låg svarsfrekvens riskerar att leda till bristande representativitet i resultaten. För att överkomma dessa hinder behöver metoden anpassas och utvecklas. Att Folkhälsomyndigheten föreslår en intervjubaserad enkät, där man tänker sig använda personliga möten eller telefonintervjuer tror vi bidrar till en högre svarsfrekvens än om man skulle använda en traditionell skriftlig enkät. En del romska grupper har låg skolgång vilket kan innebära svårigheter att fylla i enkäter. En skriftlig enkät kan också vara en mindre naturlig kommunikationsform för många romer, som i högre grad förlitar sig på muntlig kommunikation.

Folkhälsomyndigheten lyfter att snöbollsurval och personliga rekommendationer kan vara viktiga strategier för att bygga förtroende och få fler att delta. För att säkerställa en hög svarsfrekvens och god datakvalitet krävs långsiktigt arbete, delaktighet från målgruppen och flexibla insamlingsmetoder. Förtroende och delaktighet från minoriteten är avgörande för att säkerställa att uppföljningen blir relevant och accepterad.

Den föreslagna modellen kan även bidra till utvärderingen av verksamhetsområdet hälsa inom ramen för den romska strategin. Eftersom stora delar av strategin saknar systematisk uppföljning skulle

modellen kunna tillämpas även på andra områden av strategin samt vara en alternativ metod för att följa upp den studie om romer som FRA genomförde 2019.⁸⁶

Enligt Länsstyrelsens uppföljningssystem för romsk inkludering ska hälsa följas upp vart fjärde år. Systemet är anpassat till Sveriges rapportering till EU om utvecklingen av romers situation i landet. Sverige rapporterar om genomförandet av strategin vartannat år vilket innebär att underlaget för utvecklingen av hälsa redovisas vid varannan uppföljning. Vi bedömer därför att ett uppföljningsintervall på fyra år är mer lämpligt än det sexåriga intervall som föreslås i rapporten. Ett kortare intervall på fyra år skulle även underlätta identifieringen av trender och förändringar i hälsoläget över tid.

Social omsorg och trygghet

Socialstyrelsen har haft flera uppdrag inom ramen för minoritetspolitiken. De har i enlighet med ett regeringsuppdrag de haft under 2022–2024 tagit fram och spridit stöd och genomfört kompetenshöjande insatser om de nationella minoriteternas rättigheter och de nationella minoritetsspråken.⁸⁷ Insatserna har riktats till beslutsfattare och professioner inom hälso- och sjukvård, socialtjänst och äldreomsorg. I slutredovisningen av uppdraget⁸⁸ framgår att en behovsanalys genomförts och utifrån den har myndigheten genomfört kompetenshöjande insatser samt tagit fram stöd till olika målgrupper samt spridit dessa. Fokus för stöden har varit att visa på hur arbetet kan genomföras utifrån ett minoritetsrättighetsperspektiv, bland annat genom konkreta exempel från verksamheter. Ett av dessa stöd är särskilt framtaget för romsk inkludering. Det är ett filmat samtal främst riktad till beslutsfattare och yrkesverksamma inom socialtjänst och äldreomsorg. I materialet redogörs för olika kommuners arbete med romsk inkludering. Fram till november 2024 har filmen visats 221 gånger. Utöver denna satsning integreras rättigheter för romer och de romska varieteterna i allt generell material och insatser inom äldreomsorg, socialtjänst samt hälso- och sjukvård. Resultaten som beskrivs i redovisningen är övergripande. De belyser bland annat att insatserna har bidragit till att öka kännedomen om de nationella minoritetsspråken samt de nationella minoriteternas kultur och rättigheter för de som har tagit del av

⁸⁶ FRA. *Romer och resande i sex länder*. (2022).

⁸⁷ Kulturdepartementet. *Uppdrag till Socialstyrelsen att ta fram och sprida kunskapsstöd och genomföra kompetenshöjande insatser om de nationella minoriteternas rättigheter och de nationella minoritetsspråken*. Ku2019/01043 Ku2022/00585. (2022)

⁸⁸ Socialstyrelsen. *Kompetenshöjande insatser om de nationella minoriteternas rättigheter Slutredovisning*. (2025)

materialen inom hälso- och sjukvård, socialtjänst och äldreomsorg.

Socialstyrelsen publicerar vartannat år en rapport om situationen för nationella minoriteter inom den kommunala omsorgen.⁸⁹ I föregående årsrapport⁹⁰ redogjorde vi för deras rapportering som byggde på en enkätundersökning från 2023. I denna framkom att knappt någon kommun erbjöd äldreomsorg på romani chib. Endast en kommun uppgav att de vid behov försöker tillgodose detta. En stor utmaning är att många kommuner inte informerar äldre om deras rättigheter till äldreomsorg på minoritetsspråk, vilket kan påverka efterfrågan. Dessutom erbjuds få kulturella aktiviteter anpassade för romska äldre, vilket ytterligare begränsar möjligheten att upprätthålla kulturell identitet inom äldreomsorgen.

Socialstyrelsen fick 2022 i uppdrag⁹¹ att ta fram, utveckla och sprida kunskapsstöd för att motverka rasism inom hälso- och sjukvården. Stödet ska riktas till dem som arbetar i hälso- och sjukvården och syftet är att främja allas lika rättigheter och möjligheter och bidra till en jämlik vård. Inom uppdraget togs utbildningsmaterialet "Rasism och bemötande i vården" fram, och riktar sig till vårdpersonal på olika nivåer.⁹² Utbildningen skildrar flera olika case varav ett handlar om en romsk familj och hur strukturerad rasism kan påverka bemötandet hos tandvården. Socialstyrelsen har under 2024 arbetat med spridning av materialet bland annat via en konferens respektive ett webinarium som haft fokus nationella minoriteter.⁹³

Civilsamhällets organisering

Vid Länsstyrelsens samråd med den romska minoriteten i november 2024⁹⁴ presenterade organisationerna sitt pågående arbete. Deras insatser spänner över flera områden för att stärka romers rättigheter, kultur och inkludering genom utbildning, arbetsmarknadsinsatser och påverkansarbete. Ett särskilt fokus ligger på att motverka antiziganism

⁸⁹ Socialstyrelsen. *Situationen för nationella minoriteter inom den kommunala äldreomsorgen*. (2023).

⁹⁰ Länsstyrelsen Stockholm. *Romsk inkludering. Årsrapport 2023*. (2024)

⁹¹ Arbetsmarknadsdepartementet. *Uppdrag till Socialstyrelsen att ta fram, utveckla och sprida kunskapsstöd för att förebygga och motverka rasism inom hälso- och sjukvården*. A2022/00751.

⁹² Socialstyrelsen. *Slutredovisning och delredovisning av regeringsuppdragen Förebygga och motverka förekomsten av rasism inom vård och omsorg*. (2025)

⁹³ Konferensen *Hälsa, vård och omsorg för nationella minoriteter* anordnades av Socialstyrelsen och Folkhälsomyndigheten. Webbinariet *Diskriminering och utsatthet med fokus på nationella minoriteter* anordnades av Länsstyrelsen Stockholm och Sametinget.

⁹⁴ Deltagande organisationer: GRIF (Gemensamma romska internationella förbundet), Fusion, Romano Pasos Research Centre och Trajosko Drom.

och sprida kunskap om romsk historia och språk.

Flera organisationer driver kunskapshöjande insatser för att öka medvetenheten om romers situation och rättigheter, inklusive frågor om diskriminering och social inkludering. En viktig del av detta arbete handlar om att stärka språket romani chib och skapa bättre förutsättningar för unga att lyckas i skolan.

Bland de initiativ som nämns finns:

- Utveckling av läromaterial och digitala resurser för språkinläring, vilket ger unga bättre förutsättningar att bevara och använda romani chib.
- Ett program för att stärka romers ekonomi och företagande, med fokus på nätverksbyggande och affärsutveckling.
- Arbete med romsk berättartradition och historia, inklusive utställningar om romers erfarenheter, däribland Förintelsen.

Genom dessa insatser bidrar organisationerna till att öka kunskapen, stärka självförtroendet hos romska individer och skapa förutsättningar för långsiktig inkludering.

Organisationerna upplever att ettåriga statsbidrag begränsar möjligheterna att bedriva långsiktig verksamhet. Detta är särskilt problematiskt när det gäller lokalkostnader, då hyresavtal ofta kräver längre bindningstider. Den kortsiktiga finansieringen gör det svårt att planera och skapa hållbara strukturer.

Flera företrädare ser budgetnedskärningar och förändrade prioriteringar som ett tecken på att ambitionsnivån för romsk inkludering har sänkts. Detta skapar en oro för att tidigare framgångar riskerar att urholkas om finansieringen och stödet minskar.

För att stärka arbetet krävs mer långsiktighet i finansieringen, tydligare samrådsprocesser och en ökad inkludering av romska aktörer i beslutsfattandet.

Bostad

Strategin för romsk inkludering fastställer målet att romer ska ha en likvärdig tillgång till bostad som övriga befolkningen. Inom verksamhetsområde bostad har det inte funnits något uppdrag sedan 2020. Under perioden 2016–2020⁹⁵ hade Boverket ett fortsatt uppdrag

⁹⁵ Kulturdepartementet. Uppdrag till Boverket om romsk inkludering. Ku2016/01141/DISK.

att genomföra en insats för att motverka diskriminering av romer på bostadsmarknaden. En webbaserad utbildning togs fram som erbjöds hyresvärdar och fastighetsägare. Utbildningen finns fortfarande tillgänglig men Boverket följer inte längre hur den används, då de inte har något aktivt uppdrag inom området.

I myndighetens slutredovisning framgår att många aktörer, inklusive bostadsföretag, har betonat vikten av ett generellt antidiskrimineringsarbete där alla behandlas lika för att undvika särbehandling.⁹⁶ Boverket konstaterar dock att ett generellt antidiskrimineringsarbete inte fångar upp den diskriminering som nationella minoriteter, särskilt romer, möter på bostadsmarknaden. En möjlig lösning är att utgå från minoritetspolitiken för att integrera minoritetsfrågor i bostadsföretagens kvalitetsarbete. De anser att fokus bör ligga på både diskriminering vid bostadssökande och diskriminerande beteenden i boendemiljön, där det senare kräver mer komplexa åtgärder. För att uppnå verklig förändring behövs engagerade nyckelpersoner på både chefsnivå och bostadsområdesnivå, samt stärkt samverkan mellan kommuner och bostadsföretag. En närmare koppling mellan bostadsfrågor och andra politikområden som påverkar romers situation anses också kunna vara en framgångsfaktor.

⁹⁶ Boverket. *Slutredovisning till av uppdrag till Boverket om romsk inkludering*. Rapport till Länsstyrelsen Stockholm (2021). Dnr 5869/2019.

Antiziganism står i vägen för inkludering

Antiziganism är en form av rasism som specifikt riktas mot romer, vilka har utsatts för förföljelse, diskriminering och förtryck i århundraden. Enligt IHRA (International Holocaust Remembrance Alliance) omfattar antiziganism både individuella uttryck och handlingar samt institutionella policyer och praxis som leder till marginalisering, utestängning, fysiskt våld, nedvärdering av romska kulturer och livsstilar samt hatretorik mot romer. Detta bidrar till att romer betraktas som en främmande grupp och förknippas med en rad nedsättande stereotyper och förvrängda föreställningar. Än idag vittnar många romer om att diskriminering, förtryck och förakt är en del av deras vardag.⁹⁷

Romer upplever diskriminering och fördomar från majoritetssamhället i flera aspekter av livet, vilket påverkar deras möjligheter till inkludering och likvärdiga villkor. Antiziganism är en av de stora orsakerna till romers bristande tillit till myndigheter och samhällsfunktioner, vilket skapar hinder för romers inkludering. Antiziganism påverkar romers självbild negativt och bidrar till att många döljer sin identitet, vilket försvårar deras deltagande i samhällslivet. Detta förstärker minoritetsstress⁹⁸ och generationsöverskridande trauman vilket kräver ökad medvetenhet och riktade insatser. Detta beskriver bland annat Malmö universitet och Malmö stad i sin rapport om förutsättningar och hinder för romskt liv i Malmö.⁹⁹ Antiziganism påverkar inte bara tillgången till rättigheter utan skapar också hälsorisker och sociala hinder för romers deltagande i samhället.

Grundskolan är en arena där romska barn upplever öppen antiziganism, brist på kunskap om romers historia och kultur samt brist på erkännande av deras rättigheter. Det krävs både ökade resurser och en systematisk, långsiktig förändring för att hantera diskrimineringen och stärka romska barns rättigheter. Skolan har ofta begränsade resurser och strukturer för att hantera dessa frågor, vilket försvårar långsiktiga förändringar. Antiziganism i skolan beskrevs även i föregående årsrapport¹⁰⁰, bland annat baserat på Forum för levande historias kartläggning av kunskapen

⁹⁷ Arbetsmarknadsdepartementet. *Handlingsplan mot rasism och hatbrott*. (2024).

⁹⁸ Myndigheten för arbetsmiljökunskap. *Arbetsrelaterad stress och ohälsa – om samband mellan utsatthet och etnisk tillhörighet, hudfärg och religion*. (2024).

⁹⁹ Mulinari, Paula; Ali, Ajin; Lindkvist, Sandy; Halilovic, Mujo. *Lycklig är den som har en öppen väg framför sig*. Malmö Stad och Malmö univeristet. (2024).

¹⁰⁰ Länsstyrelsen Stockholm. *Romsk inkludering. Årsrapport 2023*. (2024)

om antiziganism i grundskolan och gymnasiet samt studien om antiziganism och förutsättningar för romskt liv i Malmö. Båda undersökningarna visar att skolan inte gör tillräckligt för att motverka antiziganism och att elever med romsk bakgrund ofta känner sig osynliggjorda som nationell minoritet.

Antiziganismen underblåses av hur romer framställs i media. Vår omvärldsbevakning visar att romer ofta skildras i negativa sammanhang, vilket kan bidra till en ensidig bild och påverka allmänhetens uppfattning. En mer nyanserad och rättvis representation bör utgöra en del i det långsiktiga arbetet mot antiziganism. Detta är också något som romska representanter har lyft i dialog med oss och med Socialstyrelsen.¹⁰¹ Många upplever att romer ofta framställs ensidigt i medier, med fokus på social utsatthet, kriminalitet eller andra negativa aspekter. De efterfrågar en mer nyanserad och mångfacetterad representation som också lyfter fram romers kultur, historia, framgångar och positiva bidrag till samhället. Bristen på positiva motbilder riskerar att befästa fördomar och stereotyper, vilket i sin tur kan påverka romers möjligheter till inkludering och lika behandling i samhället.

Arbetet mot antiziganism i kommunerna

I samband med redovisningar av sina statsbidrag lyfter kommunerna utmaningar som handlar om antiziganism. Sammanfattningsvis ser kommunerna antiziganism som en betydande barriär för romers inkludering och identifierar behov av kontinuerligt arbete för att förändra attityder, minska fördomar och skapa långsiktiga strukturer för att motverka antiziganismens konsekvenser.

Tjänstepersoner i kommunerna upplever att det är svårt att arbeta med och få genomslag för frågor om antiziganism, särskilt när det gäller långsiktiga förändringar. Det finns ett behov av att arbeta med majoritetsbefolkningens attityder och fördomar för att minska antiziganismens negativa effekter på romers livsvillkor.

Genom olika insatser, som kunskapshöjande aktiviteter, kulturella evenemang och informationskampanjer, försöker flera kommuner öka medvetenheten om antiziganism och minska dess förekomst. Insatser har genomförts för att lyfta romska perspektiv och öka förståelsen för hur antiziganism påverkar romers vardag.

¹⁰¹ Socialstyrelsen. *Socialstyrelsens insatser utifrån minoritetspolitikens mål 2024*. (2024).

I enkätsvaren från kommuner och regioner framgår att 22 av de 33 kommunerna/regionerna (67 %) som angivit att de arbetar med romsk inkludering under 2024 har insatser i syfte att motverka diskriminering och utsatthet mot nationella minoriteter. Detta är dubbelt så många som övriga kommuner och regioner. Detta kan spegla det faktum att majoriteten av kommunerna/regionerna som arbetar med romsk inkludering också ingår i ett förvaltningsområde. I dessa kommuner och regioner finns ofta en större kunskap och medvetenhet om vikten av att arbeta aktivt för att motverka diskriminering av nationella minoriteter.

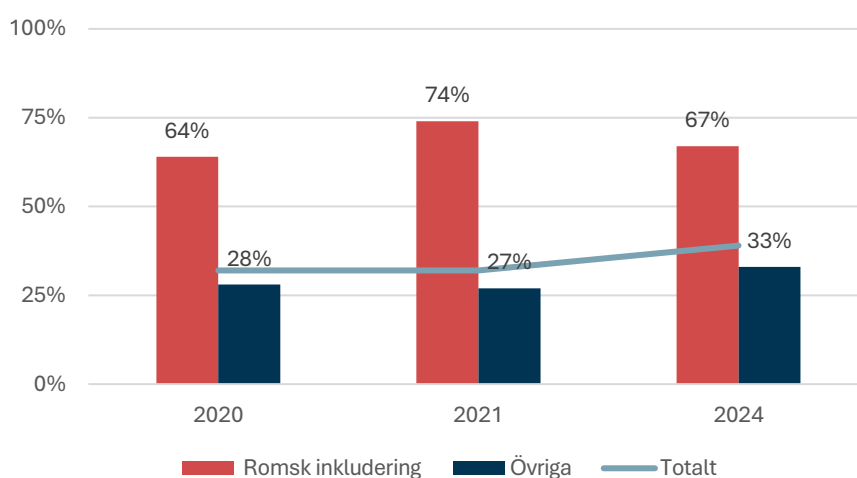

Diagram 9. Andelen kommuner och regioner som genomfört insatser i syfte att motverka diskriminering och utsatthet av nationella minoriteter. Källa: Länsstyrelsen Stockholms och Sametingets enkät.

Under 2024 genomförde 47 procent av alla responderande kommuner och regioner inom förvaltningsområde insatser för att motverka diskriminering av nationella minoriteter, jämfört med 29 procent hos övriga.

I diagrammet nedan framgår vilken typ av insatser som genomförts. Det vanligaste är att kommunerna och regionerna arbetar med synliggörande av de nationella minoriteter genom kultur- och/eller språkevenemang, både i kommuner och regioner som arbetar med romsk inkludering och i övriga. Totalt 185 svar har registrerats. Respondenterna hade möjlighet att kryssa i flera alternativ. Siffrorna i diagrammet är antal svar. Under kategorin "Annat" har kommunerna och regionerna bland annat angett att de genomför interna kunskapshöjande insatser som inkluderar utbildning och information till medarbetare och chefer. En mycket liten del av de svarande anger att de arbetar med aktiva åtgärder mot diskriminering av nationella minoriteter i grundskolan. Eftersom det inte är skolhuvudmän som särskilt svarat på frågan kan det vara så att det är

fler som inkluderar nationella minoriteter i sitt förebyggande arbete på skolan än vad vår statistik visar.

Diagram 10. Antal och typ av insatser som kommuner och regioner har genomfört för att motverka diskriminering och utsatthet av nationella minoriteter 2023–2024. Källa: Länsstyrelsen Stockholms och Sametingets enkät.

Länsstyrelsen har tidigare framfört att arbetet med aktiva åtgärder är en viktig del av skolans arbete med att förebygga diskriminering och trakasserier. I rapporten *Stolt men ofta otrygg* framförs att aktiva åtgärder mot antiziganism behövs. Enkätundersökningen inkluderade 85 respondenter som identifierade sig som rom och var mellan 13–25 år. Undersökningen visade att det är vanligt bland unga romer att utsättas för antiziganism i form av trakasserier och diskriminering på grund av sin romska identitet. Rapporten beskriver även brister i skolans arbete med att förebygga och motverka antiziganism.¹⁰²

Antiziganismen i samhället är något som återkommande diskuteras i våra samråd med minoriteten. Det påtalas att antiziganism fortfarande är ett allvarligt problem och att frågan inte adresseras tillräckligt. En företrädare lyfter att antiziganism inte prioriteras i nivå med andra former av rasism. En annan företrädare beskriver hur arbetet går bakåt när det gäller antiziganism och att det finns ett stort behov av kunskapshöjande insatser. Organisationen har bland annat ett utbildningspaket som man erbjuder myndigheter. De arbetar också med ett projekt som utgår från romernas muntliga berättartradition. Projektet bygger på att unga intervjuar sina mor- och farföräldrar, och vidareutvecklar berättelserna. Det ger en möjlighet för unga att själva

¹⁰² Länsstyrelsen Stockholm. *Stolt men ofta otrygg, En undersökning om unga romers upplevelser av trygghet och tillgång till sina rättigheter.* (2021).

våga prata om sin identitet i relation till tidigare traditioner och erfarenheter från de äldre. Organisationen tar också fram ett föreläsningmaterial som riktar sig till unga. De anser att det behövs mer utbildning i skolan eftersom romska elever fortfarande blir utsatta för bland annat verbala trakasserier.

Handlingsplanen mot rasism och hatbrott har få direkta insatser mot antiziganism

Rätten till likabehandling och friheten att forma sitt eget liv är grundläggande principer i det svenska samhället. Trots omfattande insatser för att motverka rasism kvarstår betydande utmaningar. Hatbrott, diskriminering och trakasserier drabbar många, och vissa grupper är särskilt utsatta. I handlingsplanen mot rasism och hatbrott som regeringen lanserade i december 2024¹⁰³, lyfts romer fram som en av dessa grupper. Arbetet med handlingsplanen ska slutredovisas 2029.

Den nationella planen mot rasism, liknande former av fientlighet och hatbrott antogs 2016. År 2022 beslutade regeringen om fem åtgärdsprogram för att motverka olika former av rasism, varav ett särskilt fokuserade på att bekämpa antiziganism.¹⁰⁴ Dessa åtgärdsprogram har nu integrerats i den aktuella handlingsplanen för att skapa ett mer sammanhållet och långsiktigt arbete.

Handlingsplanens övergripande mål är att skapa ett samhälle fritt från rasism. Insatserna fokuserar på fyra prioriterade områden där rasism och hatbrott utgör särskilt stora problem. Dessa är skolan, rättsväsendet, välfärd och offentliga verksamheter samt arbetslivet. För effektivare styrning pekas även ett antal särskilt ansvariga myndigheter ut.

Handlingsplanen innehåller en särskild åtgärd som är direkt riktad mot att bekämpa antiziganism. Brottsförebyggande rådet ska göra en fördjupad studie om antiziganistiska hatbrott för att öka kunskapen om, och stärka det förebyggande arbetet mot antiziganism. Utöver detta finns två ytterligare åtgärder där romer omnämns. Båda dessa ska utföras av Forum för levande historia. I det ena uppdraget framgår att myndigheten ska främja hågkomstresor till Förintelsens minnesplatser för att bland annat öka kunskapen och förståelsen om antisemitism, antiziganism och rasism historiskt och i dag. I det andra uppdraget

¹⁰³ Arbetsmarknadsdepartementet. *Handlingsplan mot rasism och hatbrott*. (2024).

¹⁰⁴ Arbetsmarknadsdepartementet. *Åtgärdsprogram mot antiziganism*. (2022).

framgår att myndigheten ska genomföra en studie om intolerans i den svenska befolkningen. Studien ska omfatta attityder till, och föreställningar om utsatta grupper såsom afrosvenskar, judar, muslimer, romer och samer.

I handlingsplanen framgår också att Diskrimineringsombudsmannen under 2024–2026 ska prioritera arbetet med att motverka och förebygga rasism och diskriminering som har samband med etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning. Områden som omfattas är bland annat diskriminering i skolan och diskriminering av de nationella minoriteterna.

Åtgärder riktade mot specifik rasism och hatbrott är relativt få i planen, med undantag för antisemitism. Samtidigt har flera av handlingsplanens åtgärder en bred ansats och syftar till att bekämpa rasism i stort, vilket innebär att romer kan omfattas av generella insatser inom skolan, rättsväsendet och arbetslivet. Exempel på detta är kunskapshöjande insatser för att motverka rasism inom hälso- och sjukvården, tandvården och socialtjänsten. Ett annat exempel är insatser för att stärka arbetsgivares förebyggande och främjande arbete för att inom verksamheten motverka diskriminering och på annat sätt verka för lika rättigheter och möjligheter oavsett etnisk tillhörighet och religion. Romer kan säkerligen gynnas av dessa åtgärder. Vi tror att både generella och riktade insatser behövs, men utan ett specifikt fokus på hatbrott mot romer och antiziganism finns en risk att åtgärderna inte får önskad effekt.

Utöver åtgärder i handlingsplanen har Forum för levande historia fått i uppdrag att under 2025 att ta fram ett kunskapshöjande material om den nationella minoriteten romer och antiziganism.¹⁰⁵ Materialet ska rikta sig till skolväsendet och behandla romers historia, kultur, språk och situation i Sverige samt antiziganism idag och genom historien. Myndigheten har tidigare kartlagt kunskapen om antiziganism i grundskolan och gymnasiet. I kartläggningen framgår att kunskapsnivån i skolan är låg och att det finns begränsat med läromedel gällande romers historia i Sverige och romers utsatthet för antiziganism. Den nationella minoriteten romers egenmakt och kultur saknas i läromedlen eller kommer i skymundan.¹⁰⁶

Under 2022–2024 hade Myndigheten för ungdoms- och civillsamhällesfrågor (MUCF) i uppdrag att genomföra insatser för att förebygga och

¹⁰⁵ Kulturdepartementet. Uppdrag till Forum för levande historia att ta fram ett kunskapshöjande material om den nationella minoriteten romer och antiziganism. (2024).

¹⁰⁶ Forum för levande historia. Redovisning av uppdrag att kartlägga antiziganism i grundskolan och gymnasiet. (2024).

motverka antiziganism, med särskilt fokus på unga romer.¹⁰⁷

Myndigheten redovisar att insatserna har inkluderat kunskapshöjande åtgärder och samverkan med kommuner. Arbetet har utgått från unga romers delaktighet.¹⁰⁸ MUCF ser att insatserna på kort sikt lett till viss ökad medvetenhet hos beslutsfattare och tjänstepersoner som fått en djupare förståelse för antiziganismens konsekvenser och hur de kan agera för att motverka den. I sin slutrapport beskriver MUCF att kommunerna uppger att de fått nya verktyg för att lättare nå och inkludera de unga romerna. Genom ett riktat uppdrag med unga romska företrädare som målgrupp bedömer MUCF att deras egenmakt stärkts.

För att säkerställa en långsiktig och hållbar förändring föreslår myndigheten att de ska få ett regeringsuppdrag att förebygga och motverka antiziganism riktat mot unga romer fram till år 2032, vilket är strategins slutår. I linje med Forum för levande historias uppdrag för 2025 föreslår MUCF ett nationellt kunskapslyft för grundskolan i syfte att motverka antiziganism. MUCF bedömer att en sådan insats kan genomföras i samverkan mellan myndigheter och civilsamhällesorganisationer.

Regeringen har aviserat att man avser att analysera behov av ytterligare åtgärder utifrån slutredovisningen.

En undersökning från FRA visar att varannan (51 procent) förälder till ett romskt barn i skolålder rapporterar att deras barn upplever kränkande eller hotfulla kommentarer.¹⁰⁹ Därför är det angeläget att påbörjade insatser för att motverka antiziganism, särskilt den som unga romer utsätts för, kan fortsätta och att de resurssätts under den tid strategin sträcker sig.

Fortsatt få anmälningar och stort mörkertal

Det totala antalet anmälningar om diskriminering till Diskrimineringsombudsmannen (DO) fortsätter att öka. 2024 inkom 4 452 anmälningar vilket är en ökning med 522 anmälningar från 2023.¹¹⁰

¹⁰⁷ Kulturdepartementet. Uppdrag till Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor att genomföra insatser som ska bidra till att förebygga och motverka antiziganism, Ku2022/01123.

¹⁰⁸ Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor. Att genomföra insatser som ska bidra till att förebygga och motverka antiziganism. Slutredovisning av regeringsuppdrag (KU2022/01123). (2025).

¹⁰⁹ FRA. Romer och resande i sex länder. (2022).

¹¹⁰ Diskrimineringsombudsmannen. Förekomst av diskriminering 2024. (2024).

DO registrerar inte anmälares etniska tillhörighet och för inte heller någon statistik över huruvida ärenden rör diskriminering av nationella minoriteter. Myndigheten behöver därför manuellt gå igenom anmälningar för att identifiera vilka som rör nationella minoriteter. De identifierar då anmälningar som rör diskriminering som har samband med etnisk tillhörighet eller religion eller annan trosuppfattning. Genomgången omfattar således inte anmälningar om diskriminering av nationella minoriteter som rör andra diskrimineringsgrunder. Det egentliga antalet kan därför vara högre. DO framhåller att mörkertalet är stort och att antalet anmälningar inte kan ligga till grund för en bedömning av diskrimineringens omfattning i samhället. Vi vet också utifrån tidigare rapporter att många inom den romska minoriteten inte anmäler när de blivit utsatta för diskriminering och hatbrott bland annat på grund av rädsla för repressalier eller att inte bli trodd.¹¹¹

Antalet diskrimineringsanmälningar som rör romer ökade marginellt under 2024 från 9 anmälningar under 2023 till 13. Detta är dock en kraftig minskning jämfört med 2022, då det kom in 55 anmälningar. De senaste anmälningarna rör främst diskriminering inom socialtjänsten, hälso- och sjukvården, tillhandahållandet av varor och tjänster samt utbildningsväsendet. DO har inlett tillsyn i ett ärende som anmäldes 2024 som rör diskriminering av romer inom socialtjänsten. Tre tillsynsbeslut har fattats 2024, vilka gäller anmälningar från 2023 och rör hälso- och sjukvård samt tillhandahållande av varor och tjänster. Ingen dom har meddelats under 2024 i ärenden om diskriminering av nationella minoriteter. DO har inte heller stämt någon eller vidtagit rättsliga åtgärder i något av dessa ärenden under 2024.¹¹²

Brottsförebyggande rådet publicerar vartannat år en sammanställning av hatbrottsmarkerade ärenden från polisen. I den senaste rapporten från 2023 redovisas 33 polisanmälda brott från 2022 med ett antiziganistiskt hatbrottsmotiv, vilket är en minskning från 55 anmälningar 2020.¹¹³ Mörkertalet bedöms vara stort även vad gäller hatbrottsanmälningar. Tidigare studier visar att romer i Sverige är särskilt utsatta för hatbrott men att en stor andel av dessa brott inte anmäls.¹¹⁴

Handlingsplanen mot rasism och hatbrott inkluderar ett delmål som innebär att en större andel av de hatbrott som begås ska anmälas, utredas och lagföras. I åtgärderna nämns insatser hos Polismyndigheten,

¹¹¹ Länsstyrelsen Stockholm. *Romsk inkludering. Årsrapport 2023*. (2024).

¹¹² Diskrimineringsombudsmannen, svar på förfrågan om underlag om anmälningar om diskriminering och DO:s tillsyn 2024, 3 februari 2025. Dnr 6229-2024-16.

¹¹³ Brottsförebyggande rådet. *Polisanmälda hatbrott 2022. En sammanställning av de ärenden som hatbrottsmarkerats av polisen*. (2023).

¹¹⁴ FRA. *Romer och resande i sex länder*. (2022).

Brottsoffermyndigheten, Brottsförebyggande rådet och Åklagarmyndigheten. Brottsoffermyndigheten har ett pågående uppdrag¹¹⁵ att ta fram och sprida information till de som riskerar att utsättas eller har utsatts för hatbrott. Arbetet ska inkludera insatser riktade till verksamma inom myndigheter och civilsamhället som möter personer utsatta för hatbrott med olika motiv.

Det finns också mycket annat pågående arbete som kan skapa en ökad benägenhet för drabbade av diskriminering och hatbrott att anmäla. Bland annat utreder DO fler anmälningar och driver fler processer än tidigare år, vilket har skapat förutsättningar för fler individer än tidigare att få upprättelse. Detta kan bidra till att fler väljer att anmäla. Det framgår också att DO, Barnombudsmannen och Barn- och elevombudet vid Statens skolinspektion har genomfört insatser för att se till så att barn och vuxna i barns närhet känner till barns rättigheter och vet vart de ska vända sig om barn och unga blir utsatta för rasism, diskriminering eller kränkande behandling i skolan bland annat.

Insatserna är breda och omfattar alla former av diskriminering, men ingen av dem är specifikt inriktad på romers särskilda utsatthet eller den låga anmälningssgraden inom gruppen. Utan riktade åtgärder för att öka romers benägenhet att anmäla diskriminering och stärka deras förtroende för rättsväsendet, finns en risk att mörkertalet förblir stort.

Regeringen gav i juni 2023 DO i uppdrag att genomföra riktad dialog och särskilda utbildningsinsatser för rättighetsbärare om diskriminering, skyddet mot diskriminering och om arbetet mot diskriminering och för allas lika rättigheter och möjligheter. DO har utvecklat ett utbildningsmaterial som används vid utbildningar för organisationer i civilsamhället. De har erbjudit riktade utbildningsinsatser till bland annat elva romska organisationer. Insatserna har genomförts under relativt kort tid men DO bedömer att behovet av och intresset för riktad dialog och särskilda utbildningsinsatser för rättighetsbärare är mycket stort bland organisationer i civilsamhället. DO beskriver att de också kan se att utbildningarna och dialogerna har bidragit till en ökad efterfrågan hos individer av råd och stöd avseende diskriminering. I enlighet med Länsstyrelsen Stockholms tidigare analyser bedömer DO att det finns utrymme att öka kunskaper om diskriminering, skyddet mot diskriminering och om arbetet mot diskriminering.¹¹⁶

¹¹⁵ Justitiedepartementet. Uppdrag till Brottsoffermyndigheten att ta fram ett informations- och utbildningsmaterial om vikten av att vittna. Ju2024/01073.

¹¹⁶ Diskrimineringsombudsmannen. Slutredovisning av regeringsuppdraget (A2023/00855) om att genomföra riktad dialog och särskilda utbildningsinsatser om diskriminering. (2025).

Länsstyrelsen främjar samverkan och sprider kunskap om romsk inkludering

Länsstyrelsen Stockholm har i uppdrag att främja samverkan, följa upp och genomföra insatser inom strategin för romsk inkludering. I detta ger vi också stöd till kommuner och regioner att utveckla arbetssätt för romsk inkludering.

Nätverksträffar för kommuner och regioner inspirerar till nya samarbeten

Länsstyrelsen har under 2024 genomfört två nätverksträffar för kommuner och regioner som arbetar eller avser att arbeta med romsk inkludering. Syftet med träffarna är kunskaps- och erfarenhetsutbyte och att visa på goda exempel för fortsatt verksamhetsutveckling. Träffarna har haft olika inriktningar beroende på vad deltagarna anmält att de vill diskutera samt vad som varit aktuellt.

Efter input från deltagare bjöd vi till den senare träffen även in personer från civilsamhället som samarbetar med kommuner inom ramen för romsk inkludering. Önskemålet grundade sig i att kommunerna vill att deras samverkanspartners också tar del av det som nätverket medverkar till.

På träffarna har 29 respektive 51 personer deltagit, varav 19 kvinnor och 10 män, respektive 32 kvinnor och 19 män. Deltagarna har representerat 13 respektive 21 kommuner. Majoriteten av deltagarna skattar i utvärderingar träffarna som väldigt bra. I återkopplingen från deltagarna framgår vikten av att träffa andra som arbetar med romsk inkludering för att utbyta erfarenheter och att det främjar samarbetet och lärandet mellan kommunerna och andra aktörer.

Diskussioner och rekommendationer som träffarna genererat har inspirerat deltagarna till att tänka nytt och att se möjligheter för samverkan och nya samarbeten.

Exempelvis beskriver några deltagare:

”De nätverksträffar som anordnats av Länsstyrelsen har varit ovärderliga. Utbytet, tips och råd samt möjlighet att fortsatt bolla idéer...”

”... lärde känna fler engagerade personer som man kan ta kontakt med framgent.”

”Mycket bra idéer som vi tar med till vårt fortsatta arbete.... Intressant forskning från Malmö.”

Deltagare har hört av sig till varandra efter att ha etablerat kontakt på nätverksträffarna. Bland annat i syfte att få veta mer om hur man jobbar med vissa insatser samt utbyta förslag och tips på föreläsare och andra personer som kan bidra till kunskap i frågorna för planerande evenemang och annat.

Kunskapspridning i olika kanaler och ett nytt kunskapsstöd

Länsstyrelsen tillhandahåller kunskap och information till allmänheten, vilket inkluderar att besvara frågor inom vårt ansvarsområde. Som en del av vårt uppdrag hanterar vi också förfrågningar från media och erbjuder expertutlåtanden i frågor kopplade till våra uppdrag. Vi deltar i seminarier, konferenser och andra offentliga sammanhang för att sprida kunskap. Vi bistår även andra myndigheter i sina uppdrag. Under året har vi bland annat bistått Jämställdhetsmyndigheten, MUCF samt Riksrevisionen.

Under året översattes lagen i fickformat till svensk romani och romani arli, och finns att beställa och ladda ner på minoritet.se.

Den 8 april uppmärksammade myndigheten den Internationella romadagen både internt och externt. På myndigheten uppmärksammades dagen med en artikel på vårt intranät. Externt publicerade vi artiklar med koppling till den romska minoriteten på minoritet.se och genom att belysa dagen i sociala medier.

Ett nytt kunskapsstöd har publicerats

Länsstyrelsen har tagit fram ett kunskapsstöd med syfte att sprida kunskap och inspirera till konkreta insatser för romsk inkludering. Stödet publicerades i oktober 2024 och riktar sig främst till kommuner, men också annan offentlig verksamhet liksom civilsamhällesorganisationer och allmänheten.

Målet med kunskapsstödet är att fler kommuner ska känna sig bättre rustade i sitt arbete med att främja romers rättigheter och möjligheter. Många kommuner har signalerat att det finns en kunskapsbrist rörande strategin i kommunerna samt en osäkerhet kring hur man ska arbeta med romsk inkludering. Stödet innehåller därför kunskapshöjande

material och lärande exempel med råd och tips från experter på området. Kunskapsstödet består av flertalet korta filmer med tillhörande diskussionsfrågor samt poddavsnitt. Innehållet är framtaget i samverkan med romska företrädare som också medverkar i filmerna. Några av filmerna har ett särskilt fokus på att synliggöra ett ungdomsperspektiv. En av dessa har mottagits särskilt väl och har efterfrågats av både myndigheter och kommuner som vill sprida den vidare i sina verksamheter.

I filmerna medverkar tolv kvinnor och fyra män, varav fyra är unga vuxna. Vidare är två ungdomar med i en film, varav en tjej och en kille och i ytterligare en film medverkar två barn, en flicka och en pojke. Stödet är webbaserat och finns på Länsstyrelsen Stockholms webbplats. Sidan har fått en rejäl ökning av visningar under det sista kvartalet 2024 när kunskapsstödet publicerades. Länsstyrelsen planerar för spridningsinsatser under 2025 för samtliga stöd som myndigheten har inom romsk inkludering och minoritetspolitiken.

Utöver det nya kunskapsstödet för romsk inkludering har Länsstyrelsen Stockholm tillsammans med Sametinget tagit fram två metodstöd som publicerades 2024. Det ena är ett kunskaps- och metodstöd som förvaltningsmyndigheter kan ta hjälp av för att komma i gång med eller utveckla arbetet med nationella minoriteters inflytande och delaktighet. Det andra är ett kunskaps- och metodstöd som kommuner, regioner och statliga myndigheter kan ta hjälp av för att motverka diskriminering, utsatthet och hatbrott mot nationella minoriteter. Som komplement till metodstödet har även två filmer tagits fram. Den ena ger kunskap om vad minoritetsstress är och hur det kan påverka nationella minoriteter. Den avser bland annat att komplettera det stödmaterial Myndigheten för arbetslivsforskning (Mynak) haft i uppdrag att ta fram¹⁷. Den andra filmen ger en överblick över vad diskriminering är och hur det kan yttra sig, med fokus på nationella minoriteters utsatthet. Till bägge filmerna kommer det att finnas ett tillhörande workshopmaterial som kan användas som stöd för att sprida kunskap inom verksamheter. Båda stöden finns publicerade på webbplatsen minoritet.se.

Grundutbildning om minoritetslagstiftningen

Länsstyrelsen fortsätter att erbjuda webbutbildningen Grundutbildning om minoritetslagstiftningen, som lanserades i juni 2022. Under 2024 genomförde 419 personer utbildningen och sedan lanseringen har totalt 1 359 personer genomfört den. Majoriteten av de som genomför

¹⁷ Arbetsmarknadsdepartementet. Uppdrag till Myndigheten för arbetsmiljökunskap att inhämta och sammanställa kunskap om samband mellan vissa grupper utsatthet och arbetsrelaterad stress. A2022/00992.

utbildningen är tjänstepersoner i kommuner, men även anställda vid regioner, myndigheter och andra verksamheter har tagit del av den. Nästan samtliga som genomfört utbildningen anser att den har gett dem grundläggande kunskaper om minoritetslagen.

Syftet med utbildningen är att ge tjänstepersoner inom kommun, region och statlig myndighet, samt engagerade inom den nationella minoritetspolitiken och andra intresserade, en förståelse av lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk. Utbildningen innehåller också exempel på hur man kan bedriva ett framgångsrikt och förankrat arbete gentemot den romska minoriteten samt hur romska brobyggare arbetar för att stärka förtroendet mellan romer och förvaltningsmyndigheter. Utbildningen går att nå via webbplatsen minoritet.se och är öppen för alla.

Mänskliga rättighetsdagarna

Länsstyrelsen deltog likt tidigare år tillsammans med Sametinget på Mänskliga rättighetsdagarna 2024. Årets konferens ägde rum i Skellefteå den 14–15 november. Under dagarna hade vi en utställningsmonter där vi delade information om minoritetspolitiken och om arbetet med romsk inkludering.

Mänskliga rättighetsdagarna är en årligt återkommande konferens som syftar till att lyfta frågor om mänskliga rättigheter högre på den politiska dagordningen. Målgruppen omfattar praktiker, forskare, anställda vid myndigheter och kommuner, förtroendevalda och ideellt engagerade som arbetar med, eller vill fördjupa sin kunskap om, mänskliga rättigheter. Detta år var det gratis inträde för allmänheten under båda dagarna, till en stor del av forumet. Bland annat till utställningsytan där vi hade vår monter.

Konferensen hade 2 700 besökare och Länsstyrelsen och Sametinget hade ett jämnt flöde av besökare i montern. De visade intresse för både generell information om vårt arbete och mer specifika frågor om de nationella minoriteterna och deras rättigheter.

Nyhetsbrev om nationella minoriteter

Myndigheten skickade ut nyhetsbrevet Nationella minoriteter sex gånger under 2024. I nyhetsbrevet inkluderar vi information om arbetet för romsk inkludering. Vid årets slut hade nyhetsbrevet 1 823 prenumeranter, vilket är en ökning med 215 personer sedan 2023. De flesta som prenumererar på brevet är tjänstepersoner inom kommun, myndighet och region.

Samråd och dialog med den nationella minoriteten romer

Under 2024 har Länsstyrelsen genomfört två samråd där representanter för romska organisationer medverkade, ett gemensamt för samtliga minoriteter och ett enskilt samråd för romska organisationer. På det gemensamma samrådet deltog från den romska minoriteten fyra kvinnor och två män och på det enskilda samrådet deltog en kvinna och tre män.¹¹⁸ Utöver samråd har romska organisationer bjudits in till referensgrupper, expertgrupper och andra dialoger där Länsstyrelsen fångat upp både synpunkter och framåtriktade förslag som bland annat omfattar arbetet med kunskapshöjande insatser och årsrapporten.

På det enskilda samrådet lyfte deltagare att samråd är en av de viktigaste grundpelarna i minoritetspolitiken. Det är genom samråden som minoriteterna får en reell möjlighet att påverka frågor som direkt berör dem. Därför är det avgörande att samrådsformerna möjliggör verkligt inflytande och delaktighet. För att möjliggöra detta lyfte en representant vikten av att unga personer ges möjlighet att delta på lika villkor. Ett vanligt hinder är att samråd ofta sker under skoltid, vilket skapar en konflikt mellan att delta och att prioritera skolan. Detta riskerar att utestänga unga från processen och begränsar deras möjligheter att påverka.

Under samrådet framfördes också en oro kring det uppdrag MUCF redovisade i oktober 2024, om att analysera förutsättningarna och konsekvenserna av att överföra ansvaret för minoritetspolitiken från Länsstyrelsen i Stockholms län till MUCF. Trots att frågan har diskuterats och synpunkter har framförts, upplever vissa organisationer att deras synpunkter inte blir beaktade. Samtidigt som det framhålls som positivt att MUCF har erfarenhet av ungdomsfrågor påpekas också att myndigheten saknar kunskap inom minoritetspolitik, medan Länsstyrelsen har byggt upp värdefull kompetens på området. Att återigen behöva utbilda nya tjänstemän ses som både tidskrävande och ineffektivt utifrån de utmaningar man redan står i.

¹¹⁸ Deltagande romska organisationer på det gemensamma samrådet: Fusion, internationella romska evangeliska missionen IREM, Romano Pasos research Centre, Trajosko Drom. Deltagande organisationer på det enskilda samrådet: GRIF (Gemensamma romska internationella förbundet), Fusion, Romano Pasos Research Centre, Trajosko Drom.

Statsbidrag till kommuner möjliggör för fler att arbeta med romsk inkludering

I december 2023 fick Länsstyrelsen i Stockholms län ett fortsatt uppdrag att fördela statsbidrag till kommuner för att främja romsk inkludering¹¹⁹ och göra det möjligt för romer att delta på lika villkor som andra i samhället.

Under 2024 fördelade myndigheten 8 miljoner kronor till 14 kommuner varav två kommuner beviljades två separata bidrag för insatser inom olika förvaltningar. Totalt inkom 18 ansökningar som tillsammans omfattade cirka 13 miljoner kronor. Två ansökningar avslogs och flera ansökningar reviderades efter dialog, vilket resulterade i att de begärda beloppen sänktes och att ansökningarna därmed kunde beviljas.

En central del av insatserna under 2024 har varit kunskapshöjande aktiviteter riktade till både kommunanställda och förtroendevalda, med syfte att sprida förståelse för romers rättigheter och kunskap om minoritetslagstiftningen.

Flera insatser har också haft fokus på att stärka romska barn och ungdomars möjligheter till utbildning, trygghet och kulturell stolthet.

Insatserna har ofta inneburit samarbete med civilsamhället, romska organisationer och andra aktörer för att nå ut brett och skapa förtroende. Kommunerna har arbetat med aktiviteter som läxhjälp, föreläsningar, kulturevenemang och mötesplatser för att stärka dialogen mellan romska invånare och övriga samhället.

Genom insatserna har kommunerna tagit viktiga steg för att minska fördomar, öka delaktigheten och stärka romska individers möjligheter att påverka sin egen situation och framtid i samhället.

En sammanställning av alla beviljade ansökningar under 2024 finns i bilaga 1.

¹¹⁹ SFS 2022:25. Förordning (2022:259) om statsbidrag till kommuner för att främja romsk inkludering.

Genomförande och resultat av avslutade insatser

I detta avsnitt beskrivs hur avslutade insatser inom ramen för statsbidragen har använts samt dess resultat och effekter. Underlaget är de redovisningar som kommunerna skickat till Länsstyrelsen senast två månader efter avslutad insatsperiod. I denna redovisning omfattas de 17 redovisningar som inkom till Länsstyrelsen till och med den 31 december 2024. Detta omfattar statsbidrag som Länsstyrelsen beviljat för insatser som mestadels genomfördes under 2023 samt vissa även under 2024. De flesta av dessa har löpt under ett års tid. Redovisningarna omfattar 13 kommuner¹²⁰ varav 2 kommuner¹²¹ har haft statsbidrag inom olika förvaltningar. Kommunerna representerar en bred geografisk spridning med en koncentration till större städer och tätbefolkade regioner.

Kommunerna framhåller insatserna som betydelsefulla för att främja romsk inkludering och öka kommunernas förmåga att arbeta med dessa frågor. Genom olika aktiviteter som kunskapshöjande insatser, stöd för utbildning och arbete, samt kulturella evenemang, har flera positiva effekter noterats. Bland annat ökad medvetenhet och delaktighet, både bland romer och majoritetsbefolkningen. Insatserna har också skapat flertalet mervärden, såsom starkare nätverk, förbättrad samverkan mellan aktörer och ökad synlighet för romsk kultur och historia.

Samtidigt rapporterar kommunerna om utmaningar som korta projektider, bristande resurser och svårigheter att nå målgruppen. Antiziganism lyfts som en grundläggande utmaning som påverkar romers möjligheter i samhället och visar på behovet av långsiktigt arbete för att motverka fördomar och skapa likvärdiga förutsättningar. För att uppnå långsiktiga effekter betonas vikten av fortsatt finansiering, stärkt samarbete och ökat nationellt stöd, samt att frågor om minoritetsstress, generationsöverskridande trauman och inkludering i skolan prioriteras. Kommunerna ser också ett behov av att säkerställa att framstegen från insatserna integreras i ordinarie verksamhet för att skapa hållbara förbättringar.

Inriktningar i insatserna

Inom ramen för förordning 2022:259 får bidrag lämnas till kommuner för

¹²⁰ Borås, Eslöv, Göteborg, Haninge, Helsingborg, Malmö, Mölndal, Norrköping, Skövde, Stockholm, Sundsvall, Trollhättan och Österåker.

¹²¹ Helsingborg har haft statsbidrag inom två olika förvaltningar och Stockholm har haft statsbidrag inom tre olika förvaltningar varav en förvaltning har haft två separata statsbidrag.

insatser som bidrar till att främja romsk inkludering i samhället inom områdena utbildning, arbete, bostad, hälsa, social omsorg och trygghet, kultur och språk samt civilsamhällets organisering¹²². Många av insatserna spänner över flera verksamhetsområden. Flera av insatserna har en tydlig koppling till att stärka romsk kultur och språk och social omsorg och trygghet. Det finns också flera insatser där de huvudsakliga områdena är utbildning respektive arbete. Inom verksamhetsområdet bostad finns det inga insatser och inom hälsa finns någon enstaka. Men verksamhetsområdena är ömsesidigt beroende av varandra vilket till exempel innebär att tillgång till utbildning stärker individers möjlighet att komma in på arbetsmarknaden, vilket i sin tur kan förbättra deras hälsa och boendesituation. På samma sätt skapar kultur och språk grund för identitet och inkludering, vilket är avgörande för att människor ska känna sig trygga och delaktiga i samhället.

Gemensamt för flera av insatserna är att de har använt sig av brobyggare och samhällsinformatörer med romsk bakgrund för att skapa förtroende och agera länkar mellan romska grupper och olika samhällsaktörer. Insatser anpassas efter lokala förhållanden och målgruppernas specifika behov, vilket innebär inventeringar och dialoger med romer. Insatserna involverar också ofta samverkan med civilsamhällesorganisationer.

Nedan sammanfattas exempel på insatser inom de olika verksamhetsområdena.

Utbildning

Insatser inom utbildning riktar sig till både barn, ungdomar och deras föräldrar. Exempel på insatser är individuell läsinläring som genomförts på utbildningsförvaltningen i Helsingborg stad, läxhjälp och stöd till ungdomar och deras föräldrar för att förbättra skolnärvaro och resultat. I Haninge arbetade man med språkstöd för romska föräldrar, för att stärka barns språkutveckling och underlätta skolstart. På utbildningsförvaltningen i Stockholm anordnades tematräffar om rättigheter och förskola.

Arbete

Inom insatser som rör arbetsmarknad ligger betoningen på att synliggöra yrkesvägar och ge stöd för att komma in på arbetsmarknaden. I Göteborg har man genomfört kompetensinsatser för romer inom vård- och omsorgsyrken, och på arbetsmarknadsförvaltningen i Stockholm har man arbetat med att ge stöd till unga som varken arbetar eller studerar.

¹²² Från januari 2025 ingår också insatser inom område jämställdhet.

Hälsa

I Borås erbjöds individuellt stöd för särskilt utsatta kvinnor vilket innefattade hälsoaktiviteter för förbättrad hälsa och välmående.

Social omsorg och trygghet

Många insatser syftar till att stärka tillhörigheten och minska isoleringen genom mötesplatser, kulturella evenemang och samverkan. I Sundsvall har man genomfört familjedagar och fritidsaktiviteter, i Trollhättan har man haft en romsk afton bland annat för att uppmärksamma den Internationella romadagen och skapa en mötesplats för den romska minoriteten. I Haninge kommun har man startat en pensionärsförening för äldre romer för att öka tillgången till vård och omsorg samt bryta social isolering.

Kultur och språk

Detta innefattar insatser som främjar romsk kultur och historia, både internt inom den romska minoriteten och externt mot majoritetssamhället. Exempelvis har man tagit fram en podcast om romsk historia på kulturförvaltningen i Stockholm, man har också tagit fram en ljudvandring om resandes historia. I Eslövs kommun arrangerades ett kulturarrangemang med romsk livemusik. I Österåker har man haft författarbesök om romernas historia i Sverige, både för kommunanställda och för allmänheten. I Skövde har barnböcker översatts till tre romska varieteter och i Malmö har man genomfört en forskningsstudie om romskt liv genom djupintervjuer, vars resultat sprids genom en rapport¹²³.

I flera insatser arbetar man också parallellt med att bekämpa antiziganism samt stärka romska individers medvetenhet om sina rättigheter. I Trollhättan genomförde man bland annat workshops och utbildningar om minoritetslagstiftningen. Och i flera kommuner, bland annat Helsingborg, Sundsvall, Borås och Norrköping arbetade man med att erbjuda stöd vid kontakt med myndigheter. I Mölndal har språkcentrum arbetat med kompetensutveckling och nätverksbyggande för att stärka romsk inkludering ur ett rättighetsbaserat perspektiv.

Målgrupper

Utöver den romska minoriteten inkluderar målgrupperna också tjänstepersoner och majoritetsbefolkningen där syftet är att öka förståelsen och kompetensen kring den romska minoriteten.

¹²³ Mulinari, Paula; Ali, Ajin; Lindkvist, Sandy; Halilovic, Mujo. *Lycklig är den som har en öppen väg framför sig*. Malmö Stad och Malmö universitet. (2024).

Enligt aktuell förordning ska Länsstyrelsen vid fördelningen av bidrag bland annat ta hänsyn till insatser som involverar romska kvinnor och barn. Många insatser riktar sig till romska barn och ungdomar, ofta med fokus på utbildning, och social inkludering. Ett flertal insatser riktar sig till romska kvinnor med målet att minska social isolering och öka deras självständighet. Ett exempel på en sådan insats genomfördes via Stockholms stads kulturförvaltning. I insatsen användes metoden biblioterapi som är ett sätt att närma sig viktiga frågor och känslor genom att läsa och/eller skriva. En grupp romska kvinnor deltog och leddes av en biblioterapiledare. Samtalen i gruppen uppskattades högt av deltagarna. De upplevde dem som välgörande samt att känslor av isolation och ensamhet minskade.

Personlig kontakt och etablerade relationer har varit centralt för att nå den nationella minoriteten romer. Även kulturella evenemang har använts som ett framgångsrikt sätt för att engagera både romska grupper och allmänheten samt skapa dialog och förståelse.

Resultat och effekter

Kommunerna beskriver att kunskapen om romska frågor och minoritetslagstiftning har stärkts, både inom kommunen och hos målgruppen, vilket har lett till ökat engagemang och fler samtal om hur romsk inkludering kan integreras i befintliga verksamheter. Brobyggarnas arbete har varit framgångsrikt och bidragit till ökat förtroende för socialtjänsten samt en större andel romska deltagare i kommunala aktiviteter.

Insatsen inom äldreomsorg har resulterat i att fler fått det stöd de efterfrågat, och en pensionärsförening har etablerats för att långsiktigt hantera dessa behov.

I några kommuner har samverkan mellan olika aktörer stärkts, vilket har resulterat i nya nätverk och kunskapsutbyte som gynnar fortsatt utveckling. Kultur- och utbildningsinsatser har skapat ökat intresse och en bredare spridning av kunskap om romsk historia, språk och hantverk. På individnivå har insatser lett till konkreta förbättringar, såsom att barn fått stöd att lära sig läsa och att unga romer visat ökat engagemang i samhällsfrågor. Sammantaget har insatserna bidragit till en ökad synlighet för romska frågor, stärkt förtroende mellan målgruppen och myndigheter samt lagt grunden för långsiktiga förbättringar inom flera områden.

Insatser som involverar målgruppen direkt i planering och genomförande bedöms ha större chans till långsiktig hållbarhet. Genom att skapa deltagande och ägarskap ökar sannolikheten för att målgruppen fortsätter engagera sig och föra arbetet vidare. Särskilda insatser riktade mot både barn och äldre romer, såsom föräldranätverk

och pensionärsföreningar, lyfts fram som exempel på initiativ som kan skapa långsiktiga förändringar inom olika generationer.

Insatserna har resulterat i flera oväntade mervärden som förstärker deras långsiktiga effekter. Bland annat har vissa insatser bidragit till att skapa nya och oväntade kontakter både inom målgruppen och med andra grupper, vilket främjar gränsöverskridande samarbeten och stärker inkludering. Flera insatser har fått större deltagande och engagemang från målgruppen än förväntat, särskilt i aktiviteter som främjat inkludering, kunskap och delaktighet.

Samarbeten med olika aktörer, såsom bibliotek och andra kommunala verksamheter, har varit framgångsrika och skapat nya plattformar och arbetsmetoder för inkludering och kompetensutveckling.

Många insatser har också resulterat i att fler aktörer i samhället fått en ökad förståelse för minoritetens behov och rättigheter, vilket främjar ett mer inkluderande klimat.

Utmaningar

Många kommuner har upplevt interna förändringar som omstruktureringar, byten av chefer och sjukskrivningar, vilket har påverkat kontinuiteten och effektiviteten i insatserna. Att hitta och behålla personal med rätt kompetens har varit svårt på grund av korta projektanställningar och specifika krav.

Vidare nämns att kort insatstid och otillräcklig finansiering har försvårat genomförandet av planerade aktiviteter och hindrat skapandet av långsiktiga effekter.

Flera kommuner lyfter svårigheter att nå och engagera målgruppen på grund av tillitsbrist och att många döljer sin identitet. Att nå ut till yngre romer har varit särskilt utmanande, ofta på grund av att föräldrar först behöver känna förtroende för verksamheten. Svårigheter att förutse och förstå målgruppens specifika behov innan start har resulterat i nödvändiga justeringar under insatsperioden.

Arbetet för att främja romers rättigheter och möjligheter konkurrerar ofta med andra prioriteringar inom kommunen. Detta påverkar resurstilldelning och möjligheter att arbeta systematiskt. Flera upplever att det är svårt att få genomslag för frågor om romsk inkludering. Att etablera fungerande samarbeten mellan olika förvaltningar och externa aktörer kan vara tidskrävande, särskilt när kunskapen om romska frågor är låg.

Den övergripande samhällsutvecklingen med ökande polarisering och ekonomiska utmaningar påverkar särskilt utsatta grupper som romer negativt.

Dessa utmaningar understryker behovet av långsiktiga strategier, ökad kunskap och resurser för att effektivt främja romsk inkludering i samhället.

Insatsernas möjligheter att leva vidare

Kommunernas arbete med romsk inkludering har lagt en viktig grund för fortsatt utveckling, men långsiktig framgång beror på möjligheten att säkra finansiering, integrera insatser i ordinarie verksamheter och upprätthålla politiskt och organisatoriskt stöd.

Flera kommuner uttrycker en ambition att fortsätta arbetet genom att antingen söka ytterligare finansiering eller implementera delar av insatserna i ordinarie verksamhet. Dessa kommuner ser värde i de etablerade strukturerna och planerar att arbeta vidare med romsk inkludering som en del av sitt långsiktiga arbete. Exempelvis arbetar Språkcentrum Mölndal vidare med romsk inkludering som en del av sitt redan systematiska arbete och i Stockholm har romska ljudvandringar integrerats i museets basutbud och pedagogiska plattformar.

Vissa kommuner signalerar att insatser i dess nuvarande form inte kommer att fortsätta, men föreslår mer hållbara lösningar, som att integrera medarbetare med romsk bakgrund i ordinarie kommunala verksamheter. Flera kommuner uppger att de medel som statsbidrag och tidigare medel som fördelats till kommuner som varit pilotkommuner respektive utvecklingskommuner varit avgörande för de extra insatser kommunen gör för att arbeta med romsk inkludering.

Källförteckning

Arbetsmarknadsdepartementet. *Handlingsplan för hbtqi-personers lika rättigheter och möjligheter*. (2022). [Handlingsplan för hbtqi-personers lika rättigheter och möjligheter - Regeringen.se](https://www.regeringen.se/Contentassets/c2591c789c8a4e57b6aa8f82c8ada2ab/slutversion-handlingsplan-mot-rasism-och-hatbrott-tillganlig-241212.pdf) (Hämtad 14 januari 2025).

Arbetsmarknadsdepartementet. *Handlingsplan mot rasism och hatbrott*. Regeringskansliet. (2024). <https://www.regeringen.se/contentassets/c2591c789c8a4e57b6aa8f82c8ada2ab/slutversion-handlingsplan-mot-rasism-och-hatbrott-tillganlig-241212.pdf> (Hämtad 14 januari 2025).

Arbetsmarknadsdepartementet. *Skolelevers attityder kring intolerans ska undersökas*. Regeringskansliet, 2023. <https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2023/06/skolelevers-attityder-kring-intolerans-ska-undersokas/> (Hämtad 18 februari 2025).

Arbetsmarknadsdepartementet. *Uppdrag att genomföra riktad dialog och särskilda utbildningsinsatser om diskriminering*. Regeringskansliet, 2023. <https://www.regeringen.se/regeringsuppdrag/2023/12/uppdrag-att-genomfora-riktad-dialog-och-sarskilda-utbildningsinsatser-om-diskriminering/> (Hämtad den 28 februari 2025).

Arbetsmarknadsdepartementet. *Uppdrag till Myndigheten för arbetsmiljökunskap att inhämta och sammanställa kunskap om samband mellan vissa grupper utsatthet och arbetsrelaterad stress, A2022/00992*. [Uppdrag att inhämta och sammanställa kunskap om samband mellan vissa grupper utsatthet och arbetsrelaterad stress - Regeringen.se](https://www.regeringen.se/Contentassets/c2591c789c8a4e57b6aa8f82c8ada2ab/uppdrag-att-inhamta-och-sammanstalla-kunskap-om-samband-mellan-vissa-grupper-utsatthet-och-arbetsrelaterad-stress-2022-00992.pdf) (Hämtad den 28 februari 2025).

Arbetsmarknadsdepartementet. *Uppdrag till Socialstyrelsen att ta fram, utveckla och sprida kunskapsstöd för att förebygga och motverka rasism inom hälso- och sjukvården. A2022/00751*. [Uppdrag att ta fram, utveckla och sprida kunskapsstöd för att förebygga och motverka rasism inom hälso- och sjukvården - Regeringen.se](https://www.regeringen.se/Contentassets/c2591c789c8a4e57b6aa8f82c8ada2ab/uppdrag-att-ta-fram-utveckla-och-sprida-kunskapsstod-for-att-forebygga-och-motverka-rasism-inom-halso-och-sjukvarden-2022-00751.pdf) (Hämtad 14 januari 2025).

Arbetsmarknadsdepartementet. *Åtgärdsprogram mot antiziganism*, (2022). [Åtgärdsprogram mot antiziganism - Regeringen.se](https://www.regeringen.se/Contentassets/c2591c789c8a4e57b6aa8f82c8ada2ab/ategardsprogram-mot-antiziganism-2022.pdf) (Hämtad 5 mars 2025).

Arbetsmarknadsdepartementet, Socialdepartementet. *En nationell strategi för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor*. Utdrag ur Skr. 2016/17:10. [En nationell strategi för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor - Regeringen.se](https://www.regeringen.se/Contentassets/c2591c789c8a4e57b6aa8f82c8ada2ab/en-nationell-strategi-for-att-forebygga-och-bekampa-mans-vald-mot-kvinnor-2016-17-10.pdf). (Hämtad 25 mars 2025).

Betänkande 2023/24:UbU3. *Utökad rätt för elever i gymnasieskolan och anpassade gymnasieskolan att läsa nationella minoritetsspråk*. Utbildningsdepartementet. [Utökad rätt för elever i gymnasieskolan och anpassade gymnasieskolan att läsa nationella minoritetsspråk \(Betänkande 2023/24:UbU3 Utbildningsutskottet\) | Sveriges riksdag](#) (Hämtad 28 februari 2025).

Boverket. *Slutredovisning till av uppdrag till Boverket om romsk inkludering*. Rapport till Länsstyrelsen Stockholm (2021). Dnr 5869/2019.

Brottsförebyggande rådet. *Polisanmälda hatbrott 2022. En sammanställning av de ärenden som hatbrottsmarkerats av polisen*. (2023). [Polisanmälda hatbrott 2022 | Brå - Brottsförebyggande rådet](#) (Hämtad 20 december 2024).

Brottsförebyggande rådet. *Remissyttrande över Enklare att överblicka riktade statsbidrag - Statskontoret förslag till en samlad informationsportal* (Statskontoret 2024:9). (2024). https://bra.se/download/18.363d724819367f30f04b63d/1733220019336/2024_Enklare_att_överblicka_riktade_statsbidrag.pdf (Hämtad den 27 februari 2025).

Diskrimineringsombudsmannen. *Förekomst av diskriminering 2024*. (2024). <https://www.do.se/download/18.41f45cb619387118a1815b/1734357601335/rapport-forekomst-av-diskriminering-2024.pdf> (Hämtad 20 december 2024).

Diskrimineringsombudsmannen. *Slutredovisning av regeringsuppdraget (A2023/00855) om att genomföra riktad dialog och särskilda utbildningsinsatser om diskriminering*. (2025). [regeringsuppdrag-redovisning-uppdrag-genomfora-riktad-dialog-sarskilda-utbildningsinsatser-diskriminering-DO-2023-3414.docx](#)

Diskrimineringsombudsmannen. *Svar på förfrågan om underlag om anmälningar om diskriminering och DO:s tillsyn 2024*, den 3 februari 2025. Dnr 6229-2024-16

Europarådet. *Evaluation by the Committee of Experts of the Implementation of the Recommendations for Immediate Action*. 2024. <https://rm.coe.int/sweden-eval-iria-8-en/1680aee227> (Hämtad 15 oktober 2024).

Europarådet. *Tredje yttrandet om Sverige, sammanfattning*. Rådgivande kommittén för ramkonventionen för skydd av nationella minoriteter, Sekretariatet för Ramkonvention för skydd av nationella minoriteter, 2011. [Sweden 4th report public](#) (Hämtad 13 mars 2025).

Europarådet. *Fjärde yttrandet om Sverige, sammanfattning*. Rådgivande

kommittén för ramkonventionen för skydd av nationella minoriteter, Sekretariatet för Ramkonvention för skydd av nationella minoriteter, 2017. <https://rm.coe.int/fourth-opinion-on-sweden-adopted-on-22-june-2017/168075fbab> (Hämtad 13 mars 2025).

Europarådet. Femte yttrandet om Sverige, sammanfattning. Rådgivande kommittén för ramkonventionen för skydd av nationella minoriteter, Sekretariatet för Ramkonvention för skydd av nationella minoriteter, 2023. <https://rm.coe.int/5th-op-sweden-summary-se/1680ae8d5e> (Hämtad 27 februari 2025).

Europarådet. Report from the commission to the European parliament, the council, the european economic and social committee and the committee of the regions (2024). [45a7ad5c-4fc3-4881-a681-407e47d70d7b_en](https://rm.coe.int/45a7ad5c-4fc3-4881-a681-407e47d70d7b_en) (Hämtad 13 mars 2025).

Finansdepartementet. Regleringsbrev för budgetåret 2025 avseende länsstyrelserna. Regeringsbeslut Fi2020/00591 m.fl. [25187_rb.pdf](https://www.regeringen.se/asset-beslut/25187_rb.pdf) (Hämtad 10 mars 2025).

Folkbildningsrådet. Insatser för stärkande av nationella minoritetsspråk 2023, redovisning av anslag 7:1 anslagspost 18. (2024) [Insatser för stärkande av nationella minoritetsspråk 2023](https://www.folkbildningsradet.se/insatser-for-starkande-av-nationella-minoritetssprak-2023) (Hämtad 10 mars 2025).

Folkbildningsrådet. Insatser för stärkande av nationella minoritetsspråk 2024. Rapport till Länsstyrelsen Stockholm. (2025).

Folkhälsomyndigheten. Folkhälsomyndighetens återrapportering av regeringsuppdrag. (2024). Ärendenummer 03622–2021.

Forum för levande historia. Redovisning av uppdrag att kartlägga kunskapen om antiziganism i grundskolan och gymnasiet. (2024) <https://www.levandehistoria.se/wp-content/uploads/2024/04/Slutredovisning-Ku2022-00923.pdf> (Hämtad 15 oktober 2025).

FRA. Romer och resande i sex länder. (2022). [fra-2021-roma-and-travellers-survey-country-sheet_sv.pdf](https://www.fra.se/romer-och-resande-i-sex-lander) (Hämtad 9 december 2024).

Institutet för språk och folkminnen. Att följa språken - förslag till indikatorer för finska, jiddisch, meänkieli och romani chib. Slutredovisning Ku2021/02483. (2025). [Att följa språken över tid - Förslag till indikatorer för finska, jiddisch, meänkieli och romska](https://www.institutetfor-sprak-och-folkminnen.se/att-folja-sprak-och-folkminnen) (Hämtad 20 mars 2025).

Institutet för språk och folkminnen, Budgetunderlag 2026–2028. [Budgetunderlag 2026–2028 Institutet för språk och folkminnen](https://www.institutetfor-sprak-och-folkminnen.se/budgetunderlag-2026-2028) (Hämtad 20 mars 2025).

Institutet för språk och folkminnen *Romska språket*. (2024). [Romska språket | Institutet för språk och folkminnen](#) (Hämtad 19 mars 2025).

Institutet för språk och folkminnen. *Åtgärder för nationella minoriteter 2024. Redovisning av anslag 7:1 anslagsposter 6 och 16*. (2025).

Justitiedepartementet. *Uppdrag till Brottsoffermyndigheten att ta fram ett informations- och utbildningsmaterial om vikten av att vittna*.

Ju2024/01073. (2024). [Uppdrag att ta fram ett informations- och utbildningsmaterial om vikten av att vittna - Regeringen.se](#) (Hämtad 28 februari 2025).

Kulturdepartementet. *En samordnad och långsiktig strategi för romsk inkludering 2012–2032*, Skr.2011/12:56. (2012). [En samordnad och långsiktig strategi för romsk inkludering 2012-2032 - Regeringen.se](#) (Hämtad 21 oktober 2024).

Kulturdepartementet. *Handlingsprogram för bevarande och främjande av de nationella minoritetsspråken*. Regeringskansliet. (2022).

[handlingsprogram-for-bevarande-och-framjande-av-de-nationella-minoritetsspraken.pdf](#) (Hämtad 21 oktober 2024).

Kulturdepartementet. *Lagrådsremiss: En stärkt minoritetspolitik*. (2018).

<https://www.regeringen.se/contentassets/2d88864f7b3d46ff8db58fb713784553/en-starkt-minoritetspolitik.pdf> (Hämtad 9 augusti 2024).

Kulturdepartementet. *Uppdrag till Boverket om romsk inkludering*.

Ku2016/01141/DISK. [Uppdrag till Boverket att fortsätta med en insats för att motverka diskriminering av romer på bostadsmarknaden](#). (Hämtad 28 januari 2025).

Kulturdepartementet. *Uppdrag till Forum för levande historia att ta fram ett kunskapshöjande material om den nationella minoriteten romer och antiziganism*. (2024).

[uppdrag-till-forum-for-levande-historia-att-genomfora-kunskapshojande-insatser-om-historiska-skeenden-som-paverkat-de-nationella-minoriteter-na-i-sverige.pdf](#) (Hämtad 20 februari 2025).

Kulturdepartementet. *Uppdrag till Institutet för språk och folkminnen att ansvara för språkcentrum för finska, jiddisch, meänkieli och romani chib*,

Ku2021/02483. [Uppdrag att ansvara för språkcentrum för finska, jiddisch, meänkieli och romani chib - Regeringen.se](#) (Hämtad 21 oktober 2024).

Kulturdepartementet. *Uppdrag till Länsstyrelsen i Stockholms län att samordna, följa upp och genomföra insatser inom ramen för strategin för romsk inkludering*, Ku2019/02101/CSM. [Uppdrag till Länsstyrelsen i Stockholms län att samordna, följa upp och genomföra insatser inom ramen för strategin för romsk inkludering - Regeringen.se](#) (Hämtad 28

februari 2025).

Kulturdepartementet. Uppdrag till Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor att genomföra insatser som ska bidra till att förebygga och motverka antiziganism. Ku2022/01123. [23075_rb.pdf](#) (Hämtad 28 februari 2025).

Kulturdepartementet. Uppdrag till socialstyrelsen att ta fram och sprida kunskapsstöd och genomföra kompetenshöjande insatser om de nationella minoriteternas rättigheter och de nationella minoritetsspråken. Regeringsbeslut (Ku2019/01043, Ku2022/00585). (2022).
<https://www.regeringen.se/contentassets/0e1875900fe94f79912d5a22bde70c5a/uppdrag-till-socialstyrelsen-att-ta-fram-och-sprida-kunskapsstod-och-genomfora-kompetenshojande-insatser-om-de-nationella-minoriteterernas-rattigheter-och-de-nationella-minoritetssprak> (Hämtad 28 februari 2025).

Kulturdepartementet. Uppdrag till Socialstyrelsen och Skolverket att ta fram och tillgängliggöra en utbildning för brobyggare med romsk språk- och kulturkompetens. Ku2022/00786. [Uppdrag att ta fram och tillgängliggöra en utbildning för brobyggare med romsk språk- och kulturkompetens - Regeringen.se](#)

Kulturdepartementet. Uppdrag till Statens kulturråd att främja de nationella minoritetsspråken, Ku2022/0058. [Uppdrag till Statens kulturråd att främja de nationella minoritetsspråken - Regeringen.se](#) (Hämtad 2025-03-05).

Kulturdepartementet. Uppdrag till Statens kulturråd om kultursamverkansmodellen. Regeringsbeslut Ku2025/00053. (2025).
[Uppdrag till Statens kulturråd om kultursamverkansmodellen](#) (Hämtad 4 mars 2025).

Kungliga biblioteket. Från etablering till förvaltning och utveckling av resursbiblioteken. Slutredovisning av uppdrag till Kungl. biblioteket om nationella minoriteternas bibliotek Ku2020/02691. (2024).

Länsstyrelsen Stockholm. Remiss om betänkandet - Ansvar och oberoende - public service i oroliga tider (SOU 2024:34) av 2023 års parlamentariska public service-kommitté. (2024).
<https://www.regeringen.se/contentassets/1ea637356799430dbc3c8a44b10ed531/lansstyrelsen-i-stockholms-lan.pdf> (Hämtad 27 februari 2025).

Länsstyrelsen Stockholm. Romsk inkludering. Årsrapport 2023. (2024).
[Romsk inkludering årsrapport 2023.pdf](#) (Hämtad 21 oktober 2024).

Länsstyrelsen Stockholm. Remiss om enklare att överblicka riktade statsbidrag - Statskontorets förslag till en samlad informationsportal (Statskontoret 2024:9). (2024).

<https://www.regeringen.se/contentassets/62f05c8c8b1d4c029957e06c2821f503/lansstyrelsen-stockholm.pdf> (Hämtad 27 februari 2025).

Länsstyrelsen Stockholm. *Stolt men ofta otrygg, En undersökning om unga romers upplevelser av trygghet och tillgång till sina rättigheter.* (2021). [Stolt men ofta otrygg - En undersökning om unga romers upplevelser av trygghet och tillgång till sina rättigheter](#) (Hämtad 24 oktober 2024).

Länsstyrelsen Stockholm, Sametinget. *Nationella minoriteter och minoritetsspråk, Minoritetspolitikens utveckling år 2024.* (2025).

Mulinari, Paula; Ali, Ajin; Lindkvist, Sandy; Halilovic, Mujo. *Lycklig är den som har en öppen väg framför sig.* Malmö Stad och Malmö universitet. *Nationella minoriteter och minoritetsspråk i Skolverkets verksamhet.* (2024).

<https://malmo.se/download/18.3fd902421905da4789f90/1719571956203/Lycklig%20%C3%A4r%20den%20som%20har%20en%20%C3%B6ppen%20v%C3%A4g%20framf%C3%B6r%20sig.pdf> (Hämtad 9 augusti 2024)

Myndigheten för arbetsmiljökunskap. *Arbetsrelaterad stress och ohälsa – om samband mellan utsatthet och etnisk tillhörighet, hudfärg och religion.* (2024). [Slutrapport – Samband mellan vissa gruppers utsatthet och arbetsrelaterad stress – Myndigheten för arbetsmiljökunskap](#) (Hämtad 20 februari 2025).

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor. *Att genomföra insatser som ska bidra till att förbygga och motverka antiziganism Slutredovisning av regeringsuppdrag (KU2022/01123).* (2025).

https://www.mucf.se/sites/default/files/2025/03/mucf_slutredovisning-av-antiziganism_tillganglighetsanpassad_2.0-97.pdf (Hämtad 5 mars 2025).

Proposition 2008/09:158. *Från erkännande till egenmakt : regeringens strategi för de nationella minoriteterna.* Integrations- och jämställdhetsdepartementet. [Från erkännande till egenmakt Prop 2008/09:158](#)

Proposition 2017/18:199 *En stärkt minoritetspolitik.* Kulturdepartementet. (2018).

<https://www.regeringen.se/contentassets/0bd30dc1baee4470b317ae7db82a56f7/en-starkt-minoritetspolitik-prop.-201718199.pdf>

Ramboll. *Fördjupning av minoritetspolitikens delområde språk och kulturell identitet.* (2024).

SFS 2009:1299 *Förordning om nationella minoriteter och minoritetsspråk.* [Förordning \(2009:1299\) om nationella minoriteter och minoritetsspråk | Sveriges riksdag](#)

SFS 2009:724 *Lag om nationella minoriteter och minoritetsspråk. [Lag \(2009:724\) om nationella minoriteter och minoritetsspråk | Sveriges riksdag](#)*

SFS 2010:21 *Förordning om statsbidrag för insatser till stöd för de nationella minoritetsspråken. [Förordning \(2010:21\) om statsbidrag för insatser till stöd för de nationella minoritetsspråken | Sveriges riksdag](#)*

SFS 2010:800 *Skollag, 6 kap. paragraf 3. [Skollag \(2010:800\) | Sveriges riksdag](#)*

SFS 2011:185 *Skolförordning, 5 kap, paragraf 10. [Skolförordning \(2011:185\) | Sveriges riksdag](#)*

SFS 2012:515 *Förordning med instruktion för Statens kulturråd. [Förordning \(2012:515\) med instruktion för Statens kulturråd | Sveriges riksdag](#)*

SFS 2015:1047 *Förordning med instruktion för Statens skolverk. [Förordning \(2015:1047\) med instruktion för Statens skolverk | Sveriges riksdag](#)*

SFS 2018:1197 *om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter. [Lag \(2018:1197\) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter | Sveriges riksdag](#)*

SFS 2022:259 *Förordning om statsbidrag till kommuner för att främja romsk inkludering. [Förordning \(2022:259\) om statsbidrag till kommuner för att främja romsk inkludering | Sveriges riksdag](#)*

Socialdepartementet. *Uppdrag till Folkhälsomyndigheten att genomföra insatser för att stärka och utveckla kunskapen om hälsosituationen bland de nationella minoriteterna och urfolket samerna. S2021/06169 (delvis). [uppdrag-att-genomfora-insatser-for-att-starka-och-utveckla-kunskapen-om-halsosituationen-bland-de-nationella-minoriteterna-och-urfolket-samerna.pdf](#) (Hämtad 21 februari 2025).*

Socialstyrelsen. *Förebygga och motverka förekomsten av rasism inom vård och omsorg. Slutredovisning av regeringsuppdrag A2022/00751 & A2023/01751 Kunskapshöjande insatser för att motverka rasism inom hälso- och sjukvården. Delredovisning av regeringsuppdrag A2024/01131 Kunskapshöjande insatser för att motverka rasism inom hälso- och sjukvården, tandvården och socialtjänsten. (2025). [Socialstyrelsen-Slutrapport och delrapport av regeringsuppdragen förebygga och motverka rasism inom vård och omsorg.pdf](#) (Hämtad 15 mars 2025).*

Socialstyrelsen. *Kompetenshöjande insatser om de nationella minoriteternas rättigheter Slutredovisning. (2025).*

Socialstyrelsen. *Situationen för nationella minoriteter inom den kommunala äldreomsorgen.* (2023). [Situationen för nationella minoriteter inom den kommunala äldreomsorgen](#) (Hämtad 9 augusti 2024).

Socialstyrelsen. *Socialstyrelsens insatser utifrån minoritetspolitikens mål 2024.* (2024). [Redovisning Socialstyrelsens insatser utifrån minoritetspolitikens mål 2024.pdf](#) (Hämtad 28 november 2024).

SOU 2017:91. *Nationella minoritetsspråk i skolan - förbättrade förutsättningar till undervisning och revitalisering.*
Utbildningsdepartementet. [Nationella minoritetsspråk i skolan - förbättrade förutsättningar till undervisning och revitalisering](#) (Hämtad 9 augusti 2024).

SOU 2019:18 *För flerspråkighet, kunskapsutveckling och inkludering, modersmålsundervisning och studiehandledning på modersmål.*
Utbildningsdepartementet.
<https://www.regeringen.se/contentassets/77ca2476a2b9481098a6f2ec89e94f4a/for-flersprakighet-kunskapsutveckling-och-inkludering--modersmalsundervisning-och-studiehandledning-pa-modersmal-sou-201918/> (Hämtad 15 oktober 2024).

SOU 2020:27. *Högre växel i minoritetspolitiken - Stärkt samordning och uppföljning.* Kulturdepartementet.
<https://www.regeringen.se/contentassets/49e7ad50cf1344a396eb1a2af8e45fe6/hogre-vaxel-i-minoritetspolitiken---starkt-samordning-och-uppfoljning-sou-202027.pdf> (Hämtad 15 oktober 2024).

SOU 2023:58. *Betänkande av Kultursamhället- utvecklade samverkan mellan stat, region och kommun.* [Kultursamhället - Regeringen.se](#) (Hämtad 15 oktober 2024).

Statens kulturråd. *Budgetunderlag 2026–2028.* (2025). [Budgetunderlag 2026–2028](#) (Hämtad 10 mars 2025).

Statens kulturråd. *Litteratur och läsfrämjande åtgärder för de nationella minoritetsspråken 2022–2024. Slutredovisning av regeringsuppdrag.* (2025).
<https://www.kulturradet.se/globalassets/start/publikationer/2025/litteratur-och-lasframjande-atgarder-for-de-nationella-minoritetspraken-2022-2024.pdf> (Hämtad 13 februari 2025)

Statens skolinspektion. *Rätten till modersmålsundervisning i nationella minoritetsspråk.* (2019).
https://www.skolinspektionen.se/globalassets/02-beslut-rapporter-stat/granskningsrapporter/ovriga-publikationer/2020/fordjupat-tema---minoritetssprak/ratten-till-modersmalsundervisning-i-nationella-minoritetssprak-i-ak.7-9_slutversion.pdf (Hämtad 9 augusti 2024)

2024).

Statens Skolverk. *Antal elever berättigade till samt som deltog i modersmålsundervisning i romani chib läsåret 2023/24, bearbetning per kommun.* Dnr 6932-2024-3.

Statens skolverk. *Nationella minoriteter och minoritetsspråk i Skolverkets verksamhet 2024.* (2025). Dnr 2025:378.

Statens skolverk. *Nationella minoritetsspråk läsåret 2021/21.* (2022).

Statens skolverk. *Nationella minoritetsspråk läsåret 2023/24. Finska, jiddisch, meänkieli, romani chib och samiska.* (2024). [Nationella minoritetsspråk läsåret 2023/24 - Skolverket](#) (hämtad 15 augusti 2024).

Statens skolverk. u.d. *Utbildningsguiden. Din rätt att läsa modersmål i grundskolan.* [Din rätt att läsa modersmål i grundskolan - Utbildningsguiden](#) (Hämtad 28 februari 2025).

Statens skolverk. *Uppdrag att ansvara för nationell samordning av undervisningen i nationella minoritetsspråk. Delredovisning.* Stockholm, 2025. <https://www.skolverket.se/getFile?file=13209> (Hämtad 6 mars 2025).

Statskontoret. 2024:9. *Enklare att överblicka riktade statsbidrag. Statskontorets förslag till en samlad informationsportal.* https://www.regeringen.se/contentassets/16cfd74b0d846fda904af78ce5f5212/enklare-att-overblicka-riktade-statsbidrag--statskontorets-forslag-till-en-samlad-informationsportal-2024_9.pdf (Hämtad 27 februari 2025).

Statskontoret. 2023:12. *Ett samlat grepp. Analys av den nationella planen mot rasism, liknande former av fientlighet och hatbrott.* https://www.statskontoret.se/siteassets/rapporter-pdf/2023/2023_12---utskriftsversion.pdf (Hämtad 9 augusti 2025).

Statskontoret. 2022. *Regeringens styrning i tvärsektoriella frågor - en studie om erfarenheter och utvecklingsmöjligheter.* <https://www.statskontoret.se/siteassets/rapporter-pdf/2022/oos-44---utskriftsversion.pdf> (Hämtad 3 mars 2025).

Sveriges radio. *Public service-redovisning 2024.* Stockholm, 2025. <https://www.sverigesradio.se/diverse/appdata/isidor/files/3113/7b579da6-eld9-49c5-b07e-b773efff47b7.pdf> (Hämtad 5 mars 2025).

Sveriges television. *Public service-redovisning 2024.* Stockholm 2025. [Public service-redovisning 2024.pdf](#) (Hämtad 5 mars).

SÖ 2000:2. *Ramkonvention om skydd för nationella minoriteter.* [regeringen.se/contentassets/02b946ed1ee747a1a7bf4874fd8d3633/ramk](https://www.regeringen.se/contentassets/02b946ed1ee747a1a7bf4874fd8d3633/ramk)

[onvention-om-skydd-for-nationella-minoriteter/](#) (Hämtad 15 februari 2025).

SÖ 2000:3 *Europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk*.
<https://www.regeringen.se/contentassets/c81a7afe0f944c9c940f363b9009c51c/expertkommittens-yttrande.pdf> (Hämtad 27 februari 2025).

Universitets- och högskolerådet. *Högskolestudier ur ett nationellt minoritetsperspektiv*. (2023).
https://www.uhr.se/globalassets/_uhr.se/publikationer/2023/rapport4---hogskolestudier-ur-ett-nationellt-minoritetsperspektiv_ny.pdf
(Hämtad 20 november 2024).

Universitets- och Högskolerådet. *Utbildningar i de nationella minoritetsspråken och -kulturerna 2024*. (2024). [utbildningar-i-de-nationella-minoritetspraken-och--kulturerna-2024.pdf](#) (Hämtad 5 mars 2025).

Utbildningsradion. *Public service-redovisning 2024*. [PSR-2024-uppslag.pdf](#) (Hämtad 5 mars 2025).

Bilaga 1. Metod och genomförande

Rapporten bygger på kunskapsunderlag såsom rapporter, intervjuer, statistik, forskning och erfarenhetsbeskrivningar från Länsstyrelsens verksamhet och från andra myndigheter och aktörer, kommuner och regioner, det romska civilsamhället och enskilda språkbärare och kulturutövare.

Uppföljningssystem

Som resultat på ett tidigare regeringsuppdrag presenterade Länsstyrelsen 2021 ett förslag till uppföljningssystem.¹²⁴ Förslaget byggde på att statliga myndigheter som ansvarar för olika verksamhetsområden inom strategin skulle få ett utpekat ansvar att bidra med underlag till uppföljningen med ett visst intervall. Länsstyrelsen fick i slutet av år 2023 besked från Regeringskansliet om att det framtagna uppföljnings-systemet inte kommer vara möjligt att genomföra fullt ut. Arbetsförmedlingen fick i uppdrag att ta fram indikatorer för att följa arbetet med romsk inkludering, men andra ansvariga myndigheter har inte givits den typ av uppdrag Länsstyrelsen föreslog. Detta innebär att det finns begränsade möjligheter att systematiskt samla in underlag från ansvariga myndigheter.

Länsstyrelsen följer likt de senaste årsrapporterna, det föreslagna uppföljningssystemet avseende att de olika verksamhetsområdena i strategin följs upp med ett visst intervall. Med den utgångspunkten har årets rapport sitt fokus på kultur och språk. Inom ramen för Länsstyrelsens och Sametingets uppföljning av minoritetspolitiken finns framtagna indikatorer för delområdet språk och kulturell identitet, vilka delvis används i denna rapport.

Myndigheter och andra aktörer

Rapporten bygger på en rad underlag som inhämtats från olika myndigheter och från public service-bolagen¹²⁵. Underlagen anknyter till de verksamhetsområdena som beskrivs i strategin. En del av underlagen

¹²⁴ Kulturdepartementet. *Uppdrag till Länsstyrelsen i Stockholms län att samordna, följa upp och genomföra insatser inom ramen för strategin för romsk inkludering*, Ku2019/02101/CSM.

¹²⁵ Myndigheter vi inhämtat underlag från utöver de som redogörs för i punktlistan är Arbetsförmedlingen, Boverket och Folkhälsomyndigheten.

publicerar myndigheterna sedan tidigare utifrån sina respektive uppdrag inom området. Annat har tagits fram på förfrågan.

Som nämnts ovan berör uppföljningen i denna rapport huvudsakligen utvecklingen inom verksamhetsområdet kultur och språk. Erfarenheter och konsekvenserna av antiziganism och diskriminering påverkar den romska minoriteten i alla aspekter i livet. Därför redogör Länsstyrelsen även för uppdrag och insatser mot antiziganism och diskriminering av romer i denna årsrapport.

Myndigheter som har eller har haft uppdrag som berör arbetet med romsk inkludering och särskilt kultur och språk under 2024 är:

- Folkbildningsrådet
- Institutet för språk och folkminnen
- Kungliga biblioteket
- Socialstyrelsen
- Statens kulturråd
- Statens skolverk
- Södertörns högskola
- Universitet- och högskolerådet

Vi redovisar sändningstimmar på romani chib från public service-bolagen. Vi redogör även för statistik från Diskrimineringsombudsmannen och Brottsförebyggande rådet om diskriminering, antiziganism och hatbrott mot romer. Vi inkluderar även MUCF:s uppdrag om att motverka antiziganism i vårt underlag.

Enkät till kommuner och regioner

Länsstyrelsen Stockholm och Sametinget skickade i oktober 2024 ut en webbaserad enkät till landets samtliga kommuner och regioner. Svarstiden var drygt fyra veckor och vi skickade ut två påminnelser under svarstiden till de som ännu inte besvarat enkäten. Enkäten skickades till kommuners och regioners registrator per e-post. Till de kommuner och regioner som ingår i förvaltningsområde skickade vi även e-post till samordnare för det minoritetspolitiska arbetet, för att informera om enkäten.

I tabellen nedan redovisar vi antal svar för 2024 års enkät samt svarsfrekvens jämfört med 2021 och 2022 års enkäter. Den totala svarsfrekvensen var något lägre 2024, men ökade bland regionerna jämfört med 2022. Svarsfrekvensen var också bättre för kommuner och regioner i förvaltningsområde.

Tabell 4. Antal svar och svarsfrekvens, Länsstyrelsen Stockholms och Sametingets enkät 2024, samt svarsfrekvens 2022, 2021

	Totalt	Antal svar 2024	Svarsfrekvens 2024	Svarsfrekvens 2022	Svarsfrekvens 2021
Kommuner och regioner	311	193	62 %	67 %	63 %
Kommuner	290	174	60 %	66 %	61 %
Varav kommuner i förvaltningsområde	84	83	99 %	95 %	89 %
Regioner	21	19	90 %	81 %	95 %
Varav regioner i förvaltningsområde	15	15	100 %	87 %	93 %

Enkäten innehöll frågor om kommuner och regioners arbete med nationella minoriteters rättigheter, både övergripande och inom minoritetspolitikens tre delområden. Enkäten inkluderade även frågor om arbetet med strategin för romsk inkludering, vilka redovisas i denna årsrapport, se bilaga 4.

Intervjuer

Inför denna årsrapport har Länsstyrelsen genomfört intervjuer med elever som har rätt till undervisning i romani chib, deras vårdnadshavare, modersmåls lärare och chefer för språkcentrum i tre kommuner. Det huvudsakliga syftet med intervjuerna har varit att fördjupa kunskapen och förståelsen kring varför allt färre elever läser romani chib som modersmål.

Länsstyrelsen har utgått från Skolverkets statistik vid urvalet av kommuner. I urvalet ingår en kommun där många elever är berättigade till modersmålsundervisning men där ingen, enligt statistiken, deltar. Två ytterligare kommuner valdes ut, en storstadskommun och en medelstor kommun där mellan 30–50 elever deltar i modersmålsundervisning. Valet att intervjua chefer för språkcentrum grundades i bedömningen att de står nära verksamheten och därmed kunde bidra med värdefulla reflektioner kring behov kopplade till undervisning i romani chib.

Tabell 5. Antal intervjuade utifrån målgrupp

	Totalt antal	Elever	Vårdnadshavare	Modersmåslärare	Chefer från språkcentrum
Storstadskommun	13	6	4	2	1
Varav elever som inte deltar i modersmålsundervisning		4			
Varav vårdnadshavare till elever som inte deltar i modersmålsundervisning			3		
Medelstora kommuner	25	11	9	3	2
Varav elever som inte deltar i modersmålsundervisning		6			
Varav vårdnadshavare till elever som inte deltar i modersmålsundervisning			6		
Totalt antal respondenter	38	17	13	5	4

Länsstyrelsen skickade ut ett informationsbrev till kommunernas språkcentrum som anordnar modersmålsundervisningen samt till organisationer som deltagit på Länsstyrelsens samråd och som varit aktiva i frågan om rätten till modersmålsundervisning. Brevet innehöll information om Länsstyrelsens uppdrag, bakgrund till behovet att genomföra intervjuer och om hur intervjuerna skulle genomföras. Deltagandet var frivilligt och det insamlade materialet har anonymiserats. Frågorna återfinns i intervjuguiden i bilaga 2.

Intervjuerna genomfördes per respondentgrupp. Eleverna intervjuades antingen i grupp eller två och två. Samtliga intervjuer med elever och vårdnadshavare genomfördes fysiskt. Intervjuer med modersmåslärare genomfördes digitalt, med undantag för en intervju. Två chefer för språkcentrum intervjuades digitalt, en tredje lämnade sina svar skriftligen.

Modersmåslärarna undervisade i Arli, Lovari och polsk kelderash. Eleverna tillhörde språkgrupperna Arli, Lovari, svensk och polsk kelderash. Föräldrarna tillhörde språkgrupperna Arli, Lovari, svensk kelderash och finsk romani. I intervjuerna deltog 4 pojkar och 13 flickor samt 5 män och 17 kvinnor. Inga modersmåslärare eller elever intervjuades i finsk romani eller svensk romani eftersom det inte förekom någon undervisning i dessa varieteter. En vårdnadshavare som

talat finsk romani intervjuades.

Fördjupande studie om möjligheten att utöva kultur

Länsstyrelsen Stockholm och Sametinget har, som en del av uppföljningen av minoritetspolitikens utveckling, genomfört en kvalitativ studie utifrån de nationella minoriteternas perspektiv. Temat för studien var nationella minoriteters möjlighet att ta del av och utöva kultur.

Studien genomfördes under hösten 2024, av en extern konsult, Ramboll. De resultat som rör romer sammanfattas i avsnittet om kultur och språk.

Statsbidrag

Rapporten bygger även på erfarenheter baserade på ansökningar och redovisningar inom ramen för statsbidraget till kommuner för att främja romsk inkludering. Under 2024 fördelade Länsstyrelsen 8 miljoner kronor till 14 kommuner varav två kommuner beviljades två separata bidrag för insatser inom olika förvaltningar. I redovisningen av genomförda insatser omfattas de 16 redovisningar som inkom till Länsstyrelsen till och med den 31 december 2024. Detta omfattar statsbidrag som Länsstyrelsen beviljat för insatser som genomfördes under 2023 och till viss del 2024. Redovisningarna omfattar elva kommuner varav två haft statsbidrag inom olika förvaltningar.

Referensgrupp

En viktig del av Länsstyrelsen Stockholms arbete är att dela erfarenheter med berörda och att insatser och förslag är förankrade. Det förutsätter ett systematiskt arbete för inhämtning av synpunkter och att beakta dem där det är möjligt. I uppföljningsprocessen för minoritetspolitikens utveckling har en gemensam referensgrupp bildats, bestående av representanter från judiska, romska, sverigefinska och tornedalska organisationer som erhåller statsbidrag enligt förordning (2005:765) om nationella minoriteter och minoritetsspråk. Utöver detta har särskild tid avsatts för arbetet med årsrapporten för romsk inkludering, där de romska företrädarna i referensgruppen har deltagit och bidragit med sina perspektiv.¹²⁶

¹²⁶ Frantzwagner Sällskapet – Sinti Kettanepa, Fusion, Internationella Romska Evangeliska Missionen (IREM), Riksorganisationen Romer i Sverige, Romano Pasos Research centre, Trajosko Drom.

Bilaga 2. Intervjuguide

Frågor till elever som läser/deltar i modersmålsundervisning

Bakgrundsfrågor

- I vilken varietet har du undervisning i romani chib?
- Hur länge har ni haft det? Hur ofta?
- Hur stor grupp är ni?

Romani chib i hemmet

- Pratar ni romani chib hemma? Med vem?
- Vad betyder språket för dig?
- Har du fått höra av någon lärare eller förälder att du har rätt att läsa ditt modersmål? Vad tänker du om det?

Undervisningen

- Kan du berätta om det bästa/roligaste ni har gjort på romani chib undervisningen? Varför var det bra?
- Vad tycker du om undervisningen?
 - o Beskriv varför du tycker undervisningen är bra/mindre bra?
 - o Lär du dig något du känner att du har nytta av?
 - o Vill du gå på modersmål?
- Har du vänner som läser romani i skolan?
- Om du jämför med tex engelska undervisningen – vad skiljer sig?
- Känner du att du har tid för undervisning i romani chib?

Utmaningar och möjligheter med romani chib som modersmål

- Varför minskar antalet elever som läser romani chib, enligt dig?
- Vad behövs enligt dig för att fler elever ska läsa romani chib?
- Tror du att du kommer fortsätta läsa romani (när du går i gymnasiet?)
- Vi lämnar vår rapport till regeringen i mars. Har du något du vill skicka med till beslutsfattare om vad som är viktigt för att bevara och utveckla romani chib?

Frågor till elever som inte läser/deltar i modersmålsundervisning

Romani chib i hemmet

- Vilken varietet pratar du?

Pratar du mycket romanes/romani chib hemma? Med vem?

- Vad betyder språket för dig?

- Har du fått höra av någon lärare eller förälder att du har rätt att läsa ditt modersmål? Vad tänker du om det?

Anledningar till att eleven inte läser modersmål

- Har du någonsin läst/deltagit i romani chib som modersmålsundervisning?
- Skulle du vilja läsa/delta i romani chib som modersmålsundervisning? Varför?
- Har du kompisar eller syskon som läser/deltar?

Utmaningar och möjligheter med romani chib som modersmål

- Vad tror du att man gör på en modersmålsundervisning? (Om inga egna reflektioner, så beskriver vi hur en lektion ser ut)
 - o Tycker du att det låter kul eller tråkigt?
 - o Är det något du känner att du behöver?
- Varför minskar antalet elever som läser romani chib, enligt dig?
- Vad behövs enligt dig för att fler elever ska läsa romani chib?
- Vi lämnar vår rapport till regeringen i mars. Har du något du vill skicka med till beslutsfattare om vad som är viktigt för att bevara och utveckla romani chib?

Frågor till vårdnadshavare till elever som läser/deltar i modersmålsundervisning

Bakgrundsfrågor

- Hur många barn har du som läser romani chib i skolan?
- Vilken årskurs går ditt/dina barn i?
- Vilken varietet talar ni?
- Om du har flera barn som deltar i undervisning, ser du skillnader i undervisning och språkutvecklingen?

Informationsspridning

- Har du kännedom om den särskilda rättigheten till modersmål för nationella minoriteter?
- Har du något samarbete med modersmålläraren kring barnets språkutveckling? (tex. får ditt barn med sig material som ni kan arbeta tillsammans med hemma?)
- Har du tidigare blivit nekad modersmålsundervisning till ditt barn? Om ja, på vilka grunder?

Reflektioner kring modersmålsundervisning

- Upplever du att ditt barns språkkunskaper utvecklas i samband med modersmålsundervisningen?
- Varför minskar antalet elever som läser romani chib, enligt dig?
- Vad behövs enligt dig för att fler elever ska läsa romani chib?

Språköverföring i hemmet

- På vilket sätt är språket viktigt för dig?
- Är det viktigt att ditt barn kan romani chib? Varför, varför inte?
- Känner du att du har möjlighet att föra vidare ditt språk till ditt barn?
- Vad skulle du behöva för att förbättra dina möjligheter att föra vidare ditt språk?

Frågor till vårdnadshavare till elever som inte läser/deltar i modersmålsundervisning

Bakgrundsfrågor

- Hur många barn har du som läser romani chib i skolan?
- Vilken årskurs går ditt/dina barn i?
- Vilken varietet talar ni?

Anledningar till att eleven inte läser modersmål

- Varför läser ditt barn inte romani chib som modersmål i skolan?

Informationsspridning

- Har du kännedom om den särskilda rättigheten till modersmål för nationella minoriteter?
- Har du blivit nekad modersmålsundervisning till ditt barn? Om ja, på vilka grunder?

Språköverföring i hemmet

- På vilket sätt är språket viktigt för dig?
- Är det viktigt att ditt barn kan romani chib? Varför, varför inte?
- Känner du att du har möjlighet att föra vidare ditt språk till ditt barn?
- Vad skulle du behöva för att förbättra dina möjligheter att föra vidare ditt språk?

Utmaningar och möjligheter med romani chib som modersmål

- Varför minskar antalet elever som läser romani chib, enligt dig?
- Vad behövs enligt dig för att fler elever ska läsa romani chib?

- Vad behövs för att ditt/dina barn ska läsa romani chib i skolan?

Intervju med ansvarig för språkcentrum

Bakgrundsfrågor

- Hur länge har ni haft undervisning i modersmål i romani chib?
- Hur många elever läser modersmålsundervisning i romani chib och inom vilken eller vilka varieteter?
- Hur många minuter per vecka erbjuder ni romani chib?

Undervisningen

- Informerar ni elever och föräldrar om rätten till undervisning i romani chib? Beskriv hur.
- Enligt lagen är det reglerat att nationella minoriteter har särskild rätt till modersmålsundervisning. Det framgår också att man ska informera om på vilket sätt den kan erbjudas? Hur görs detta i er kommun? (ex finns i Skolverkets blankett). Känner ni till att Skolverket har utformat en blankett?
- Hur många ansökningar kommer in och hur många nekas? Vilka är de vanligaste anledningarna till att man inte kan tillgodose efterfrågan och möta den enskildes rättighet?
- Kan du beskriva hur undervisningen är schemalagd?
- Hur följs arbetet upp? Får eleverna fylla i elevenkäter?
- Hur arbetar ni med att identifiera lämpliga lärare och har ni något särskilt stöd för att bedöma lämplighet? Exempelvis språknivå?
- Har ni övervägt fjärrundervisning eller inte för att möjliggöra för fler elever att delta?

Utmaningar och möjligheter med romani chib som modersmål

- Minskar eller ökar antalet elever som läser romani chib i er kommun? Varför tror du det är så?
- Varför minskar antalet elever som läser romani chib, enligt dig?
- Vad behövs enligt dig för att fler elever ska läsa romani chib?
- Hur ser ni på att man inte kan tillgodogöra sig betyget i modersmål som ett 17:e betyg i meritvärdet vid ansökan till gymnasieskolan? Vad krävs enligt dig för att man ska kunna integrera modersmålsundervisningen i ordinarie skoldag?
- Varför minskar antalet modersmållärare i romani chib, enligt dig.
- Hur rekryteras lärare? Hur ser era annonser ut? Hur går ni tillväga när någon efterfrågar romani chib på en viss dialekt?
- Hur ser kontakten ut med rektorer/huvudmän? Hur fungerar samarbetet och kunskapsöverföring mellan språkcentrum/modersmållärare och rektor/lärare? (särskilt viktigt om det finns elever med särskilda behov).

Bilaga 3. Statsbidrag till kommuner för att främja romsk inkludering, beviljade insatser

I denna bilaga sammanställer vi de insatser som Länsstyrelsens beviljat statsbidrag för under 2024. Samtliga är pågående insatser och har därför inte redovisats ännu.

Bollnäs, insatsperiod 240901–241231

Insatsen består av två delar. En del av insatsen syftar till att sprida kunskap om romers rättigheter, deras kultur och historia inom skolorna i Bollnäs. Kunskapen ska bidra till att minska fördomar bland den yngre generationen. Den andra delen av insatsen syftar till att hitta representanter som kan bilda en samrådsgrupp då detta saknas i kommunen. Detta ska bland annat göras via marknadsföring och annonsering.

Borås, insatsperiod 240901–260831

Insatsen syftar till att stärka romska ungdomars förutsättningar till en trygg identitet, god hälsa och möjligheter till fortsatta studier och därigenom främja deras möjligheter till inkludering i samhället. Kommunen avser använda en metod kallad "Studygroup" som bland annat innefattar läsläsning, studiebesök och andra motivationshöjande insatser. Insatsen riktar sig även till deltagarnas föräldrar genom att öka förståelsen och vikten av studier.

Eskilstuna, insatsperiod 240819–250428

Insatsen avser en behovsinventering för att ta reda på vilka behov romer i kommunen har inom olika områden. Kommunen planerar även för kunskapshöjande insatser riktade till förtroendevalda och anställda i Eskilstuna kommun för att sprida kunskap om romers rättigheter kopplade till lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk.

Gävle, insatsperiod 240907–250831

Insatsen består av två delar. En del syftar till att förbättra romska ungdomars möjligheter i skolan och öka förutsättningar för vidare studier. Detta genom att starta en studiecirkel för romska ungdomar. Den andra delen av insatsen syftar till att motverka antiziganism genom att sprida information om romer och romsk kultur via fritidsgården

Brynjan. Vidare syftar insatserna till att öka romska ungdomars känsla av stolthet över sin kulturella identitet.

Göteborg, Förskoleförvaltningen och Demokrati och medborgarservice, insatsperiod 250101–261231

Insatsen syftar till att öka kunskap om romers behov och eventuella hinder till att delta i öppen förskola och i förlängningen förskolan. Insatsen består i huvudsak av tre delar: att rekrytera en invånarguide med romsk bakgrund som särskilt ska arbeta med bland annat tillitsbyggande aktiviteter samt att öka kunskaperna om de positiva fördelarna med öppen förskola, att stärka samarbetet mellan relevanta förvaltningar och samverka med romer, att utveckla målgruppsanpassat kommunikationsmaterial.

Göteborg, Grundskoleförvaltningen, insatsperiod 240801–250730

Insatsen syftar till att utöka den befintliga brobyggjarverksamheten för att bidra till bredare språklig representation samt större geografiska spridning. Syftet är att skapa relationer med romer som kommunen inte når och bidra till ökat förtroende mellan minoriteten och kommunen.

Hallsberg, insatsperiod 240701–250801

Insatsen syftar till att öka ungas förutsättningar till arbete och självförsörjning, att känna trygghet i samhället och att få utökade möjligheter att känna stolthet över sin kultur. Insatsen innefattar bland annat vissa körkortsförberedande aktiviteter samt kulturella aktiviteter.

Haninge, insatsperiod 240701–251231

Insatsen syftar till att stärka romska barn och ungdomar genom kunskapshöjande insatser om deras rättigheter och skyldigheter samt om hur kommunen fungerar. Insatsen syftar också till att ge de medverkande möjlighet till deltagande i kommunala frågor. Detta ska bidra till att göra ungdomarna delaktiga i frågor som berör dem och synliggöra positiva vägval i livet.

Sigtuna, insatsperiod 241201–251201

Insatserna syftar till att etablera kontakt med romska kommuninvånare i Sigtuna, grunda former för inflytande och delaktighet samt ökad kunskap genom kunskapshöjande insatser för anställda i Sigtuna kommun.

Stockholm, Arbetsmarknadsförvaltningen, insatsperiod 240624–250131

Insatsen syftar till att stärka den romska kompetensen inom arbetsmarknadsförvaltningen genom att bygga en struktur och rutiner för romsk inkludering inom ungdomsverksamheterna med fokus på uppsökande arbete.

Stockholm, Utbildningsförvaltningen, insatsperiod 240820–251231

Insatsen syftar till att skapa tillit för stadens verksamhet och skapa förutsättningar för högre studier. Personal som möter romska barn inom

olika skolformer ska ta del av kompetensutvecklande insatser och få kunskap om bland annat romernas utbildningssituation. Inspirationsträffar och informationsmöten genomförs även som en del av insatsen.

Trollhättan, insatsperiod 240901–260531

Insatsen innebär kunskapsspridning internt i kommunen och externt, läxhjälp till romska barn, att skapa trygga mötesplatser för romer, att öka antalet romska barn i förskola samt kulturarrangemang för publik spridning kring Internationella romadagen den 8 april.

Uppsala, insatsperiod 250101–251231

Insatsen ska ske i samarbete med föreningen Fredens hus. Samarbete med civilsamhället kompletterar kommunens arbete med att nå ut till personer, i sammanhang och verksamheter som kommunen inte ensam når lika lätt. Aktiviteterna består av att uppmärksamma minnes- och högtidsdagar, sommarjobb för unga med tema nationella minoriteter med särskild fokus på nationella minoriteten romer, kunskapshöjande insatser, språk- och kulturfrämjande studiebesök för/med romska kvinnor samt utbildningsinsatser/workshop för grundskolans senare årskurser och gymnasiet.

Västerås, insatsperiod 240601–250601

Insatsen syftar till att öka tilliten genom kunskapshöjande insatser, dialogformer som inkluderar fler samt att skapa förutsättningar för romska barn och unga att känna framtidstro. Insatsen innefattar bland annat föreläsningar om antiziganism för mellanstadiet, en utställning om och av romska ungdomar, läsfrämjande insatser genom inköp av romsk barnlitteratur, aktiviteter med föreningar och bibliotek samt uppstart av café romani som ny mötesplats.

Örebro, insatsperiod 240901–250415

Insatsen syftar till att skapa möten mellan kommunens invånare med romsk bakgrund och övriga invånare. I samverkan med romska organisationer avser Örebro kommun att arrangera en kulturvecka i samband med den 8 april 2025 där romsk kultur främjas, synliggörs och tar plats på etablerade scener. För att särskilt nå barn kommer ett antal skolklasser ha en fördjupning i romsk litteratur samt ta del av författarbesök.

Örnsköldsvik, insatsperiod 240701–250531

Insatsen syftar till att samla in och synliggöra romers historia i Örnsköldsvik samt lägga en grund för fortsatt arbete. Insatsen bygger i huvudsak på tre delar: en fördjupad arkivgenomgång, en aktiv insamling bland annat utifrån romernas egna historier samt en analys och kommunikation kring det identifierade materialet.

Bilaga 4. Enkät till kommuner och regioner

Minoritetspolitikens utveckling 2023 och 2024

Alla kommuner och regioner i Sverige har skyldigheter utifrån lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk. Länsstyrelsen i Stockholm och Sametinget ansvarar för att följa upp lagens tillämpning, och rapporterar årligen till regeringen hur minoritetspolitiken utvecklas. Som en del i uppföljningen får samtliga kommuner och regioner vartannat år besvara en enkät. Länsstyrelsen och Sametinget har samrått med SKR kring enkätfrågorna enligt Samrådsförordning (1982:668).

Sista svarsdag är 31 oktober 2024

Information om enkäten

- Enkätsvaren är kommunen/regionens officiella svar och inte en tjänstepersons eller särskild enhets svar.
- Enkäten avser verksamhetsåren 2023 och 2024, både genomförda insatser och beslutade insatser som genomförs eller avslutas under innevarande år.
- Länken är unik för din kommun/region.
- Du kan pausa enkäten och fortsätta vid ett senare tillfälle. Svaren på frågorna sparas automatiskt. Du kan redigera svaren fram till och med sista svarsdatum.
- Flera personer kan bidra till att besvara enkäten. Via knappen "Spara och fortsatt senare" kan du spara dina svar och skicka en länk via mejl till nästa person.
- När du klickat på "Skicka" erbjuds en sammanfattning av svaren. Sammanfattningen kan skrivas ut, sparas digitalt som PDF och skickas i mejl. Du väljer aktivt hur du vill ha sammanfattningen skickad till dig.
- Du kan gå in och göra justeringar i enkäten även efter att du har skickat in, fram till och med sista svarsdatum.
- När enkäten skickats in blir den allmän handling och information i enkäten kan delas enligt offentlighetsprincipen.
- Kommuners svar på tre av frågorna kommer att publiceras som öppen data på minoritet.se. Det framgår i enkäten vilka svar som publiceras. Se bifogat informationsblad för mer information om vår öppna data.
- Det är frivilligt att besvara enkäten.

Notera dock att kommuner som ingår i förvaltningsområde för finska, meänkieli eller samiska har ett ansvar att redovisa hur de har kartlagt vilket behov av åtgärder som finns i kommunen för att stödja användningen av det/de språk som omfattas av förvaltningsområdet. (8, 12 §§ Förordning (2009:1299) om nationella minoriteter och minoritetsspråk). Enkäten innehåller frågor som utgör denna redovisning. Om en kommun i förvaltningsområde väljer att inte besvara dessa frågor är kommunen skyldig att på annat sätt rapportera detta till den myndighet som har betalat ut bidraget.

Om du har frågor om enkäten är du välkommen att kontakta oss via mejl till: minoriteter.stockholm@lansstyrelsen.se eller via telefon till:

Mia Nidesjö, Länsstyrelsen Stockholm (010-2231470)

Veronica Labba, Sametinget (0980-681 92).

Begrepp i enkäten

Nationella minoriteter

I Sverige finns fem erkända nationella minoriteter; judar, romer, samer (även urfolk), sverigefinnar samt tornedalingar.¹²⁷ Detta innebär att individer som tillhör dessa minoriteter har särskilda rättigheter som rör språk, kultur och inflytande. Erkännandet av Sveriges nationella minoriteter utgår från internationella konventioner och i grunden handlar det om mänskliga rättigheter. De nationella minoriteterna har funnits i det geografiska område som idag utgör Sverige sedan historisk tid, och har därmed samma rätt att behålla och utveckla sina språk och kulturer som majoritetsbefolkningen.

Genom historien har de nationella minoriteterna i Sverige utsatts för olika former av diskriminering. Därför är erkännandet och de rättigheter som medföljer en viktig markering från samhällets och det offentliga sida att staten har ett ansvar för att skydda de nationella minoriteternas rättigheter.

Nationella minoritetsspråk

Det finns fem erkända nationella minoritetsspråk i Sverige; finska, jiddisch, meänkieli, romani chib och samiska. Samhället har ett särskilt ansvar för att dessa språk med dess varieteter ska kunna fortleva, utvecklas och föras vidare till nästa generation.

Förvaltningsområden

Finska, meänkieli och samiska omfattas av s.k. förvaltningsområden. Inom dessa geografiska områden har de tre minoritetsspråken, och dess

¹²⁷ Lag (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk hänvisar till minoritetsgruppen tornedalingar, men minoriteten vill bli benämnd "tornedalingar, kväner och lantalaiset", vilket också används av det offentliga i vissa sammanhang. I denna enkät används fortsättningsvis begreppet tornedalingar, i enlighet med gällande lag.

varieteter, ett förstärkt skydd. Det förstärkta skyddet inom respektive förvaltningsområde innebär:

- att enskilda har rätt att använda språken vid myndighetskontakter
- att vårdnadshavare har rätt till förskola för sina barn på språken
- att äldre har rätt till service och omvårdnad inom ramen för äldreomsorgen på språken samt rätt att upprätthålla sin
- kulturella identitet.

Kommuner och regioner som ingår i ett eller flera förvaltningsområden får riktade statsbidrag. Bidraget ska användas till merkostnader som uppkommer med anledning av enskildas rättigheter enligt minoritetslagen och åtgärder för att stödja användningen av finska, meänkieli och samiska.

Mer information finns på www.minoritet.se

Bakgrundsdata

Frågorna på den här sidan visas enbart för kännedom och kan inte besvaras, då vi använder bakgrundsdata.

Om informationen nedan inte stämmer, hör av dig till minoriteter.stockholm@lansstyrelsen.se

1. **Den här enkäten avser:** Här visas kommunen/regionen som enkäten skickats till.
2. **Enkäten är utformad för:** Här visas det alternativ som stämmer för regionen/kommunen som enkäten skickats till. Svartalernativ: kommun/region/Kommun i förvaltningsområde/Kommun utanför förvaltningsområde/Region i förvaltningsområde/Region utanför förvaltningsområde
3. **Kommunen/regionen ingår i förvaltningsområde för:** Här visas det alternativ som stämmer för regionen/kommunen som enkäten skickats till. Svartalernativ: Finska/Meänkieli/Samiska

Mål och riktlinjer, information, samt myndighetskontakter

Frågorna i det här avsnittet avser generell information om kommunen/regionen samt efterlevnaden 3, 5b, 8, 9 och 11 §§ Lag (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk.

4. **Har kommunen/regionen mål och riktlinjer för det minoritetspolitiska arbetet?** Notera! Kommuners svar på den här frågan kommer att publiceras som öppen data på minoritet.se. Svartalernativ: Ja/Nej/Vet ej
5. **Ange varför kommunen inte har mål och riktlinjer för det minoritetspolitiska arbetet.** (Frågan visas bara för de som svarat nej på fråga 4). Svartalernativ: Textruta.

6. **Vilken/vilka av de nationella minoriteterna omfattas av kommunens/regionens mål och riktlinjer?** (Frågan visas bara för de som svarat ja på fråga 4). Flervalsfråga. Svartalternativ: Judar/Romer/Samer/Sverigefinnar/Tornedalingar/Vet ej
7. **Har kommunen/regionen under 2023 och 2024 genomfört insatser för att informera de nationella personalens kunskap om nationella minoriteters lagstadgade rättigheter och det allmännas ansvar?** Flervalsfråga. Svartalternativ: Ja/Nej/Vet inte för följande påstående: Information till föräldrar med barn i förskola/Information till elever grundskola och gymnasieskola och deras föräldrar/Information till den som ansöker om/bistånd inom ramen för äldreomsorgen/Information på vår hemsida och eller sociala medier/Annat, ange vad: textfält. För samtliga alternativ kunde följande språk väljas: Finska, jiddisch, meänkieli, romani chib, samiska, svenska.
8. **Har kommunen/regionen under 2023 och/eller 2024 genomfört utbildningsinsatser för att öka personalens kunskap om nationella minoriteters lagstadgade rättigheter och det allmännas ansvar?** Svartalternativ: Ja/Nej/Vet ej för följande påståenden: För förtroendevalda/För andra tjänstepersoner, ange inom vilket verksamhetsområde: (textfält)
9. **Har kommunen/regionen använt något av nedanstående material från Minoritet.se i utbildningarna?** Flervalsfråga. Svartalternativ: Webbutbildning: Grundutbildning i minoritetslagstiftningen/Metodstöd: mål och riktlinjer/Metodstöd: inflytande och delaktighet/ Powerpointpresentation med talarmanus/Powerpointpresentation för barn/Handbok för kommuner och regioner/Animationer om minoriteternas högtidsdagar/Annat, ange vad:
10. **Kan kommunen/regionen bemöta och handlägga ärenden på de nationella minoritetsspråken nedan?** Flervalsfråga. Svartalternativ: Ja/Nej/Vet ej för följande påståenden: Finska/Meänkieli/Samiska.
11. **Verkar kommunen/regionen för att ha tillgång till personal med kunskaper i språken nedan?** Flervalsfråga. Svartalternativ: Ja/Nej/Vet ej för följande påståenden: Finska/Meänkieli/Samiska
12. **Hur verkar kommunen/regionen för att det ska finnas personal med kompetens i finska, meänkieli och samiska på kommunen/regionen?** Flervalsfråga Svartalternativ: Genom inventering i personalens språkkompetens/Genom att kunskap i minoritetsspråken anges som meriterande i rekryteringsannonser/Genom fortbildning av personal i språket/Annat (fritext) kunde väljas för Finska/Meänkieli/Samiska

Insatser för att motverka diskriminering och utsatthet av nationella minoriteter

Frågorna i det här avsnittet avser efterlevnaden av kap1 § 2 Regeringsformen och Diskrimineringslag (2008:567)

- 13. Har kommunen/regionen under 2023 och/eller 2024 genomfört specifika insatser i syfte att motverka diskriminering och utsatthet av nationella minoriteter?** Svartalternativ: Ja/Nej/Vet ej. (Svar Nej/Vet ej släcker resterande frågor i avsnittet).
- 14. Vilken typ av insatser har kommunen/regionen prioriterat att genomföra under 2023 och/eller 2024 i syfte att motverka diskriminering och utsatthet av nationella minoriteter?**
Flervalsfråga. Svartalternativ: Arbete mot diskriminering av nationella minoriteter har inkluderats i mål och riktlinjer/Kartläggning och eller studie om förekomsten av diskriminering av nationella minoriteter/Informations- och eller utbildningsinsatser riktade till allmänheten/Synliggörande av nationella minoriteter i form av kultur och eller språkevenemang /Aktiva åtgärder mot diskriminering av nationella minoriteter i grundskolan/Uppföljning av hur grundskolor genomför utbildning om nationella minoriteter/Utbildning för personal i den egna organisationen/Annat, ange vad: (fritext)
- 15. Vem riktade sig den/de interna utbildningsinsatsen/erna till?**
(Frågan visas bara för de som valt utbildning för personal i den egna organisationen i fråga 14.) Flervalsfråga. Svartalternativ: Förtroendevalda/Tjänstepersoner på ledningsnivå/Andra tjänstepersoner, ange inom vilket verksamhetsområde: (fritext)

Insatser för nationella minoriteters inflytande och delaktighet

Frågorna i det här avsnittet avser efterlevnaden av 5 och 5a §§Lag (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk.

- 16. Har kommunen/regionen identifierat vilka delar av verksamheten som är relevanta för nationella minoriteter att ha inflytande över?**
Svartalternativ: Ja/Nej/Vet ej kan väljas för följande påståenden: För nationella minoriteter generellt/Särskilt för barn och unga tillhörande nationella minoriteter
- 17. Förklara varför kommunen/regionen inte har identifierat vilka delar av verksamheten som är relevanta för nationella minoriteter och/eller barn och unga tillhörande nationella minoriteter att ha inflytande över:** (Frågan visas bara för de som svarat nej på fråga 16).
Svartalternativ: fritext
- 18. Har nationella minoriteter getts möjlighet till inflytande i frågor som berör dem under 2023 och/eller 2024?** Svartalternativ: Ja/Nej/Vet ej. (Nej/Vet ej släcker resterande frågor i avsnittet).
- 19. Hur har nationella minoriteter - organisationer och/eller individer - getts möjlighet till inflytande under 2023–2024?** Notera!
Kommuners svar på den här frågan avseende strukturerade samråd kommer att publiceras som öppen data. Flervalsfråga. Svartalternativ: Strukturerade, regelbundna samråd med efterföljande återkoppling till deltagare/ Dialogmöten eller dylikt (som inte är strukturerade samråd) / Fokusgrupper/Referensgrupper/Remissinstanser/Genom representation i råd för äldre frågor eller motsvarande/Genom

representation i ungdomsråd eller motsvarande/Direktkontakt med politiker och eller tjänstepersoner i allmänna och eller specifika frågor
 Annat, nämligen: (fritext). För samtliga alternativ kunde följande väljas:
 Judar/Romer/Samer/Sverigefinnar/Tornedalingar

- 20. Välj alla grupper som har varit representerade.** Flervalsfråga.
 Svartalternativ: Kvinnor (26 år och äldre) /Män (26 år och äldre)
 /Flickor och unga tjejer (yngre än 26 år) /Pojkar och unga killar (yngre än 26 år) /Annan/Kommunen/regionen saknar uppgifter utifrån könstillhörighet och/eller ålder. Kommentar: (fritext)
- 21. Har de nationella minoriteternas inflytande påverkat beslut eller inriktning inom något av följande verksamhetsområden under 2023 och 2024?** Flervalsfråga. Svartalternativ: Ja/Nej, de nationella minoriteterna och kommunen/regionen har inte kunnat nå samsyn/Nej, inga beslut eller val av inriktning har fattats efter samråd/Vet ej. Svartalternativen kunde väljas för följande områden: Förskola/Grundskola/Gymnasieskola och eller kommunal vuxenutbildning/Äldreomsorg/Kultur och eller språk/Hälso- och sjukvård/Regionernas utbildningsverksamhet/Regionala utvecklingsplaner/Annat, nämligen: (fritext)
- 22. Vilka strukturella hinder gör det svårt för kommunen/regionen att ge nationella minoriteter inflytande eller några andra former av inflytande för nationella minoriteter?** Flervalsfråga. Svartalternativ: Svårt att finna samrådsformer som fungerar för både kommunen/regionen och nationella minoriteter/och delaktighet i frågor som berör dem/Brist på resurser för att arbeta systematiskt med samråd och andra former av delaktighet/Regionstyrelse/Kommunfullmäktige prioriterar inte samråd med nationella minoriteter i verksamheten/Bristfällig kunskap inom kommunen/regionen om nationella minoriteters rättigheter/Svårt att identifiera vilka frågor/områden som berör nationella minoriteter/De frågor som nationella minoriteter velat ha inflytande över har inte alltid kunnat tillgodoses av kommunen/regionen/Svårt att komma i kontakt med företrädare för nationella minoriteter/Bristfällig representativitet i minoriteternas deltagande vid samråd (minoritetsgrupp /ålder/kön)/Svårt att skapa förtroende för kommunen/regionen i kontakter med nationella minoriteter/Annat. Beskriv kortfattat: (fritext)/Inga strukturella hinder har identifierats/Vet ej

Insatser för att skydda och främja nationella minoriteters språk och kultur

Frågorna i det här avsnittet avser efterlevnaden av 4 § Lag (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk 8 § Språklagen (2009:600) 10 kap. 7 §, 11 kap. 10 §, 12 kap. 7 § och 13 kap. 7 §, 15 kap. 19 § och 18 kap. 19 § Skollagen 5 kap. 7, 9–12 §§ Skolförordningen 4 kap. 15–16 och 18–20 §§

Gymnasieförordningen

- 23. Har kommunen/regionen under 2023 och/eller 2024 arbetat för att skydda och/eller främja de nationella minoritetsspråken och/eller kulturerna?** Svartalternativ: Ja/Nej/Vet ej (Nej/Vet ej släcker resterande frågor i avsnittet)
- 24. Har kommunen/regionen under 2023 och/eller 2024 erbjudit aktiviteter på de nationella minoritetsspråken och/eller kulturella aktiviteter för, med, eller av de nationella minoriteterna?** Flervalsfråga. Svartalternativ: För judar och eller på jiddisch/För romer och eller på romani chib/För samer och eller på samiska/För sverigefinnar och eller på finska/För tornedalingar och eller på meänkieli. För samtliga alternativ kunde följande väljas: Kvinnor (26 år och äldre) /Män (26 år och äldre)/Flickor och unga tjejer (yngre än 26 år)/Pojkar och unga killar (yngre än 26 år)/Annan
- 25. Hur arbetar kommunen/regionen med att skydda och främja nationella minoriteters språk och/eller kultur?** Flervalsfråga. Svartalternativ: Nationella minoriteter ingår som målgrupp i antagna styrdokument på förvaltningsnivå (t.ex. kultur- och bildningsplaner)/Det finns personal med avsatt tid för frågan/Det finns personal inom kommunen/regionen som pratar minoritetsspråk/Intern samverkan mellan olika delar av förvaltningen (t.ex. mellan bibliotek/förskola/skola)/Samverkan och eller utbyte med andra kommuner/regioner/Språklig och kulturell verksamhet planeras i samråd med minoriteterna/Samarbete med kulturutövare och/eller språkbärare inom minoriteten som driver verksamheter/ Informationskampanjer och eller uppsökande arbete för att nå de nationella minoriteterna genom olika metoder/Inventering av bibliotekens utlåningsstatistik för att identifiera vilka nationella minoriteter som finns i kommunen/regionen/Offentlig information på nationella minoritetsspråk, exempelvis på kommunens/regionens webbplats, på skyltar, i broschyrer/Modersmålsundervisning på nationella minoritetsspråk/Tvåspråkig undervisning på svenska och något av de nationella minoritetsspråken inom skolan/Förskola helt eller till väsentlig del på nationella minoritetsspråk/Biblioteksutbud på nationella minoritetsspråk och eller om nationella minoriteter/ Kulturaktiviteter för nationella minoriteter och eller på nationella minoritetsspråk/Annat, ange vad: (fritext)
- 26. Vilka resultat har arbetet lett till?** Svartalternativ: fritext.
- 27. Hur många minuter i veckan erbjuder kommunen modersmålsundervisning - generellt respektive på nationella minoritetsspråk?** Flervalsfråga. Svartalternativ: Ingen/Mindre än 40 min/40-60min/61-80min/Mer än 80 min. Alternativen kunde väljas för följande påståenden: Modersmålsundervisning i finska/Modersmålsundervisning i jiddisch/Modersmålsundervisning i meänkieli/Modersmålsundervisning i romani chib/Modersmålsundervisning i samiska

Arbete med regeringens strategi för romsk inkludering 2012–2032

Frågorna i det här avsnittet avser arbete med En samordnad och långsiktig strategi för romsk inkludering 2012–2032 (Skr 2011/12:56).

- 28. Arbetar kommunen/regionen utifrån strategin för romsk inkludering?**
Notera! Kommuners svar på den här frågan kommer att publiceras som öppen data på minoritet.se. Svartaltnativ: Ja/Nej/Vet ej. (Nej/Vet ej släcker resterande frågor i avsnittet).
- 29. Förklara varför kommunen/regionen inte arbetar med strategin för romsk inkludering.** (Frågan visas bara för de som svarat nej på fråga 28.). Svartaltnativ: fritext
- 30. Har kommunen/regionen genomfört samråd med romska organisationer och/eller enskilda företrädare om arbetet för romsk inkludering?** Svartaltnativ: Ja/Nej/Vet ej
- 31. Förklara varför kommunen/regionen inte har genomfört samråd med romska organisationer och eller enskilda företrädare om arbetet för romsk inkludering.** (Frågan visas bara för de som svarat nej på fråga 30). Svartaltnativ: fritext
- 32. Hur styr kommunen/regionen arbetet med strategin för romsk inkludering?** Flervalsfråga. Svartaltnativ: Genom en särskild handlingsplan/verksamhetsplan/program eller annan verksamhetsövergripande planering för arbetet/Genom integrering i relevanta förvaltningars verksamhetsplaner/Genom ett tidsbegränsat projekt/Genom integrering i kommunens/regionens arbete med mänskliga rättigheter/Genom integrering i kommunens/regionens arbete med nationella minoriteter/Annat, nämligen: (fritext)
- 33. Ange inom vilket/vilka av strategins verksamhetsområden kommunen/regionen har insatser, uppnår resultat och ser behov som inte tillgodoses?** Flervalsfråga. Svartaltnativ: utbildning; arbete; bostad; hälsa; social omsorg och trygghet; kultur och språk; samt civilsamhällets organisering. Alternativen kunde väljas för följande påståenden: Ange inom vilket/vilka områden kommunen/regionen har insatser/Ange inom vilket/vilka områden kommunen/regionen bedömer att insatserna resulterar i förbättringar av romers levnadsvillkor/Ange inom vilket/vilka områden kommunen/regionen bedömer att det finns behov av insatser som kommunen/regionen inte tillgodoser
- 34. Vilka resultat har arbetet lett till i förhållande till att stärka romernas levnadsvillkor?** Svartaltnativ: fritext
- 35. Vilka utmaningar finns i arbetet med strategin för romsk inkludering?**
Flervalsfråga. Svartaltnativ: Kommunfullmäktige/Regionstyrelse prioriterar inte arbete med romsk inkludering/Brist på ekonomiska resurser för att arbeta med strategin/Svårt att integrera arbetet med strategin i kommunens/regionens struktur så att det ingår i alla berörda

verksamheters arbete/Bristfällig kunskap om romsk inkludering inom kommunen/regionen/Brist på personal med romsk språk- och kulturkompetens/Svårt att hitta företrädare för den nationella minoriteten romer/Annat, ange vad: (fritext)/Det finns inga utmaningar

Kartläggning av behov av service i förvaltningsområden för finska, meänkieli och samiska

Frågorna i det här avsnittet avser efterlevandet av nedanstående lagkrav: 8,12 §§ Förordning (2009:1299) om nationella minoriteter och minoritetsspråk 8, 11, 18a, 18b, 18c, §§ Lag (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk 8 kap. 12 b § och 25 kap. 5 a § Skollag (2010:800)

- 36. Har kommunen under 2023 och/eller 2024 kartlagt vilka behov som finns av service på det/de nationella minoritetsspråk som kommunen ingår i förvaltningsområde för?** Svartalternativ: Ja/Nej/Vet ej. Svaren kunde väljas för följande områden: Förskola och annan pedagogisk verksamhet på nationella minoritetsspråk/Äldreomsorg på nationella minoritetsspråk/ Service på minoritetsspråk i telefonväxel och reception/Ärendehandläggning på nationella minoritetsspråk/ Inom övriga förvaltningar och verksamheter, nämligen: (fritext).
- 37. Motsvarar utbudet av service på nationella minoritetsspråk behoven inom nedan områden?** Svartalternativ: Vet ej/Utbudet av service har inte kartlagts/Servicenivån motsvarar efterfrågan/Servicenivån är otillräcklig/Det finns ingen efterfrågan. Svaren kunde väljas för följande områden: Förskola på nationella minoritetsspråk/Äldreomsorg på nationella minoritetsspråk/Service på minoritetsspråk i telefonväxel och reception/Ärendehandläggning på minoritetsspråk/Personal som behärskar nationella minoritetsspråk inom övriga förvaltningar och verksamheter
- 38. Har kommunens kartlägningsarbete genomförts i samråd med nationella minoriteter?** Svartalternativ: Ja/Nej/Vet ej
- 39. Redovisa hur kartläggningen har genomförts. Ange om kartlägningsarbetet har inkluderat barn och unga.** Svartalternativ: fritext
- 40. Finns det utmaningar kopplat till att nyttja statsbidraget som utgår för arbete inom förvaltningsområde för finska, meänkieli och samiska?** Flervalsfråga. Svartalternativ: Nej, det finns inga utmaningar kopplat till att nyttja statsbidraget/Det är svårt att nyttja hela statsbidraget under verksamhetsåret/Det är otydligt vad bidraget får användas till/Ettåriga bidragscykler försvårar planering och fleråriga satsningar/Statsbidraget täcker inte kostnaderna/Statsbidraget utökas inte proportionerligt för kommuner och regioner som ingår i förvaltningsområde för flera nationella minoritetsspråk/Annat, ange vad:

- 41. Beskriv varför kommunen/regionen inte har kunnat nyttja hela statsbidraget under verksamhetsåret:** (Frågan visas bara för de som svarat "Det är svårt att nyttja hela statsbidraget under verksamhetsåret" i fråga 40). Svarsalternativ: Fritext

Framgångsfaktorer och utmaningar

Minoritetspolitikens tre delområden avser att verka ömsesidigt förstärkande. I praktiken bidrar enskilda aktiviteter i många fall till flera av delområdena på samma gång. Vilka framgångsfaktorer och utmaningar upplever ni i arbetet för att nå det minoritetspolitiska målet: att skydda nationella minoriteter, att stärka deras möjligheter till delaktighet och inflytande, samt att stödja de historiska minoritetsspråken så att de hålls levande? Ge gärna konkreta exempel, och lyft sådant som kommunen/regionen anser vara särskilt viktigt.

- 42. Framgångsfaktorer - beskriv sådant som gett goda resultat, och/eller varit nycklar till att avlägsna hinder. Var så konkret som möjligt.** Svarsalternativ: fritext
- 43. Utmaningar och hinder - beskriv de största utmaningarna och hindren som försvårar det minoritetspolitiska arbetet och konsekvenserna av dessa. Var så konkret som möjligt.** Svarsalternativ: fritext
- 44. Om du har några övriga synpunkter eller synpunkter på enkätens utformning kan du ange dem nedan:** Svarsalternativ: Fritext.

Stort tack för din medverkan!

När du har svarat klart på alla frågor trycker du på skicka-knappen. Du kan fortsatt gå in på enkäten och göra ändringar och skicka på nytt fram tills sista svarsdatum. Om du klickar på avsluta stängs enkäten och det går inte längre att göra ändringar.

När du har skickat enkäten får du en sammanfattning av svaren. Sammanfattningen går att spara ner som PDF och skriva ut.

” Den rom som fyller 20 år
2032 ska ha likvärdiga
möjligheter i livet som
den som är icke-rom.

Länstyrelsen
Stockholm

www.lansstyrelsen.se/stockholm